

Barndomserindringer

Gerda Holm

Albertslund
2004

e-bogsversion sep. 2013

Indhold:

Forord

<u>Lidt om mine aner</u>	s.	3
<u>Tidlige erindringer</u>	s.	19
<u>Opdragelse og undervisning</u>	s.	40
<u>Det kristelige islæt</u>	s.	49
<u>Rejser</u>	s.	54
<u>Unge piger og hjælpere</u>	s.	62
<u>Mine tanter og onkler</u>	s.	67
<u>Mine søskende</u>	s.	78
<u>Tiden på Vagtelvej</u>	s.	83
<u>Hjemme igen</u>	s.	92
<u>Løgumklostertiden</u>	s.	97
<u>Tiden i Gentofte – og Norge</u>	s.	103
<u>Rødning Højskole – og derefter</u>	s.	109
<u>Slægtstavler</u>	s.	119
Fotoplancher	I - XIV	
- ligger som en særskilt PDF-fil		

Layuot og reproduktion/restaurering af fotografier:

Troels Holm

Forord

I gennem flere år har jeg været opfyldt af en næsten tvingende trang til at beskrive hændelser og situationer fra min barndom.

Talrige forfattere, politikere og andre har ganske vist i erindringer, fortællinger og romaner beskrevet nogenlunde det samme tidsforløb. Men ingen har haft de samme personlige oplevelser.

I mit barndomshjem fortalte både min mor og min far af og til om deres barndom; mest min mor, som havde tid til det.

Mens vore børn var små, var Viggo og jeg travlt beskæftiget med skolearbejde, så jeg tror, de er blevet noget "forsømt" i den henseende. Desværre gælder det lige så meget børnebørnene, som vi boede for langt fra i deres barndom.

Jeg er født i februar 1922, og visse erindringer går helt tilbage til 1923-24, men de tydelige ligger fra slutningen af 20'erne til 1939, hvor jeg som voksen kom hjemmefra. Det er naturligvis disse 15 år, der fylder mest i min erindring, og hvor man i dag med undren – og lidt iblandet savn – ser tilbage på vilkår, holdninger, meninger og tilstande, der prægede tiden. Et liv i en epoke, der forlængst er passé. Vores verden har gennemlevet en tid med omvæltninger uden lige. Hvis et ungt menneske pludselig så sig anbragt tilbage i den tid, ville han eller hun se sig vantro omkring. Og det drejer sig naturligvis ikke blot om den ydre verden, men i lige så høj grad om den indre: Menneskers samspil med hinanden, forældre med børn, børn til kammerater, familie til hus-hjælpere o.s.v.

Jeg berører stort set kun det, der havde forbindelse til mit eget hjem, og jo ældre jeg bliver, jo mere føler jeg taknemmelighed over mit barndomshjem, og jo mere bliver jeg klar over, hvor meget mor og far satte ind på at give os børn det bedste med ud i livet, som de nu kunne. Trods modgang, sygdom, bekymring, fejltrin (set i bakspejlet) og vanskelige perioder, var det ikke så lidt.

Da min fars søster Alfhild Skovmand i 1944 skrev sine "Barndoms-minder", sluttede hun sin indledning sådan: "Det skal ikke være litteratur, blot fortælling, helt som stoffet falder mig i tanken og derfra ud i pennen".

Hvis jeg kunne fortjene at gøre hendes ord til mine, ville jeg være glad, for det er svært at tage arven op efter hendes fængslende og velskrevne erindringer tilbage fra 1880'erne, som også var min far, Helge Skovmands barndomsår. Fra ham har vi bogen "Et hjem, en skole, et blad" fra 1976. Også min mor Kirstine Skovmand skrev sine erindringer i 1969: "Københavnerminder 1885-1905". Alle tre bøger har jeg haft glæde af under arbejdet. De kan ikke købes i handlen.

Til slut vil jeg sige vore børn Troels og Ida Mette TAK! Ikke blot for værdifuld computerhjælp og uundværlig moralsk opbakning under skriveriet: "Har du nu gjort noget ved det for nyligt?" Men også for en enestående hjælp fra Troels ved den endelige udformning i forbindelse med fotografier, indbinding m.m. Uden den havde jeg været dårligt stillet.

Snebærhaven d. 25. oktober 2004

Lidt om mine aner

Min farfar Kristen Hansen Skovmand blev født i Grønninghoved i nærheden af Heilsminde syd for Kolding 1841. Han var bondesøn fra Asserballe på Als, hvor hans far, Jørgen Hansen Skaumann, havde slægtsgården. Men i nogle år boede familien altså i Grønninghoved i nærheden af Skamlingsbanken, som blev kendt for de betydningsfulde nationale møder med tidens kendte talere. Jeg citerer, hvad min bror Roar Skovmand skrev i anledning af et slægtsstævne i 1986 (året før hans død):

Den grundtvigsk-nationale linie i slægtens historie.

Ifølge et actiebrev til kobbelet Høj-Skamling. Det er dateret den 11. marts 1844 og går ud på, at Jørgen Hansen Skaumann har indbetalt fem rigsdaler kurant for at sikre denne plads som "en Fest- og Samlingsplads for det dansktalende slesvigske Folk". Knap fire måneder senere har Oldefar sikkert været med til det store Skamlingsmøde den 4. juli 1844 - og hørt Grundtvig slå til lyd for åbningen af den første danske højskole i Rødding. Dette aktiebrev indleder den grundtvigsk-nationale linie i vor slægts historie.

Kristen Skovmand havde en dygtig lærer i Asserballe skole. Drengen fik lov til at gå på opdagelse på skolens loft, hvor bogsamlingen var. Her fandt han både Grundtvigs oversættelse af Sakso og Ingemanns "Valdemar Sejr", som han kastede sig over.

I 14-års alderen kom Kristen i handelslære. Men det egnede han sig ikke til. Til landbrug passede han heller ikke. Så skulle han da være skolemester og kom efter et forberedelsesår på Jonstrup seminarium. Her var der især en af lærerne, han var glad for: Carl Mortensen underviste i sang og musik. Farfar spillede både violin og orgel, praktiserede også senere som organist.

I 1861 fik farfar som 20-årig lærerembede ved Østermarie nordre skole på Bornholm. De første 9 år var han ungarl og hans søster Cecilie holdt hus for ham. Et klaver, han tidligt anskaffede sig, betød meget for ham. Desuden var han meget optaget af et mægtigt kirkeligt røre på Bornholm i 1860-erne, hvor han i den forbindelse fik kontakt med lærerhjemmet i Gudhjem. Det var lærer Jacob Josephsen, (som også var skomager) og hans kone Gertrud Marie Mortensdatter Vibe.

Jacob Josephsen, min oldefar, var oprindeligt påvirket i grundtvigsk retning, men under påvirkning af den strenge pietistiske retning på øen, som især hans kone var optaget af, skete der en vending, også i opdragelsen af børnene, som i visse henseender blev meget strengt opdraget, leg blev der nu ikke megen plads til.

Min far, Helge Skovmand, skriver i sine erindringer "Et hjem, en skole, et blad" (udkommet på Gyldendal i 1976) følgende herom:

....Og drengene skulle tugtes i overensstemmelse med Salomons ord, der uden videre opfattedes som Guds ord.(.....)"Hvo som hader sin søn, sparer sit ris", og "hvo som elsker sin søn, tugter ham tidlig" osv.(.....) Når bedste-

mor (min oldemor) klagede over, at sønnerne havde været ulydige, tog han dem ned i kælderen og piskede dem med ris på det bare skind. Oppefra hørtes der larm og tummel fra kælderen, - indtil bedstemor gik til kælderdøren og sagde:

"Så! nu kan det være nok." Så kom de op, drengene med røde, ophidsede og forbitrede ansigter, faderen syntes oprevet og ilde til mode efter det uhyggelige optrin. Sådant ofrede man i dette hjem i vækkelsestiden for at besværgede den indbildte Gud Herrens vrede. (...) afstraffelsen fik det tillæg, at de straffede skulle kysse riset - "det var det værste ved det hele", kunde drengene sige, når de talte om det.

Selvfølgelig handlede man i god tro, og når Bedstefar bøjede sig for sin mere rigoristisk tænkende hustrus villighed til nøjagtigt at efterfølge den salomoniske guds ord, var det sikkert, fordi han følte et ansvar lige så vel som hun, og ligesom hun frem for alt adlød skriftens bud.

Døtrene fik ikke præcis samme behandling.(...) Men strengt blev pigerne holdt. I al den tid, der ikke nødvendig var besat af skolegang og lektier, skulde Mor strikke. Hun sad på en slagbænk og strikkede flittigt og nydeligt. Men når hun vidste, at moderen var optaget i køkkenet, stak hun hånden ned under bænken, hvor der lå en hemmelig skat - en romanbog. Op kom den i en fart, og med glad spænding - samtidig med at ørerne var årvågent opmærksomme for lyden af trin i køkkenet, - læste hun og læste. Når moderens trin nærmede sig stuedøren, så vips bogen ned under bænken, og tilbage sad en flittigt strikkende lille pige.

En kort ferie fra husets strenge love var julen. Da herskede der en frendens og mildhedens ånd i hjemmet. Der var vel hverken juletræ eller julegaver. Men juleaftens middag spiste man den almindelige festret: klipfisk og risengrød, og når grøden var fortæret, kom Bedstemor stille og festligt ind med den nystegte dampende julegås og spurgte, idet hun anbragte det store fad på bordet, om nogen ønskede et stykke gåsesteg. Alle var grundigt mætte efter grøden, som man efter bornholmsk skik fik til sidst, og der meldte sig ingen lysthavende, hvad jo heller ikke var meningen med ceremonien, og Bedstemor gik tilbage til køkkenet med julegåsen, efter at der var vakt forventning om, hvad juledags middag ville bringe.

Mors brødre anførte undertiden et bornholmsk vers, der lød sådan:

Jyla-awten aa jylada`
 då e Far og Moer så majed bra`.
 Men så snart anj da jyl går inj,
 så få di strajs et anjad sinj.

(Juleaften og juledag
 da er far og mor så meget bra.
 Men så snart andendags jul går ind,
 så får de straks et andet sind.)

Min far skriver videre om sine bedsteforældre i Gudhjem, at børneopdragelsen på den tid var ret umild. Der var trange kår, - også økonomisk - med en stor børneflokk. 13 blev det i alt, hvoraf 2 døde som små. Drengene kom ud at tjene som vogterdrengene som 9-årige eller før. Men han husker alligevel sin bedstemor som mild og kærlig, når hun som gammel besøgte i hjemmet i Østermarie skole. Samtidig understreger han den forskel, der var på den opdragelse bedstemoren i Gudhjem gav sine børn og den hans egen mor, Nicoline gav sine børn.

Fra 1861 var Kristen Skovmand nu ansat som enelærer i Østermarie nordre skole. Her kom han ind i stærke religiøse brydninger, afbrød en overgang skolearbejdet for at uddanne sig til missionær, men opgav og genoptog skolearbejdet. Var en tid optaget af Indre Mission, men forlod det til fordel for et grundtvigsk syn efter at have fordybet sig i Vilhelm Birkedals selvbiografi: "En livsførelse." Her understreges det, at livet er en gave, vi daglig skal glæde os over. Indre Mission blev for snæver. Også højskolebevægelsen optog ham. Der var både kommet gang i højskolen i Rødding og Christen Kolds på Fyn. Dennes skolesyn smittede også af på hans egne børns skolegang senere.

Inden jeg går videre, vender jeg tilbage til en sørgelig begivenhed i Kristens barndom. Sådan skildrer min far hændelsen i sine erindringer:

"Som 7-årig dreng havde far i 1848 haft en ulykkelig oplevelse. Han og en anden dreng havde leget med et gevær, som en indkvarteret soldat havde stillet fra sig. Far sigtede for spøg på den anden dreng - en kugle gik af - og dræbte drengen. Hjemme hørte jeg aldrig om dette, og jeg tror heller ikke nogen af mine søskende hørte om det. Men efter at jeg i sommeren 1903 var kommet til Kolding og far kom og besøgte mig der, - fulgtes han og jeg en aften ud ad Fynsvej, hvor jeg havde lejet et værelse, og da fortalte Far mig om det sørgelige tilfælde med ham og legekammeraten. Jeg mærkede, at det endnu smertede ham at tænke på det. Han fortalte, at han blev taget i forhør. Men jeg fik indtryk af, at ingen rigtig havde forstået, hvordan en 7-års dreng, der var kommet til at dræbe en kammerat, havde det.

Senere har jeg af udtalelser af slægtninge forstået, at fars rejse til Bornholm 1861 og hans bosættelse derovre, indenfor slægten blev opfattet som en udvandring og sat i forbindelse med vådeskudsulykken 1848. Om der var noget rigtigt deri, ved jeg ikke bestemt. Far elskede Als og rejste derover flere gange, mens han var lærer på Bornholm.(....) Hans kærlighed til hjemøen og glæde over den kunne ikke overskygges af det mørke minde. Hans syn på det historiske, der skete 1848, blev ikke berørt af det, og hans hjemliv med mor og os børn ikke formørket".

Nu fik Kristen Skovmand kontakt til lærerhjemmet i Gudhjem. Den 13-årige datter Nicoline har lagt mærke til den unge lærer og skriver om ham i sin dagbog. Hun griber sig selv i at gøre det udførligere end det egentlig var hendes mening. Moren, Gertrud Marie bliver også optaget af ham, og der bliver arrangeret forlovelse mellem ham og den ældste datter Regine. Man sympatiserede med den intelligente, kundskabsrige og alvorligt religiøse lærer med den faste karakter. Kristen opfattede derimod sig

selv som lidt af en oprører. - Kristendommen var i stadig kamp med det verdslige, - Det ville gøre det vanskeligt for den, der giftede sig med ham. Forlovelsen holdt heller ikke.

På det sidste var også datteren, Nicoline blevet forlovet med en ung lærer, som forældrene havde udset. Hun var slet ikke forelsket, men fandt sig i det og besluttede at være trofast både mod ham og forældrene. Men da Regines forlovelse gik i stykker, besluttede moren, at så skulle Nicoline have ham. Og nu befalede moren, at Nicoline skulle opgive den først udvalgte og tage Skovmand. Det havde hun egentlig ikke noget imod, men hun var dybt ulykkelig over at bryde sit ord til den første. Sådan var hun jo opdraget. Men moren foreholdt hende at være lydig.

Kunne hun nu forstå den oprørske idealist? Hun var kun 17 år, da hun blev gift og flyttede ind i Østermarie skole hos den 11 år ældre mand.

Min far skriver, at hans mor tit talte om, at hun blev for tidligt gift. Hun ville gerne have været på højskole, Kolds højskole, men det ville hendes mor slet ikke tillade. Hun kom dog nogle måneder inden brylluppet i huset hos en lærerfamilie i Ibsker, Emma og Nicolaj Holm, hvor hun befandt sig særdeles godt. Der var humor og hjertelighed. Der blev sunget meget og læst højt. Nicoline ønskede kun, at hun engang kunne skabe et så harmonisk, levende og varmt hjem for sine børn.

I Østermarie skole voksede en børneflok på 8 op: Gerda, Fridlev, Sigurd, Alfild, Ingefred, Helge, Regnar og Holger. Børnene kom med ca. 2 års mellemrum. For min far står barndommen som en meget tryk og lykkelig tid, selvom der naturligvis også kom store problemer, der skulle løses. Ikke mindst økonomisk. Lille løn, stor børneflok, sygdom m.m.

Selvom Kristen var lærer og selv bestyrede skolen, var det hans sikre overbevisning, at hans egne børn skulle undervises i hjemmet. Først og fremmest skulle de skånes for terperi med katekismus og anden udenadslæren. "Hjemmet var barnets lærested!" - Altså: Nicoline underviste Gerda, den ældste, senere underviste Gerda så de yngre søskende med hjælp af forældrene ind imellem. Det foregik i en fri atmosfære, men ikke efter en bestemt timeplan. Regning og skrivning blev der arbejdet med lejlighedsvis, og her vejledte faren og gav opgaver til skrivning. Tilrettevisninger og opmuntringer kom efterhånden mest fra ældre søskende til yngre. Hvis nogen sløjede af og trængte til at stimuleres.

Således lærte min far, Helge at læse som 4-årig af sin 8-årige storesøster Ingefred. Af tilgængelige bøger i den fælles skolestue fandt han hurtigt læsestof i de islandske sagaer, Holger Danskes krønike og historiske sagn. Sager, som vi andre nok var noget ældre, før vi kunne klare. Forældrene var i øvrigt omhyggelige med, at der fandtes stof til børnenes forudsætninger og ønsker. Helge var meget interesseret i politik og historie og slugte stof fra krigen 1864, hvor en farbror (fra Als) som 15-årig havde meldt sig som frivillig hornblæser og bl.a. deltog i tilbagetoget fra Dannevirke. Han nåede uskadt hjem fra krigen.

Der var megen valgfrihed i undervisningen. Måske for stor — har min far sagt. Men på en eller anden måde fungerede det. Skoletræthed forekom

vist sjældent eller aldrig, tværtimod. Når børnene fx. hver især eller i fællesskab havde læst noget spændende, var det en naturlig ting bagefter at dramatisere og lege handlingen. Det kunne være emner fra sagn, sagaer, viser eller den virkelige historie. Den bornholmske natur med klipper, skov og hav (i nærheden af Randkløves Skår) var en fortrinlig scene for fantasien. Forældrene har også fortalt meget for børnene. Og så snart et barn stillede spørgsmål om et emne, blev der givet forklaringer eller stillet hjælpemidler og bøger til rådighed. Ideen var, at et behov skulle imødekommes og stimuleres i den rækkefølge, det meldte sig. Man tilstræbte en smittende atmosfære som den bedste forudsætning for indlæring.

Nicoline fortalte bibelhistorie og viste billeder fra Gustav Doré: "Bibelen i billeder". Christen holdt aften- og søndagsandagt, så stoffet fra gl. og ny testamente har været godt kendt, selvom kirkegang var en sjælden foretelse. Der var ingen overhøring med Katekismus eller salmevers, som der var i den offentlige skole. Derimod blev der sunget meget, bibelhistoriske og historiske sange, salmer, folkeviser o.l. Da børnene fra Østermarie-skolen senere selv fik hjem og børn, blev "eksperimentet" mere eller mindre forsøgt gentaget. Forøvrigt også i andre hjem i landet, der var blevet inspireret af Grundtvig og Kolds skoletanker.

Som en naturlig følge af dette opstod der friskoler rundt om i landet. Familier sluttede sig sammen om at starte en skole, hvor de i fællesskab valgte en lærer, der underviste deres børn i overensstemmelse med deres holdninger. Det medførte efterhånden at der skulle være kontrol med at undervisningen levede op til, hvad man forlangte af kundskaber i den offentlige skole. Der blev valgt en tilsynsførende af skolekredsen. Økonomisk tilskud fra staten blev først langt senere en realitet.

Helge blev gennem barndommen meget fortrolig med bibelens indhold, bl.a. Grundtvigs gendigtning af Davidssalmerne. Da de engang havde sunget salmen "Hyggelig rolig...", fra Davids 84. salme, fik han selv lyst til at forsøge sig med at gendigte salmer fra det gl. testamente. Det blev i en periode med daglig træning til 29 rimede salmer. Som ældre skønnede han, at det egentlig var en umulig opgave for en 14-årig, men selve arbejdsprocessen har måske nok været gavnlig, om end lidt usædvanlig.

Den stedlige valgmenighedspræst Marius Jensen, forældrenes gode ven, gav Helge timer i kirkehistorie og privattimer i græsk, og af latinskolen lærere i Rønne fik han timer i latin.

Politik havde nok hans største interesse. Som han selv siger, var han faktisk født ind i det politisk mest bevægede tidsrum i Danmark siden 1840erne.

Når familien mødtes i årene omkring provisorietiden (1885-94), gik diskussionen højt. En af morbrødrene var højremand, en anden venstremand. Christen var radikal og havde Christen Berg, føreren hængende på væggen. Men selv var han ikke meget talende. Helge fulgte stærkt interesseret med i aviserne og fik som 8-årig selv lyst til at lave sit eget blad: "Fra alle sider". Dette blad udkom - om end med nogle ophold - gennem nogle år. Ikke helt uden grund fik han senere mod på en journalistuddannelse.

Bornholms Tidendes redaktør M. M. Smidt og dennes hustru Rigmor, tilbød Helge plads på bladets kontor + kost og logi i hjemmet i Rønne.

Helges første opgave var at referere et efterårsmøde 1897 på Bornholms højskole i Åkirkeby, og fra maj 1898 blev han kontormedhjælper (journalistelev) ved bladet. Det blev en god, men også hård læretid. Redaktør Smidt var ikke nogen særlig aktiv lærer, men overlod mest til den unge elev selv at gøre sine erfaringer. Der blev dog også tid til læsning ind i mellem. Rigmor Smidt stillede familiens righoldige bibliotek til rådighed for den unge elev. Der var Selma Lagerlöfs "Gösta Berlings saga", Ibsens værker og Georg Brandes bøger om Søren Kierkegaard m.fl. Der var også mange tidsskrifter med historisk, litterært, og naturhistorisk indhold — også "Højskolebladet". Og så lærte Helge stenografi, som han hele livet fik megen nytte af.

Redaktør Smidt var selv en betydelig leder af et dagblad, arbejdede bevidst på en linie for folkeoplysning, var påvirket af Christen Kold og en tro tjener for den tids Venstre og tegnede i sagens natur helt bladets karakter i artikler og debatter. Rigmor, hans kone var ligeledes et usædvanlig begavet og vidende menneske, som gjorde sig helt fortrolig med sin mands områder i det politiske, folkelige og kirkelige. Hun var oprindelig en dygtig pianist og fortsatte efter giftermålet som underviser i mange fag. Forberedte bl.a. Alfhild, nr.4 i børneflokket til præliminæreksamen.

Efterhånden refererede Helge alle møder og talere med emner af meget forskellig karakter: Landbrugsfaglige, husholdningsforeninger, afholdsforeninger, Skytte- og gymnastikforeninger og naturligvis politiske møder.

Gennem hele dette forløb har Helge tænkt meget på, hvad han senere skulle give sig til. Han var noget i vildrede. Det ville være naturligt - og ventedes nok af ham - , at han ville fortsætte som journalist ved et andet blad. Men særlig stor lyst havde han egentlig ikke. Han var stadig meget optaget af digte og forsøgte selv at skrive digte om livets problemer, ikke mindst vedrørende religion. Marius Jensen og flere andre havde set det som en oplagt mulighed, at Helge uddannede sig til præst. Men Helge havde ikke lyst til at blive student og læse teologi ved universitetet. Han udtrykte selv, at han havde fire drivende ønsker: Trang til at digte, skrive, tænke og tale. Gennem sin kontakt med tidens højskolemænd havde han også fået lyst til et ophold på en højskole. Han skrev til Holger Begtrup på Frederiksborg højskole, som han satte megen pris på, og spurgte, om han kunne få nedslag i prisen for at udføre et eller andet praktisk arbejde. H. B. skrev tilbage, at det kunne de nok finde ud af, men han mente, at Helge som uddannet journalist hellere skulle søge Askov. Økonomiske midler blev skaffet ved en indsamling, som Marius Jensen satte i gang. Helges egen far havde også en gang sagt: "Schrøder, ham må du over til!" Helge blev ellers lidt afskrækket ved synet af timeplanen, der indeholdt både matematik og naturvidenskab.

I de to vintre (å 6 mdr.), hvor Helge var elev på Askov, blev han faktisk meget glad for opholdene. Han havde ganske vist også nogle forbehold, som han gør godt rede for i sine erindringer, og som blot skal antydes her.

Jeg ved ikke, hvornår Askov gik over til at blive benævnt som ”udvidet højskole”, dvs., at den fortrinsvis modtog elever, der forinden havde været på anden højskole, eller havde en videre uddannelse. Men meget tyder på, at Askov allerede den gang havde en vis særstilling og noget nær blev betragtet som højskolernes højborg, hvad også Holger Begtrup's svar til Helge tydede på. Da jeg selv 40 år efter min far har været elev på Askov i to vintre, har det interesseret mig at finde ud af, hvordan min fars indtryk og oplevelser var dengang.

I første række blev han ikke skuffet i de forventninger, han havde haft til Ludvig Schrøders foredrag, der både fordybede sig i tysk åndsliv i 1700-årene, om synet på menneskelivet, fortolket gennem mytologien og Grundtvig, (de mytologiske foredrag blev Schrøder oprindeligt mest landskendt for i hans første forstandertid på Askov (fra 1865 og år frem), hvor han brat skiftede til at holde foredrag om landbrugsemner og i nogen grad kvittede mytologien. Helge oplevede dog mytologien så sent som i 1901). Det var ikke ”Bragesnak”, sådan, som det senere blev sædvane at omtale det, siger han . Men senere i sin bog skriver Helge:

Jeg må betegne den tid, hvor jeg var elev, som et forbavsende konservativt hjørne i Askovs historie....vi mødte ikke det nye århundrede,....Ingen talte om Georg Brandes, Henrik Pontoppidan,...Jakob Knudsen,...eller om, hvorledes f.eks. Henrik Ibsen efter 1870 stillede sig til de nye strømninger i tiden.” Helge vidste, at Askov tidligere havde haft en anden holdning.

I begyndelsen af 1880erne blev to unge lærere knyttet til skolen. Jakob Knudsen og Holger Begtrup. Disse to var åbne for det nye, der var i frembrud. Mange i højskoleverdenen lagde mærke til, hvad de sagde. De var optagede af de unge realistiske forfattere, og Ludvig Schrøder bakkede dem dengang op i tillid til, at de nok skulle fortolke disse nymodens ideer for eleverne på ansvarsfuld måde: ”Hjælpe vore unge lærlinge...til at skille det, som kan læres af de såkaldte realistiske bøger fra det, som ikke duer i dem.

Men i 1901-1903 var der ingen af lærerne, der tog denne opgave op. Der blev ikke talt om realismens periode, heller ikke om reaktionen imod den. Den var ikke-eksisterende. Der var tavshed om Johannes V. Jensen, Henrik Pontoppidan, Jakob Knudsen, Jeppe Aakjær, Johan Skjoldborg og Andersen Nexø. Ligeledes 90-ernes lyrikere. Fra Bjørnson og Ibsen omtaltes kun de ældste problemløse tekster.

Helge mente, at årsagen kunne findes i det seksuelle spørgsmål, hvor mange i befolkningen ikke kunne snuppe tanker om ”fri kærlighed” og fremhævelse af naturens ubønhørlighed, som de nye forfattere betonede i digt og prosa. Og selvom måske flertallet af eleverne ikke savnede noget, vidste han, at der var nogle, der f.eks. havde læst Jakob Knudsens ”Gæring” (senere kom ”Afklaring”) og Pontoppidans ”Lykke-Per”, som gerne ville have haft en debat bl.a. med lærerne om de nye tanker i disse bøger, og

som gerne ville have hørt mere om Georg Brandes og hans ideer, der var så stærkt fremme i tiden.

Helge og nogle ligesindede dannede forsøgsvis en klub, der holdt nogle aftenmøder, hvor man talte om disse ting. Helge dristede sig til, - som han selv udtrykker det - at tale om Georg Brandes, som han var blevet meget optaget af. Alt var et forsøg på at bøde på skolens mangler. De fik endda et lille skuespil op at stå, som skolen - overraskende - gav sin tilladelse til, og som høstede stort bifald hos både elever og lærere. Schrøder indbød endog bagefter flokken ind i sine private stuer.

Der var dog flere lærere, der hver på deres måde - alt dette til trods - kom til at betyde noget for Helges Askovophold: Der var Jacob Appel, som Helge overraskende betegnede som "den moderne højskolelærer". Helge beklagede på en måde, at Appel kun holdt sig til regning og naturfag, som han underviste i på forbilledlig vis. Ludvig Fejlberg havde levelære, psykologi bygget på naturiagttagelse, sanglæreren Nutzhorn havde også historiske emner, med vægt på Norden. Poul la Cour, en af skolens betydeligste lærere fascinerede fantastisk ved sin undervisning i matematik og fysik. Helge betegner Poul la Cour og Jacob Appel som fremragende i behandlingen af deres fag:

"Poul la Cours foredrag var lysende ved deres fylde af poesi og humor, tit med brug af overraskende originale ord og vendinger. Der er brugt stærke ord om la Cour som taler, men næppe for stærke. Han kunne ikke alene fængsle, men undertiden betage. Om Appel som taler ville jeg ikke bruge så stærke udtryk, selv om han var en af skolens fremragende talere, ikke mindst en ypperlig fortæller. Men netop som underviser i matematik og fysik var han af de sjældne, ...lærestoffet samlede sig hos ham... til en lysende helhed gennem ordene, gennem figurerne, gennem alle hans bevægelser, - og gennem forsamlingens fuldstændige nærværelse.... han havde en lærers sjette sans, en sokratisk dæmon, der advarede ham, når nogen ikke var med, - så tog han et greb tilbage i stoffet og fik alle med."

Jacob Appel blev senere Schrøders efterfølger. I sin bog omtaler Helge naturligtvis flere af lærerne, som han værdsatte.

Mellem de to Askov-vintre opholdt Helge sig tre forskellige steder i Vendsyssel. Helges ældste søster Gerda, gift med lærer J. P. Jørgensen havde i flere år bestyret Vedsted friskole i det sydvestlige Vendsyssel. Her oplevede Helge i et par måneder en meget levende friskolekreds, hvor en del var gamle elever af Kristen Kold. Han oplevede også, hvor usle økonomiske vilkår der var for en sådan lærerfamilie med mange børn. Det blev til en flok på otte.

I Ugilt friskole blev han vikar for en syg lærer, og de sidste to måneder fik han job som journalist ved Vendsyssel Folkeblad i Brønderslev. Her fik han lejlighed til ved lokale møder at referere fremragende talere som Viggo Ullmann - om friheds-fremskridtsåndens tid, det 19. århundredes stærke toner, som Helge udtrykte det, Thomas Bredsdorff, der talte om den ny tid

i ny digtning og dens talsmand Georg Brandes. Og endelig mødte han også Jakob Knudsen, hvor han fandt noget sært betagende ved selve hans personlighed. Helge mødte senere Jakob Knudsen flere gange.

Min mors familie

Min mormor, Elisabeth Troelsen f. Jensen (1858-1946) blev født i Snejbjerg, men voksede op i Ildskov, i en bondegård på Herningkanten. Der var mange børn. Flere af dem drog som unge til Amerika. Jeg husker levende den rige onkel Jens, min grandonkel, der flere gange i min barndom gæstede Danmark, besøgte familie både i København, Kolding og sin hjemstavn. Han delte altid fine gaver ud og skiftede vist nok den tilbageblevne kone ud med en amerikansk.

Elisabeth og hendes søskende blev naturligvis tidligt sat til at arbejde og hjælpe til. Elisabeth gik ikke mange år i skole. Læreren var vist ikke meget bevidt. Hun fik aldrig lært at stave rigtigt. Derimod blev hun dygtig til at sy. Hendes evner fejlede intet. Tidligt blev det konstateret, at hun havde små slanke fingre og ikke duede til det grove på en gård. Derfor fik hun lært at sy og blev såkaldt sypige, kom rundt på gårdene. Det blev oven i købet anset for at være finere end f.eks. malkepige, køkkenpige o. lign.

Af min fætter Knud har jeg fået fortalt, at Elisabeth som helt ung havde hørt rygter om, at der kunne købes underbenklæder til damer i nabobyen (?), det var ellers ikke brugt den gang, betragtedes sandsynligvis som noget uanstændigt. Det blæste Elisabeth på. Hun ville have sådan nogen. På sine ben travede hun en lang vej til nabobyen og fik købt sig et par eller to.

Da jeg i 1940 i mine unge dage var i huset hos min mormor og mine to mostre, Ingeborg og Rosa, som boede sammen i huset ved Gentoftesø, fortalte min mormor, som da var 82 år, mig af og til om, hvordan dagliglivet førhen formede sig på denne ret store familiegård.

Omkring midten af 1800-tallet var man i flere henseender selvforsynende på de større gårde. Man slagtede, bryggede øl, bagte, kernede smør, lavede ost og dyrkede naturligvis så mange grønsager og frugter, bær m.m., som det var muligt. Man klippede fårene, kartede og spandt ulden, og mange steder har man også vævet og syet klæder og dækketøj. Hør blev også dyrket. Men i Danmark var der mange steder professionelle vævere og skræddere, som man sendte uld, hør og stoffer hen til. Der var også smede, karetmagere, malere, møllere, bødkere og andre uddannede folk, som man tyede til.

Selvom Elisabeth mest opholdt sig i systuerne, har hun alligevel haft føling med, hvordan tingene foregik. Hun fortalte mig om, hvordan de på gården havde en ovn inde i en jordhøj. Her blev fyret op længe før, rugbrødene blev skubbet ind på nogle lange bageplader. Her blev de stående til ovnen var afkølet. Der var så brød til en måned. Man havde dog endnu noget af det gamle tilbage, man spiste aldrig frisk brød.

I sin nu høje alder kunne hun stadig bage flotte kager, stege unikke kalvestege, sylte og henkoge frugt, salte flæskekød, der var sendt fra familien i Jylland, ned i trækar og salte snitbønner ned i krukker til brug om vinteren. Det var jo under krigen, så alt dette var der god brug for. Køleskabe og fryserne fandtes heller ikke, så der var behov for anden indsigt. Når mormor lavede saft gav hun de tilproppede flasker en hat på af gips, så holdt saften sig uendeligt. Min mormor arbejdede altid sikkert og stilfærdigt, skældte aldrig ud, roste heller ikke, men vi kunne fint arbejde side om side. Stovvask i kælderens havde hun også tav på og viste roligt, hvordan de forskellige tøj kvaliteter skulle behandles. Den kalvesteg, man fik serveret om søndagen, når hus og have ofte var fyldt med familie og gæster, (mormor elskede selskabelighed), udvalgte hun altid med kritisk suverænitet hos den bedste slagter. Kødet skulle være førsteklases.

Min mormor var til det sidste, - trods sygdom og modgang i livet -, en stolt og rank kvinde. Hun sad altid ret op og ned på en stol og strikkede. Jeg har aldrig set hende falde sammen. Før hun gik i seng, gik hun hen og trak kukuret op. Hvis der var gæster, vidste de, at det var signalet til at tage afsked. Der var noget retlinet og meget ærligt over hende. Under et tilsyneladende køligt ydre bankede der et velmenende, hjælpsomt hjerte bag den sirligt syede og pressede, hvide brystduk, hun altid havde i halsudskæringen foran.

Min mormor kunne ikke rende fra en lidt snobbet holdning. Den kom jævnligt frem i lyset. Hun var meget imponeret af Roar, min bror, der jo gik på "Undervisitet", mens han boede hos dem og studerede. Det var meget fint. Inger Dahl, hans forlovede, så hun også op til, fordi hun tog husholdningslærerinde-uddannelse, og så var hun jo - ikke at forglemme, - datter af provst Dahl i Hurup. Eilif, min anden bror, kunne også gå an. Han tog handelseksamen. Men Gunhild gik kun på børnehavelærerindekursus og tog ind i mellem "unyttig" sangundervisning, og hvad førte alt det silhuetklippereri til? I hvert fald ikke penge! Det var nok heller ikke imponerende, at jeg kun fandt en murer, som så ville læse til lærer. Det så heller ikke ud til at jeg kunne få udmærkelse til studentereksamen på Akademisk kursus, ligesom Roar havde fået det i sin tid. Noget af dette sagde mormor ikke direkte, men det lå i luften.

Men mormors egen baggrund havde ikke været for lystelig. Som 20årig blev hun "forløkket", som det hed sig, ved et gilde i loen - og fik, - hvilken skam! - en horeunge. Barnet var min søde moster "Sinne", Jensine født 1879. Og det varede nogle år, før Elisabeth blev gift med barnefaren Knud Troelsen. I 4-5 år var barnet hos bedsteforældrene, der nok troede, at datteren var blevet svigtet.

Min morfar Knud Troelsen er født i Ikast 1852. Min mor, Kirstine har fortalt, at hendes far, Knud kom tidligt ud at tjene. Han gik dog i en god skole og havde en dygtig lærer, så han fik lært både at regne og skrive fejlfrit og nydeligt. Som ganske ung var han med til at drive stude fra Viborg langs Hærvejen, (nogle steder benævnt Oxevejen) ned til Husum, et over-

måde krævende job. Hans personlige beretninger om turene kender jeg ikke, men fra anden læsning kan man få indtryk af, hvordan disse ture i almindelighed foregik.

Man færdedes til fods i al slags vejr ad sumpede, dårligt vedligeholdte veje. Undervejs kunne andre flokke af stude og drivere støde til, da det var på bestemte årstider det foregik. Nogle studeflokke kunne komme helt oppe fra Mors og det nordenfjordske. Ofte skulle vadesteder og åer – med eller uden broer – krydses. Stædige og uvillige dyr skulle overtales eller piskes afsted. Natlogi fandt oftest sted under åben himmel, hvor man måske fandt lidt hø at krybe ned i, og hvor en eller flere af holdet måtte skiftes til at holde vagt og se efter kreaturerne. Var man heldig kunne overnatning ske på en af de mange kroer langs Hærvejen. Men der måtte ikke fråsdes med de knapt tildelte pengemidler, der var stillet til rådighed på turen. Studeeieren, husbonden selv var som regel ikke med på den besværlige færd, men betroede den til sin dygtigste karl, der havde ansvaret. Unge, der skulle oplæres, deltog så også.

Ved starten var studene godt ernærede og fede, men efter flere ugers strabadser havde det tæret på både folk og fæ, når man endelig nåede ned til Husum. Her var husbonden som regel kommet nogen tid i forvejen for at forberede den handel med folk i det holstenske, som nu skulle finde sted, som skik var.

Efter afsluttet handel kunne ejeren så spænde for vognen med de fyldte penge kister og starte den lange hjemtur. Denne færd var langt fra ufarlig. Stimænd og andre vejfarende vidste besked om de fyldte kister, så der kunne altid ventes overfald, også om natten på kroerne. Derfor fulgte altid nogle af driverne med på husbondens vogn, og de andre kunne begive sig på vandringsen tilbage til Viborg, og nu gik det hurtigere uden stude. Men muligvis var der så her endnu en flok stude, der ventede på at blive drevet sydpå, mens tid var.

Sådanne ture ved jeg, Knud Troelsen deltog i som ung. Men efter at han havde lært Elisabeth at kende, drog han til Norge med hosekræmmerposen på ryggen. Han vandrede vist rundt nogle år, inden han vendte hjem og giftede sig med pigen. De rejste til København og blev viet i Frue kirke 2. marts 1884. Om det var af kærlighed eller pligt melder historien intet om. Hvis Elisabeth har været lidt reserveret og måske bitter, så er vi klar over grunden.

Det unge par skaffede sig en butik på Nørrebro og handlede med trikotagevarer, der nok for det meste kom fra Jylland. Men mormor fik efterhånden indrettet en systue, hvor hun fremstillede varer til butikken. Hun fik større og større indflydelse på hele forretningsgangen.

12. februar 1885 blev min mor, Maren Kirstine født. Min mor har i sine erindringer skildret, hvor meget forældrene måtte slide for at holde forretningen gående. Fritid var der meget lidt af. Juleaften lukkede de butikken, mens folk spiste julemiddagen og gav hinanden gaver, men kl. 12 lukkede de igen op, for da kom der kunder, der skulle bytte gaverne. Mor skildrer, hvordan der med få års mellemrum blev født et barn, om nødvendigheden

af at holde pige til børnepasning, madlavning og rengøring. Al morens tid gik med arbejde i butikken, med syning, reparationer m.m. Den ældste datter, Sinne tog sig meget af mor, som hele livet elskede og beundrede denne storesøster. Senere, da Sinne også skulle hjælpe forældrene, blev det Kirstines tur til at passe de små søskende. Kirstine havde hele livet som voksen en alt for krum ryg. Selv mente hun, at det skyldtes, at hun alt for lille og spinkel havde måttet bære på de yngste. Om de nu også har fået tilstrækkelig sund og god mad, har måske heller ikke bekymret de travle forældre nok. Jeg ved, at der mange gange lå nogle penge parat til Kirstine, når hun kom hjem fra skole. Så vidste hun, at hun kunne gå hen til bageren og købe sig en wienerbrødsbasse fra i går og spise til kaffen, som pigen havde parat. Pigerne, - som regel fra Jylland, - blev for det meste længe i hjemmet og blev behandlet godt efter tidens forhold.

Kirstine fortæller også, hvordan hun - alene, mens hun sad ved vuggen, overværede en lillesøsters død. Barnet, som var døbt Lilly, (jeg har hendes dåbsske), og kun var 3 mdr., havde fået lungebetændelse og klarede det ikke. En anden lillesøster, Marie, døde - vist 9 mdr. gammel - p.g.a. vand i hovedet. Der var ikke noget at gøre. Kirstine har også fortalt, at hendes mor blev meget nedslået, hver gang hun opdagede, at hun var gravid. Hun var i øvrigt heller ikke fysisk stærk og har derfor næppe haft meget overskud til den tørn. Det har været svært for hende at se den glæde, der jo også er forbundet med at få børn. Den daglige kamp for tilværelsen har overskygget det. Det blev til 4 piger og 2 drenge, der voksede op. Deres far viste dem megen kærlighed og varme. Det kunne være i form af hurtigt planlagte udflugter eller skovture på en helligdag, det kunne være med små overraskende gaver eller opmuntrende ord, der kunne være behov for. Kirstine elskede sin far og havde nok et særligt fortrolighedsforhold til ham.

Kirstine var som barn tidligt svagelig. Skolen var hun ellers glad for og klarede sig meget fint. Men i 14 års alderen blev hun alvorligt syg af lunge-tuberkulose, blev indlagt på sanatorium og nærmest opgivet. Den gang var det noget af en dødsdom at få den sygdom, der var meget udbredt og kunne udrydde hele søskendeflokke. På sanatoriet var kuren den, at Kirstine skulle fedes op og ellers opholde sig mest mulig udendørs i frisk luft vinter og sommer. Kuren virkede. Kirstine blev fedet op. Det kan ses på fotografier af hende som 14-årig. Hun tabte det dog igen, men vedblev at være svagelig og truet.

Kirstine havde en god stemme og var glad for at synge. I sine erindringer skriver hun, at en venlig agent, som havde ærinde i butikken, fortalte hende, at der var noget, der hed "Cæcilia-foreningen", han sagde: "Når De har sådan lyst og evne til at synge, skulle De gå op til kapelmester Frederik Rung og synge 2-3 sange for ham!" Det var meget spændende. Kirstine gik der op og sang bl. a. Lange Mullers "Skin ud du klare Solskin." Så blev hun optaget i koret og fik timer hos komponisten. Hun var meget glad for den tid.

Da Kirstine i 1902 var knap 18 år, syntes hendes far, at hun skulle på højskole, som han åbenbart har kendt lidt til. Det blev Askov, som valget faldt på. Det blev også skæbnen. Her traf hun Helge Skovmand. Helge var en oplagt akkompagnetør til Kirstines sange. Det drejede sig om guldalder-tekster af Ingemann, Øhlenschläger, H. C. Andersen, Chr. Winther m.fl. til melodier af Weyse, Gade, Heise, Hartmann, Rung, Schubert m. fl. Samarbejdet blev en succes både på skolen, men mest for det unge par, der næsten ved første undseelige blik var dybt optagede af hinanden.

Det varede dog 3 år, før en egentlig forlovelse fandt sted og yderligere et år før der d. 9. maj 1907 fejredes bryllup.

Helge havde, mens han var Askovelev ikke noget arbejde i udsigt, kunne slet ikke på det tidspunkt binde sig med ægteskab for øje. Men ved højskoleopholdets slutning, foråret 1903 lysnede det. Konrad Jørgensen, "Højskolebladets" redaktør søgte med lys og lygte efter aflastning i sit arbejde. Han spurgte Ludvig Schrøder, om der kunne være en af hans elever, han kunne anbefale som medhjælper. Da Schrøder fik tænkt sig om, tøvede han ikke med at anbefale Helge Skovmand. Dels var han jo journalistuddannet, men udover det havde han tydeligt røbet interesse for og evner til at gå ind i et arbejde, der lå på linie med højskolens ideer og dermed også mulighed for at imødekomme de krav, der ville blive stillet til en medhjælper ved "Højskolebladet".

Sådan blev det. Helge blev ansat ved bladet i Kolding en tid på prøve, men efter et år blev han redaktionssekretær, og 1908 blev han redaktør. En post, han kom til at bestride i 50 år.

Der havde nok i årene efter Askov været en brevveksling mellem de unge. De havde også mødt hinanden på gården "Eliseholm" ved Jelling i forsommeren 1903. En fælles højskolekammerat boede her og havde indbudt til ungdomsgilde. Kirstine kom, fordi hun i forvejen opholdt sig på rekreation hos familie på de kanter. Hun havde igen været indlagt på sanatorium på grund af en opblussen af den gamle sygdom. Helge Skovmand var blandt mange andre også til stede, fordi han lige var blevet ansat ved "Højskolebladet". Der blev danset hele aftenen, og Kirstine var ikke af gulvet, men den, hun allerhelst ville have danset med, sad hele aftenen henne i sofaen.

Da hjemmet en tid var flyttet til Åboulevarden, besøgte Helge dem et par gange. Han inviterede også Kirstine i teatret en gang. I sommeren 1904 lærte Kirstine husholdning i 4 måneder på "Eliseholm", men blev kaldt hjem, fordi forretningen var i krise. Faren havde kautioneret for en forretning, der gik fallit. De måtte flytte tilbage til den gamle butik i Griffenfeldtsgade og moren var ikke rask. Da der nu blev rigeligt for Kirstine at gøre, blev hun også syg og måtte indlægges igen på Øresundshospitalet. Hun skriver i erindringerne, at patienterne døde omkring hende. Hun fik det dog bedre og rejste igen til Jylland. Denne gang for at besøge sin bedste højskoleveninde, Johanne Jacobsen, der var nygift og boede ved Mariager fjord. Dette venskab varede livet ud. Vi kaldte hende moster Hanne.

Da Kirstine kom hjem i oktober 1906, skulle der være "Kirkeligt Vennemøde" i København. Det skulle starte i Marmorkirken. Der ville hun træffe Skovmand, han skulle referere mødet. Hvor meget han fik klaret af det ved jeg ikke, men forlovelse kom der ud af det, der var "amoriner" i Ørstedsparken efter mødet.

Og nu kunne Helge tilbyde ægteskab. Kirstine var dog stadig svagelig. Parret blev advaret mod at få børn. Alligevel blev min ældste bror, Roar født godt et år efter i 1908, og to år efter blev Eilif født. Begge fødsler var hårde. I 1913 kom så Gunhild, og nu fik mine forældre strengt pålæg om, at det skulle være slut. Ikke flere børn! Der gik nu 9 "lydige" år, så var tålmodigheden forbi. Jeg så dagens lys 12. februar 1922 på min mors fødselsdag, og halvandet år efter blev Sigrun født. I virkeligheden blev mor – alle kloge rådgivere og læger til trods, – fysisk raskere for hver barnefødsel og opnåede den imponerende alder af 93 år.

Blandt gamle papirer fandt jeg en stil, jeg havde skrevet, mens jeg i 1935 boede hos Roar og Inger på Vagtelvej ved Godthåbsvej i København, hvor de som nygifte var flyttet ind. Den var en blandt mange stile, jeg fik til opgave at skrive. "Min Slægt" hed den og blev til ved et forlæg og inspiration fra Roar. Slægtstavlen var naturligvis kopieret. Stilen er skrevet med en 13-årigs formulering, men fortæller alligevel en del, som jeg mener kan have interesse nu ved afslutningen af kapitlet om forfædrene.

Min Slægt (skrevet i september 1935)

Jeg er selv født (12. feb.)1922 på Rebækgård i en lille Landsby, som hedder Rebæk, ca. 3 km. sydøst for Kolding. Mine forældre Helge (f. 1883) og Kirstine Skovmand (f. 1885) flyttede derud Sommeren 1914, efter først at have boet i forskellige Lejligheder og Villaer i og i Udkanten af Kolding. De blev gift i 1907. 1908 er min ældste Bror Roar født. 1910 min næste Bror Eilif, og 1913 min ældste Søster Gunhild, og min yngre Søster Sigrun 1923.

Min Far er Redaktør af Højskolebladet. Roar er cand. mag. i Historie (og Dansk), gift med Inger Dahl. Eilif Bogholder (?) ved Fællesforeningen, forlovet med en Nordmand, Gudrun Larsen. Gunhild er Børnehavelærerinde, og Sigrun og jeg går endnu i Skole.

*Både Mormor og Morfar er født i Snejbjerg, Jylland, i Hammerum Herred. Mormor er født i Snejbjerg, men vokset op i Ildskov længere mod Nord, sammen med 6 andre Søsken: Niels Jensen Patuel (+1926), Anders Martinus Jensen, Else Marie (*1851), Kristian Jensen og Mette Marie Jensen. Mors familie er så uoplyst, at man kun ved (kender) Fødselsår på få af Mormors Søsken.*

I Hjemmet dyrkedes der især Væveri, og der arbejdedes så strengt, at Vævene ikke en gang stod stille om Natten. Mormors Mor havde stor Interesse for Forretning, hendes Brødre var også Købmænd. Den ene, Niels Kragelund, var vist nok den første uldhandler. Mormors Brødre er også næsten alle begyndt som Kræmmere. En lever nu i Amerika som Fabrikant. Af Mormors Søsken lever 2, Else Marie (83 år) og Kristian Jensen (i Amerika:

Joseph Jensen), (Alder ?). Flere af Mormors Familie har rejst til Udlandet og der tjent sit Brød. Mormor blev sypige og var meget dygtig.

Morfar var født på Gården Faurholdt i Ikast Sogn, den yngste søn. En af de ældste Brødre, Lars Troelsen, faldt i Krigen 1864. Den 27 April blev han indlagt på Lazarettet i Varnæs, såret fra Baghovedet til Skulderen. Præsten H. Roth fortæller om ham i sine "Lazareterindringer":

"Lars Troelsen blev i Begyndelsen, af Lægerne ikke anset for at være dødeligt såret, men han selv følte, at han var det, og begærede, at jeg skulle meddele ham den hellige Nadver. Tre Dage efter, at han var død (12. Maj), ankom hans Far Troels Jensen Faurholdt og hans Bror Mikkel Troelsen. De blev meget bedrøvede over ikke at være kommen tidsnok til at sige ham deres sidste Farvel. Jeg viste dem hans Grav, og den gamle Far knælede ned på den, kyssede Jorden, hvorunder Sønnens Ben hvilede, og bad en stille Bøn for den Døde."

Sønnens Død gik den gamle Mand så nær til Hjertet, at han ikke overlevede ham længe.

Alt dette gjorde Morfars Barndom lidt trist. Som 14-årig Dreng gik han med Studeprangere den lange Vej helt ned til Husum (hvor studene skulle sælges). Han blev senere uldkræmmer, rejste til Norge og landede omsider i København og grundlagde en Trikotageforretning på Nørrebro (sammen med Mormor). 1884 giftede han sig med Mormor (der 5 år tidligere havde født deres datter Jensine, Kirstine blev født 1885). Foruden Mor var der 7 søskende, hvoraf 3 er døde, Marie (1887-1888) som et-årig af en Sygdom. Ejnar druknede som Soldat 1919, efter en Tid at have slået sig ned i Sibiri-en og Rusland, og Lilly døde 1890, en Måned gammel af Lungebetændelse. Mors Søster Jensine giftede sig i 1902 med Jens Thorhauge. De har 2 børn. (Rigmor f. 1910 og Knud f. 1915).

1907 giftede Mor sig. 1920 el. 21 rejste Morbror Knud til Amerika, Californien, for at tjene sit Brød. Mors Søstre: Ingeborg Laura og Rosa

Efter Mormors Mors Død i 1890 giftede Mormors Far Jens Nielsen sig igen, med Peterikke Olesen, som måske lever endnu i Ildskov. Da var han 75 År.

I Farmors Hjem var de 11 Børn:..... En af disse søskende: Martin Paulus Andreas Josephsen blev gift i New Zealand med en Kone fra Øen Man, ud for England. Farmors far var først Skomager, senere Huslærer på Sejro, til sidst Skolemester i Fiskerlejet Gudhjem, hvor han og hans Hustru måtte arbejde strengt for at skaffe Føde til den store Børneflokk, der voksede op i Hjemmet. Af de 8 Sønner der var, blev en Skomagermester, en anden Skibsfører (senere Havnefoged på New Zealand), en tredje Gårdejer og Slagter (senere Hotelejer), en fjerde Møller og Bager, en femte Lærer og en sjette Restauratør. Farmor blev selv gift med en Lærer, og af deres Børn er flere også blevet Lærere.

Farmor blev født 1852 og i 1870 gift med Kristen Hansen Skovmand. Der var 8 Børn:

- Gerda (1871-1920), gift 1896 med Jørgen Peter Jørgensen (1864-1934) i Vedsted. Der er 8 Børn.

- Fridlev (1872-), Lærer i Rønne, gift 1909 med kusinen, Frida Cristianne Hansen (1877-) fra Als, i Rønne, Der er 3 Børn.
- Sigurd (1874-1891), kom som 17-årig til Jelling Seminarium og døde efter kort Tids ophold på Skolen af Meningitis.
- Alfhild (1877-), Læge i Haderslev, 1 Adoptivdatter Birgitte.
- Ingefrid (1881-), Lærerinde i Kolding.
- Helge (1883-), Redaktør af Højskolebladet i Kolding. Gift 1907 med Kirstine Troelsen. 5 Børn
- Regnar (1885-), Skovfoged på Bornholm, gift 1911 i Rønne med Karen Petersen, 4 Børn.
- Holger (1888-), Overlærer, Løgumkloster, gift 1915 med Kirsten Ingeborg Ester Larsen i Løgumkloster, 5 Børn.

På Farfar og Farmors gamle Dage flyttede de til Kolding, hvor Farfar døde 1913 og Farmor 1923. Farfar var Bondesøn fra Als. Farfars Far var gift fire Gange. Første Gang 1820, 1 Barn. 2. Gang 1822, 3 Børn. 3. Gang 1829, 3 Børn, og 1836 giftede han sig for 4. Gang, med Dorthea Helene Lassen, hvor Farfar af deres fem Børn var nr. tre. (Mange kvinder døde i Barselseng).

Farfar blev født 1841 ved Skamlingsbanken, (voksede op i Asserballe på Als). Og da han senere blev Lærer på Bornholm, var det, at han lærte Farmor at kende.

På min Farfars Side kan jeg gå tilbage til min Farfars Farmors Far og Mor, som hed Mads Nissen og Eleonora Madsen, og min Farfars Morfars Far, som faldt ned fra Rundetårn og slog sig ihjel, og så kom Folk styrtende hen og råbte: "Gud stødte De Dem?" Det er det eneste, man ved om ham. Ikke en gang hans Navn kender man... (Her nævnes flere af slægtens "Gamle", nogle med Navne og Årstal, andre uden Årstal)..., kun ved at gætte sig frem, har man regnet ud, at de ældste i Slægten er fra godt og vel 1700.....

Både på Fars og Mors Side findes flere gamle Slægtsnavne. Der er for Eks. Navnet Kragelund, det forekom første Gang båret af Mormors Morbror Niels Kragelund. Så er der Navnet Pathuel, som stammer fra en Gård ved Ikast. Mormors Bror Niels var den første, som bar dette Navn. I Morfars Familie er der to Slægtsnavne: Bjerg og Faurholdt efter Gården Faurholdt i Ikast Sogn. (Det kan tilføjes, at morbror Knud havde mellemnavnet Ildskov)

På Fars Side er Navnet Skovmand første Gang båret af min Farfars Farfar, som blev kaldt Skovmand, fordi han boede i Lysabildskov på Als, og hans Hustru blev kaldt Ane Skovkone. Så min Oldefar var den første, der rigtig bar Navnet.

På Farmors Side er der Navnet Vibe, som man ikke ved hvorfra stammer, for så langt vi kan gå tilbage på Farmors Mors Side, hedder de Vibe....

Virksomheder, som min Slægt især har givet sig til, er på Mors Side Landbrug og Handel, på Farfars Side har de også været Bønder, men også Lærere, og på Farmors ligeledes Lærere, Bønder og Håndværkere.

Gerda.

Tidlige erindringer

Allerførst noget, jeg slet ikke kan huske, men har fået fortalt.

Mor fik af Roar lov til at skrive lidt af hans dagbog af. Han førte omhyggelig dagbog helt fra 8-års alderen. Her drejer det sig om nogle kolde februar dage 1922. Han skriver om vældige snedriver, der forsinker togene, om bælteerne, der fryser til, så Jylland, Fyn, Sjælland bliver landfast med Skåne. At Eilif har måttet gå i seng med Spansk syge, at han selv flere gange om ugen tager ind til lektor Nissen, der underviser ham i latin, svensk og oldnordisk, at han lige er blevet færdig med Johannes Stenstrups værk "Normannerne", at også farmor har lagt sig syg, men heldigvis ikke alvorligt, at de har været til faster Inges fødselsdag 1. februar, der som sædvanlig var festlig og hyggelig med bl. a. Hedemanns børn. Der er kulmangel i København, og kampen med isen bliver værre. Og så kommer den 11. februar.

Lørdag var mor i Kolding hos fru Sørensen. Barnet kommer om 3 uger, mente hun. – Mor blev lidt træt af turen.

Søndag den 12. februar. Mors fødselsdag. Da vi vågnede, havde mor det ikke så godt. Kl. 8.35 kom far ned og sagde: "Se så, nu har I fået en lille søster!" Det skete kl. ½ 9 præcis. Hun har altså fødselsdag på mors fødselsdag. Jordemoderen kom i sidste øjeblik i bil, - vi havde jo ingen ting ventet. Pigen skyndte sig umådeligt.

Hedemanns børn (som var indbudt til mors fødselsdag) samt deres unge pige m. fl. og vores kusine Sigrid kom. Vi havde ikke nået at sende afbud, men mor havde det så udmærket. Om eftermiddagen kælkede vi på kammerrådets banke. Dejligt vejr – fuldmåne – søndag den 12. Alle udmærkede varsler.

Mandag den 13. Var hos lektor Nissen.... Den lille søster noget tungnem, hun kan ikke lære at drikke, men hun er sød ellers. Når hun skal drikke om dagen, er hun så doven og er glad, bare hun får varmet sin lille brede næse ved mors bryst. Men en nat var hun så sulten, og så måtte hun jo have mælk, for hun græd frygtelig – og så lærte hun.

Og lidt mere fra den 13-årige brors dagbog:

20. marts. Vi havde en del koner til "barselsgilde". 21. Den lille pige skal døbes næste torsdag, da kommer Niels Dael. 24. Den lille pige skal vist nok hedde: Karen Lisbet Gerda og opkaldes efter Farmor, mormor og faster Gerda. Ellers har vi tænkt på Agnes Vibe Skovmand – og ingen opkalde. Farmor ville gerne, hun skulle hedde Sif, faster Alli: Benta, men jeg er enig med mor med: Karen Lisbet Gerda, skønt den gamle skik her brydes og levende opkaldes.

Torsdag den 30. marts. Søster blev døbt hos Johansens (Dalby Møllegård), ... Hun blev døbt: Karen Gerda Lisbet. Mor holdt hende selv over dåben. Dael havde foræret mor og far og Lisbet et sølvdøbefad båret af tre drageformede figurer. Agnes Smidt havde portrætteret af far med....

Der er vist blå himmel ovenover, hvor jeg ligger. Jeg ligger godt og varmt og er vist lige vågnet med en klar fornemmelse af, at jeg tisede i bukserne. Ingen ulykke! Sådan er det bare. Velværet har ingen skade taget.

Senere eller før går jeg tur ude på vejen med mor. Vi kommer forbi noget hønsetråd, man tydeligt kan se igennem. Inde bagved går mange høns og skrukker mens de hakker og skraber i den sandede jord. Der er også en hane, der spankulerer vigtigt om. Den galede mens jeg sov for lidt siden. Hønsene kan jeg hele tiden høre. Man kan stå længe og kigge på, indtil mor siger, at vi skal gå. Da vi er hjemme igen der, hvor pumpen står, løber jeg lige om bagved vaskehuset. Hvor er det mærkeligt! For der er også en sjov hønsegård inde bagved hønsetråden. Hvordan kan det gå til?

Jeg har fået et meget flot skrin. Far har haft det med hjem fra en rejse. Det er sort og der er malet blomster på. Det kan lukkes op og i, og man kan putte små ting ned i det. Lillesøster Sigrun har også fået et, men det er rundt. Men hun er for lille til at lege med det.

Sigrun og jeg kører tit en tur i vores legevogn. Vi sidder på hver sit bræt, og en voksen, jeg tror det er storesøster Gunhild, trækker vognen. Gunhild passer os næsten mere end mor, for mor må tit ligge i sengen hele dagen. Så er det Gunhild og vores piger, som passer os.

Folk tror, vi er tvillinger. Vi har tit ens tøj på. Jeg er lidt misundelig på Sigrun, fordi hun har sådan nogle søde runde hænder. Men jeg er også tit lidt slem til at drille hende, og så græder hun højt. Jeg synes også, det er synd for hende, men jeg gør det alligevel en anden gang igen. Men Sigrun kan også være bestemt, når hun siger: "Fy, Dada! ikke sutte på fingeren!"

Gyngen i haven er dejlig! Vi gynger meget. Men en dag falder jeg ned fra gyngen og brækker kravebenet. Armen må hænges op i et tørklæde, og så kan jeg ikke mere nå ned til tommelfingeren. Det er rigtig ærgerligt! Men måske ikke så galt alligevel. Armen bliver rask og jeg sutter ikke mere. Det synes mor og far er godt, for tommelfingeren var blevet lidt tynd.

Når vi går tur på vejen, kommer vi til en stenbunke. Derfra går en stejl sti ned til bækken, og over den kan man gå på en smal bro. Den ene af os kan godt kravle ned under, næsten, og så kan vi lege Bukke Bruse. Det er mægtig sjovt. Og man kommer også over på sådan en dejlig eng, som Bukke Bruserne græssede på. Det er så dejligt at lege på den eng og løbe rundt og plukke blomster. Men man skal helst have gummistøvler på, for der er for det meste meget vådt, der kan også være vandhuller, så man skal passe lidt på, spændende er det. Der går også køer og kalve, så man skal passe på, at man ikke sætter sig i en kokasse. Der er flere stier og små broer, som man kan balancere over med tungen helt ude i siden. Gunhild er god til at finde de flotteste blomster. De hedder engblommer og engkabbelejer. Dem leder vi altid efter.

Engang kom far og Sigrun gående - vistnok på vej hjem fra Sydbanetoget (fra Kolding). Da de når Bukke Bruse-broen, falder Sigrun ned i bækken på vej over. Far, som har mappe i den ene hånd og paraply i den anden, springer beslutsomt efter hende, selvom bækken er fuld af store våde sten. Bækken er ikke ret dyb, så både far og Sigrun bliver reddet og

kommer hjem i god behold, selvom de er meget våde. Vi er alle meget forskrækkede over den historie, og jeg kommer til at tænke på historien om Tommeltot, der faldt i vandet. Slikkepot trak ham op, Langemand bar ham hjem, Guldbrand redte hans seng, og lille Peter Spillemand løb hjem og sladrede.

Dette lille rim får mig til at tænke på et andet rim i en helt anden forbindelse. Som helt små, det vil nok sige fra spæde til 6-7 år, mens vi sov i det store soveværelse, fik Sigrun og jeg af og til om søndagen lov til at putte os hos mor og far, inden vi stod op. Det var festlige hyggestunder. Især var der et bestemt rim, der satte sit præg på samværet. En af os spurgte: Skal vi ikke lege 1-2-3-4? Og så startede far det af os længe kendte rim, der var bygget op til et vist punkt, hvorefter vi på skift skulle bygge videre. Hvor det egentlig stammede fra, har jeg aldrig fået at vide, men jeg gætter på, at far har kendt det fra sin barndom. Det var ledsaget af en yderst enkel, lidt monoton melodi og lød sådan:

1-2-3-4, harpe er ej lire,
 lire er ej harpe, brasen er ej karpe,
 karpe er ej brasen, okse er ej asen,
asen er ej okse, svinde er ej vokse,
 vokse er ej svinde, tabe er ej vinde,
 vinde er ej tabe, grine er ej gabe,
 gabe er ej grine, Søren er ej Stine,
 Stine er ej Søren, låsen er ej døren,
 døren er ej låsen, koen er ej båsen,
 båsen er ej koen, laden er ej loen,
 loen er ej laden, riven er ej spaden,
 o.s.v.

Herfra skulle vi selv finde på. Det var sommetider som en labyrint, det var spændende at finde rundt i, man anede ikke hvor man havnede. Og næste gang fik rimet et helt andet forløb, det var det sjove ved det. Mulighederne var utallige.

En anden leg havde vi også. Når vi var stået op og var klædt på, var far tit i færd med at barbære sig. Så stod han i bukser og undertrøje med selerne daskende bagud. Så var det tid: En af os fik lynhurtigt haspet selerne af bukserne og så gik det i fuld fart ud på loftet og ned ad trapperne og enten gennem køkkenet og stuerne, opad vindeltrappen, gennem soveværelset, den vilde jagt under latter og sejrskab, undertiden rundt i haven og gården, og far var altid med på spøgen; mor lå som regel oppe i sengen og rystede på hovedet af de vilde børn, men smilede dog også. Når legen omsider fik ende og far ikke mere behøvede at hive op i bukserne, mens han løb efter selerne, var tiden som regel, - hvis det ikke var en søndag - , inde til at han måtte af sted på kontoret. Ivrig og kåde, som vi var, protesterede vi kraftigt og ville beholde ham hjemme. Så sagde far: "Jeg er nødt til at tage ind på kontoret og arbejde, for ellers får vi ingen penge, og så kan vi ikke betale husleje, og så må vi bo i træerne!" Den forklaring måtte vi bøje os for. Det kunne godt ind i mellem strejfe min tanke, at den helt i gennem

trygge tilværelse, vi havde i et hjem med en kærlig mor og far, måske ikke var så tryk og stabil endda; ofte hørte vi samtaler både mellem mor og far, og mellem far og Schmidt, vedrørende Højskolebladets holder-tal, der slet ikke altid var lige stabilt, og hvis det var for nedadgående, kunne vi høre det på det bekymrede tonefald og mærke det på yderligere sparebestræbelser. Min far har dog altid været præget af en medfødt optimisme, så hverdagen var sjældent præget af dette ret længe ad gangen, vi børn fortsatte den nogenlunde sorgløse tilværelse og fortrængte eller udskød tanker om en mulig usikker fremtid. Men jeg kan huske, at jeg også tænkte: Det er i grunden et uoverskueligt kæmpe ansvar at være familieforsørger, hvordan bliver man nogensinde i stand til det?

Vores have er så dejlig. Om sommeren står vores havedør altid åben. Den går ud til en lang veranda, hvor man også kan løbe og lege, hvis det er regnvejr. Der er plads til spisebord og langbænk ind mod stuen. Vi spiser altid ude her om sommeren. Der er altid skygge, men nede på græsplænen skinner solen. Der går sommetider høns og hakker, og nogle gange ligger der også store dejlige høstakke, når gamle Jensen har været der og slået græsset med le. Det er herligt. Der er brede gange på hver sin side af græsplænen og store gamle frugttræer. Der er også en spændende nøddegang. Når de store brødre, Roar og Eilif er hjemme i ferierne, løfter de os op på cykelstangen og suser på cyklen ned gennem nøddegangen, næsten helt ud i vandet. Det kilder ordentlig i maven, og vi hviner højt af fryd.

Græsplænen går helt ned til en grussti langs med vandet. (Det er sydsiden af Koldingfjord). I det lave vand ved bredden vokser der siv eller tagrør. I løbet af sommeren bliver her næsten en skov at gå i. Der er spændende stier, og tagrørene er mere end dobbelt så høje som os. Ingen kan se os, hvis vi ville gemme os, og bunden er slet ikke altid våd. Vi kan gå helt hen til den lille vig yderst i haven for enden af nøddegangen. Her ligger en stor robåd fortøjet med to lange årer.

Båden er ikke vores, men sommetider kan de voksne få lov til at låne den og vi kan få lov til at komme med på sejlturen helt inde ved kysten i stille vejr. Det glæder vi os altid til. Båden hedder Vasco da Gama, opkaldt efter en meget modig sømand, der levede for mange år siden og var den første, der turde sejle rundt om Afrika til Indien.

Vi leger meget i haven. Vi har gyng, vippe og ringe. Jeg vil især gerne klatre i træer. Vi har nogle rigtig spændende kastanjetræer i gården ud mod vejen. Vi har også sjippetov, bolde, yo-yo og et cykelhjul, som man styrer med en pind. Vi hinker i "Paradis" og triller små kugler i et hul i jorden. Vi har ingen sandkasse (undtagen den, der er nede på stranden), men kan sagtens bruge spand, skovl, jord, sten og pinde.

Kammerater, især Inger og Birthe Nielsen fra Tved leger vi tit med enten hos os eller ovre hos dem. Det tager måske et kvarter at løbe derover. Til fødselsdage er vi endnu flere børn, og så leger vi de gamle børnelege, sanglege og andre. Der er både gode inde- og udelege: To mand frem..., Tre mand høj..., skjul, tagfat, svingfigur, boldlege osv.

Vi havde den omtalte trækvogn, derudover fik vi løbehjul, stylter og en gammel dukkevogn tilsammen. En cykel fik jeg i 8 års alderen. Men det

var en brugt voksencykel, hvor sadelen blev anbragt nede foran den oprindelige plads, ikke kønt, men dog brugeligt ved indlæring. Først et år senere fik jeg min egen i rigtig størrelse. Den var forsynet med faste luffer og bakspejl. Det sidste blev jeg drillet meget for af kammeraterne.

Syd for gården går der en snoet og ujævn markvej stejlt op til "Lille Skamling", som vi kaldte udsigtpunktet oppe på toppen. Undervejs er der mange fristende legemuligheder i det tætte og frodige hegn, der kanter markvejen. Her har vi bygget mange huler og medbragt dukker, puder, skamler og kattedykker og leget ganske uforstyrret, hvad der ofte var det bedste ved det hele. Igennem det meste af barndommen havde vi en dejlig kat, der hed "Hvidsok". Det var en sort hunkat med hvide poter og hvidt bryst, ualmindelig smuk og yndefuld og alles kæledække. Når den var inde, havde den sin faste soveplads i stuens gyngestol ved kakkelovnen. Når den ville ud, stillede den sig ved havedøren og miavede pænt. Den spiste samme mad som os: Havregrød med mælk på om morgenen, til middag kartoffel- og saucerester, og om aftenen mælk med en leverpostejmad i terninger. Den var også dygtig til at fange mus, som der var nok af, den var aldrig syg, vi havde ingen dyrlæge og den nedkom troligt med killinger et par gange om året.

Når den begyndte at interessere sig for mors linnedskabe om foråret, så vidste vi, at der forestod barsel. Og flere gange har vi opdaget den ovenpå rene dynebetæk spindende med et nyfødt kuld ved patterne. En gang foregik begivenheden også i omtalte gyngestol med Sigrun og mig som højst engagerede jordemødre ved siden af. Desværre fik vi sjældent lov til at beholde killingerne. De fleste blev aflivet i en gulvspand med havemandens hjælp. Af den grund forsøgte moren at finde et skjulested, hvor hun kunne gemme ungerne de første uger. En skønne dag kom hun så frem og præsenterede dem stolt, så var det straks sværere at få dem aflivet. Det hændte, at vi fik lov til at beholde dem en tid, så blev de vel afsat senere. To flotte killinger, der lignede moren på en prik fik nogle meget specielle navne, som far havde fundet på: Filosofie og Geometrisse. Det var der i hvert fald ingen andre katte, der hed. De måtte finde sig i både at få dukketøj på og blive kørt i dukkevogn. Hvidsok havde også en sjette sans. Hver dag henimod aften begav den sig på tur henad vejen mod "Stenbunken", som vi kaldte det sted, hvor stien gik ned til broen over bækken. Den vidste, at far på det tidspunkt kom vandrende hjem fra kontoret og løb så efter mødet veltilfreds foran ham med løftet hale.

Om sommeren er stranden meget vigtig. Mor strikker farvestrålende uldne badedragter og følger med os derhen ca. 5 min.'s gang hjemmefra. Her er sandstrand og det er herligt at boltre sig i vandet. Mor ser til sidende på et tæppe på stranden. Til andre tider kommer vores gode legekammerater fra Tved og følger med os. Vi lærer at klare os. Springer ud fra små broer, svømmer over og under vandet med åbne øjne, slår kolbøtter og er kun bange for brandmænd, der sommetider er ærgerligt mange af. Bagefter drikker vi medbragt saftvand og spiser rugbrødsadder med mørkt puddersukker på. Appetitten er stor.

Men også vinteren kan være spændende udendørs. I min erindring var der altid masser af sne. Der var flere marker, vi kunne kælke på. Og var der meget sne, byggede vi snehule på gårdspladsen. Særlig praktisk var vores påklædning ikke. Vi havde kjole, frakke og gummistøvler. Og sneen kom let op i det bare stykke lår mellem strømper og underbukser. Det tænkte vi nu ikke meget over, ud skulle vi. Men frostskeer kan jeg godt huske generede os lidt.

Det skete ikke så sjældent at fjorden frøs til. Så kunne far skrå over isen fra tagrørene og ind til Kolding inderst i fjorden. I 1929 var vinteren særlig streng. Jeg var lige fyldt 7 år og vi havde besøg af maleren Elise Konstantin Hansen, der især var kendt for sine fuglemalerier. Hun kendte far og mor og har nok hørt, at fjorden var frosset til. Kun en smal våge langt ude var åben, og i den sejlede en stor flok vilde svaner og forsøgte at holde vågen isfri. Elise havde fået den ide, at hun ville male svanerne på nært hold. Gunhild, som dengang var 16 år, ville med. Begge svøbte sig ind i hvide lagner for ikke at skræmme fuglene og begav sig ud på isen.

Der kom et meget levende og dejligt billede ud af det. Jeg tror, at Gunhild næsten fra starten var fast besluttet på at ville eje dette maleri. Hun købte det i hvert fald kort efter for den dengang formidable sum af 100 kr., hvordan hun så har skaffet pengene? Specielt for hendes vedkommende hang de ikke på træerne, og jeg tror ikke, at mor og far spædede til. Men den dag i dag hænger billedet i hendes stue ovenpå på Resedavej, og vi har glædet os over det tit og ofte.

Vore bedste venner og legekammerater var — som før nævnt — Inger og Birthe fra Tved. Inger var 3 år ældre end mig, og Birthe lidt yngre end Sigrun. Det spillede ingen rolle. Vi kom meget hos hinanden og havde aldrig problemer med at finde på lege og beskæftigelse. Skænderier og konflikter var faktisk ikke eksisterende. Friheden var dog ikke ubegrænset. Til daglig hjalp vi til hjemme med bl.a. borddækning, opvask, vandhentning, mælkehentning på en nærliggende gård, havearbejde, byærinder m.m. Når man legede allerbedst, kunne man risikere at blive afbrudt, og når vi var hos Inger og Birthe i Tved, havde vi nøje pålæg om at komme hjem på et bestemt klokkeslet. Blev det ikke overholdt til punkt og prikke, vankede der skældud. Det var bestemt ikke rart.

Situationen kunne også være den, at man sad fordybet i et arbejde, som man følte krævede koncentration, selvom det bare var glansbilleder, frimærker eller læsning, så kunne man risikere, at klokkeapparatet oppe fra sovekammeret ringede, og at det betød at man skulle op og hjælpe mor med et eller andet. Det kunne virkelig komme på tværs, når man nu lige var så godt i gang. Men man var selvfølgelig lydige og gjorde, hvad der blev sagt. En gang imellem, når det blev lidt for meget af det gode med de afbrydende krav, som man ikke altid kunne se rimeligheden af, så lovede man sig selv, at sådan ville man i hvert fald ikke selv blive overfor sine børn en gang. Dette er naturligvis min mors gode egenskaber ufortalt, men selv et normalt lydigt barn kan blive irriteret og trodsig. Om jeg selv til den givne tid virkelig holdt det løfte, jeg så målbevidst afgav, er jeg nok ikke den rette til at svare på. og det er jo langt fra sikkert.

Det er et stort hus vi bor i. Det er stuehuset på Rebækgård, for en gang har der været en rigtig bondegård med stald og lade i to andre bygninger, som ligger der endnu. Båsene til køer og grise er der endnu og hestestalden. Den bruger vi til brænde, tørv og koks. I den anden ende er der hønsehus og vaskehus med gruekedel. Vores vaskekone, som kommer hver måned, må stå her en hel dag i damp og med krøllede hænder af det varme vand. Når tøjet skal hænges til tørre, bliver der hængt lange tykke snore ud over hele den store gårdsplads, og den er stor, så bliver der sat lange stænger til, der løfter snorene højt op.

For enden af den anden bygning, laden, ligger vores wc. Der er koldt og mørkt, og vi skal ud af hoveddøren og dreje om hjørnet af stuehuset for at komme til det. Vi er glade, når vi må bruge potten inde.

Vi har de allerfleste rum i huset. Mor og far ejer det ikke, men betaler en husleje for at bo der. En gammel enke, fru Nielsen, lever af de penge. Hun kan ikke gå og må sidde i en rullestol, som hun selv drejer rundt med hænderne. Derfor er de altid snavsede. Hun er altid meget sød og venlig mod Sigrun og mig. Hun sidder i en lille stue med en meget varm kakkelovn. Hun har en husbestyrerinde, som passer hende dag og nat. De har også fælles sovekammer, og husbestyrerinden passer også hønsene, bager brød og henter mælk i nabogården ligesom vi. Deres køkken er meget mindre end vores, også deres kælderrum og deres to små gæsteværelser, som de bruger, når fru Nielsens søn kommer på besøg med sin familie.

Vi har altså ellers hele stuehuset. Ad hoveddøren kommer man ind i en rummelig gang. Her går en vindeltrappe af jern op til en trappegang. Her ligger fru Nielsens gæstekamre lidt afsides. Til højre for trappen ligger et af vores små gæsteværelser plus et lille pulterkammer. Lige foran trappen er dobbeltdøren ind til vores store sovekammer. Her sover mor og far i dobbeltseng. For enden af den står Sigruns og min seng. Her har vi tilbragt mange timer, når vi var syge med feber eller influenza. Det gentog sig flere gange om året, men var slet ikke så slemt. For så blev der fyret op i kakkelovnen, - ellers var her hundekoldt, - vi fik lov til at få en flaske citron-sodavand eller varmt, sødet te med franskbrødsterninger i. Sommetider blev en rar natlæge, der også var familiens huslæge, tilkaldt, som undersøgte os grundigt og ordinerede hostesaft, amerikansk olie eller andet. Vi havde telefon, det var ikke så almindeligt den gang i tyverne. Vi havde ikke elektrisk lys, men mange petroleumslamper, der skulle pudses og påfyldes petroleum og bæres rundt i huset. Men mor havde fået installeret et ringeapparat fra sin seng i soveværelset, som ringede ned i spisestuen ved siden af køkkenet. Det kunne vi også undtagelsesvis bruge, når vi var syge. Men kun i nødsfald. Der var lang vej ad stejle trapper og hen over et stort loft inden døren til soveværelset fra den side.

På loftet lige udenfor sovekammeret stod den store rulle. Den var fyldt med mursten, næsten umulig at løfte, hvis den gik af lave. Den kørte på to armtykke ruller, der blev omviklet med stænkede duge eller lagner. Der skulle nu ruller frem og tilbage helst af to personer, en for hver ende. Det krævede lidt øvelse at klare det, og børn kunne slet ikke magte det. Men

det var spændende, og som helt små kunne det hænde, at vi fik en rulle- tur med ovenpå murstenene.

Bag rullestuen lå mørkekammeret. En voksen kunne ikke stå oprejst derinde og kun et bitte rundt vindue gav en smule dagslys. Men det var et spændende pulterkammer at gå på opdagelse i eller gemme sig i, når vi le- gede eller holdt fødselsdag og havde andre børn på besøg. Her spillede so- veværelset en meget betydelig rolle. Det var rummeligt, lyst og solrigt. Der var også en altan med udsigt over hele den store gårdsplads med flag- stangen i midten og de fire flotte kastanjetræer ud mod vejen. Dobbeldø- ren i sovekammeret kunne fungere som scenetæppe, når vi spillede kome- die, og det gjorde vi meget tit, klædte os ud i komedietøj fra en kiste, der stod ved siden af rullen. Mor hjalp os med at lave prinsesse- og kongekro- ner af pap og guldpapir og indøvede små komedier med handling fra folke- viser eller eventyr, gerne med sange til. Naturligvis brugte vi også de kend- te børnesanglege, men så var det mest i sommervejr på græsplænen.

Men tilbage til soveværelset. I dobbeltdøren kunne anbringes en rund- stok på tværs i forskellig højde. I begyndelsen var der vist en småbørns- gynges, men hurtigt blev det stangen der var mest spændende: Man kunne slå kolbøtter, lave svalereder, senere hænge i knæene. Jeg tror også vi fik hængt ringe op. Det gav anledning til mange kappelege, når vejret ikke var til udendørslege, for her var også utallige muligheder. Og naturligvis gan- ske uden de voksnes indblanding. Det behøvedes aldeles ikke.

Mellem rullestuen og bagtrappen var der også et loft, her blev først se- nere indrettet et børnekammer til Sigrun og mig. Indtil da var her både mørkt koldt og lidt uhyggeligt. Jeg husker, at jeg engang i halvmørket så en komme kravlende op ad trappen og hen over dette loft, stadig krav- lende. Jeg flygtede temmelig bange min vej, troede, det var en heks, men blev senere klar over, at det jo var den lamme fru Nielsen, der skulle op på sit loft og undersøge et eller andet. Så vidt, jeg ved, har hun aldrig været der siden, hun blev helt bundet til stolen. På hendes daglige rute i rulle- stolen på vej til wc-stolen i deres soveværelse mødte vi hende ofte, når vi enten var på vej ud af huset eller på vej op eller ned af vindeltrappen. Det hændte også, at vi fra vores dagligstue nede hørte høje råb inde fra fru Nielsens soveværelse ved siden af. Så måtte far skynde sig ind og hjælpe til, for så var hun som regel faldet ned på gulvet, idet hun ville flytte fra stolen til wc-et eller omvendt. Det skete ikke så sjældent.

Men til stueetagen: Før vi fra gangen kom ind i dagligstuen til venstre kunne vi til højre gå ind i fars stue. Han var her nu ikke så meget, selvom det var et hyggeligt rum, men så skulle det jo også varmes op. Det blev mest brugt til gæsteværelse og til bogreoler med mange bøger. Her stod også fars meget smukke egetræs-skrivebord og en divan til middagsøvn. Denne stue blev kaldt "Østerstuen". Der var altid morgensol og spænden- de bøger at gå på opdagelse i. Fra denne stue kunne man kigge ud på gårdspladsen mod syd og nøddegangen mod øst og skimte fjorden. Gik man nu ud i entreen og ind gennem begge opholdsstuerne, der havde vin- duer mod nord og storslået udsigt over Kolding fjord, kunne man herfra fortsætte ud i køkkenet, der vendte mod vest. Ved siden af køkkenvasken

stod en stor spand, der blev fyldt med vand fra pumpen udenfor. Vi havde et stort komfur med tørvekurv på gulvet ved siden af. Der var også spisekammer og hokasse, der blev brugt flittigt til kartoffel- og grødkogning. En trappestol af træ var et uundværligt møbel både for en træt kokkepige og et nysgerrigt barn. Udenfor køkkendøren gik en stejl trappe ned til en rummelig kælder, der altid var kold og mørk, men meget nyttig til kartofler, grønsager, frugt og henkogte og syltede sager. De voksne tog en lille petroleumslampe med derned. Det gjorde man også, når man skulle på loftet. I hovedentreen hang altid en svagtlysende lampe på væggen efter mørkets frembrud. Vi børn brugte også små lommelygter, især, hvis vi om aftenen skulle på wc, som nu var indrettet i udhuset nogle skridt fra køkkendøren. Det var rummeligt med to sæder, gamle telefonbøger, (en sjælden gang: wc-papir nr.00) og, når vi fik gæster også udstyret med vandfadsstel, vandkande, sæbe og håndklæde. Dertil kasseret læsestof til underholdning.

Men tilbage til stuerne mod fjorden. Her fandtes også "den blå stue". Den kunne ikke opvarmes, kun tempereres, hvis døren stod åben til spisestuen. Jeg husker den altid som både kold og fugtig, selv om sommeren, hvor den dog blev benyttet til gæsteværelse.

Alt i alt et stort stuehus i to etager + kælder. Men vi var også ganske mange til daglig. Ganske vist var de to store brødre ikke hjemme mere. Også Gunhild, 9 år ældre end mig, kom snart hjemmefra på Skibelund efterskole, Liselund, i huset og andre ting. Men der var brug for daglig hjælp både til hus, have og børnepasning. Far passede sit arbejde på "Højskolebladet" og var i øvrigt meget lidt praktisk anlagt. Det var dog mest far, der hentede koks ind til kakkelovnen i stuen og regulerede stuetemperaturen. Koksene skulle hentes i den fjerneste ende af ladebygningen, hvor der før havde været hestestald. Her stillede vi vores cykler, haveredskaber, også tørv til komfuret blev læsset af her. Far passede også tømmingen af wc-spandene nede i havens ret utilgængelige hjørne, hvor indholdet blev gravet ned. Det kunne ses på ham, at det ikke just var et lystbetonet arbejde.

Mor var hverken fysisk eller psykisk stærk og måtte i tilbagevendende perioder holde sengen. Led også under depressioner og måtte med mellemrum rejse bort til behandling. Vi havde derfor ofte to piger i huset til hjælp med familiær stilling. Pigeværelserne kunne ikke varmes op, så de opholdt sig altid sammen med os i stuerne, når arbejdet var til side. Men der var nok at gøre i det store hus, selvom vi havde ekstra hjælp til vask og hovedrengøring. Jeg kan huske, at alle pottedplanter en gang om ugen blev båret fra vinduskarmene og sænket i store baljer med vand. Der blev de stående til de ikke gurgede mere. De drak lydeligt. Alle petroleumslamper af messing eller porcelæn blev også hver uge båret ind på det lange spisebord, rensset, pudset og påfyldt petroleum. Når der skulle stryges, blev de rustne jern opvarmet på komfurpladen, tørret godt af på aviser, før de kunne bruges til lommestørklæder, skjorter og pudevar. Der blev først indlagt elektricitet 1932 lige inden mors og fars sølvbryllup den 9. maj.

Set med nutidens øjne har huset været ret usundt at bo i. Stuerne lå mod nord og så kun en lille solstråle ved solnedgang omkring Sct. Hans. Det trak gennem utætte vægge og vinduer (uden dobbelte ruder). Temperaturen i disse opholdsrum var sjældent over 17-18 gr. Celcius. Det holdt far på var passende. Der blev luftet godt ud gennem havedøren. Og egentlig husker jeg ikke, at vi frøs i stuen. Kun, når vi gik ud på gangen eller skulle ovenpå, var det det kolde gys. Ikke så mærkeligt, at vi var solidt klædt på, Sigrun og jeg.

Inderst en hjemmestrikket uldundertrøje. Derover en chemisse syet i lagenstof og kantet i hals og ærmegab med blonde. Herover et livsstykke, syet i lyserødt flonel, foret og knappet ned foran og forsynet med strømpebånd. Dertil underbukser med lodden vrang og en strikket uldklokke. Lange strikkede grå strømper og yderst en ulden syet stofkjole med lange ærmer, evt. et vævet forklæde som en spencer og, hvis det var nødvendigt, en ulden trøje.

Alligevel var vi ofte syge om vinteren af forkølelse, halsonde, hoste eller Influenza. Sigrun døjede tidligt med ubehagelige anfald af "falsk strubehoste", hvor hun måtte hive efter vejret. For at lindre på det blev hun dampet med varm kamillethe under et lagentelt. Jeg havde såkaldte "kirtler" i brystet og lå ofte med varme jod-vatomslag. Blev også undersøgt grundigt hos en lungespecialist i København, som også havde været mors læge, da hun døjede med tuberkulose.

Som 11-årig fik jeg skarlagensfeber og blev øjeblikkelig indlagt på sygehusets epidemiafdeling i Kolding. Og der skulle jeg blive i 6 uger, isoleret fra omverdenen. Jeg var dog ikke hårdt medtaget, men fandt snart ud af at låne bøger at læse. Der var også andre børn på afdelingen, som jeg kom fint ud af det med. I besøgstiden kom mor, far og Sigrun og vinkede til mig uden for og nedenfor vinduet. På min fødselsdag kom de med konditorkager til alle patienter på stuen og fru Hedemann forærede mig en dejlig forkortet udgave af Selma Lagerlöfs "Niels Holgersens rejse med vildgæsene". Den blev desinficeret, da jeg gerne ville have den med hjem bagefter. Skarlagensfeber kunne den gang være alvorlig, da der let kom komplikationer i form af nyrebetændelse eller ørebetændelse. Flere på stuen og afdelingen var angrebet hårdt. Således vores unge piger, Agnes Thorhauge, der også blev indlagt få dage efter mig. Det tog sin tid, før hun var helt rask og kunne komme tilbage til os.

Naturligvis fik vi også de almindelige børnesygdomme: Mæslinger, Kighoste, Røde hunde, Fåresyge og Skoldkopper. Jeg tror ikke, at det medførte særlig alvorlige problemer, men jeg husker især ubehaget ved Kighoste, hvor det kunne være svært at trække vejret. Som noget vist ret usædvanligt den gang fik Sigrun og jeg levertran hver dag. Måske har faster Alfild, der var læge i Haderslev tilrådet det.

Tidligt på sommeren, når solen skinnede dejligt, og vi syntes, det var meget varmt, så tiggede vi mor om at få kortærmede sommerkjoler på og halvstrømper, når vi så at andre jævnaldrende havde fået lov. Det var slet ikke sikkert, at mor var af samme mening, måske var det ikke ret længe

siden, en af os eller vi begge havde ligget med halsonde el. lign. Men på et eller andet tidspunkt kom tilladelsen naturligvis, og glade var vi.

Rebæk, som var en mindre landsby i Dalby sogn, var kun en lille lokalitet. Der var to mellemstore gårde. Rebækgård, som vi boede i, havde naturligvis også for år tilbage haft landbrug med dyr og jord, der var solgt fra, så der nu kun var den temmelig store have ned mod fjorden og et stykke jord til grønsagsdyrkning på den anden side af vejen mod syd. Der til kom så de rummelige stråtækte længer, der tidligere havde fungeret som lade og stald, og nu gjorde nytte som cykelstald, brændselshus, vaskehus og wc. At stalden også blev flittigt brugt, når vi sammen med vore kammerater legede røvere og soldater, er en helt anden og spændende historie. Her fungerede den perfekt.

Den ene af de to gårde lå som nærmeste nabo til os mod vest. Gårdejerren hed Mads Nørgård, var temmelig lille af bygning og noget op i årene. Når vi hentede mælk om aftenen var hans kone som regel i færd med at rengøre mælkejunger. De var begge meget venlige mod Sigrun og mig. En gang fik vi lov til at sætte os inde i høet i stalden og overvære, at en so nedkom med en masse smågrise. Det står for mig som en uforglemmelig oplevelse. Mads Nørgård selv var overhovedet ikke tilstede under hele forløbet.

På de tider, da der skulle tærskes har vi også tit stået og været tilskuer til, hvordan to heste med klap for øjet og forspændt en bjælke i rundgang gik og gik, rundt og rundt, mens et tærskværk støvende larmede ved siden af i laden. Der havde været 6 børn, der nu alle forlængst var voksne. Fire sønner og to døtre. Den ældste Kristian var hestehandler og vist desværre lidt mere glad for de våde varer end godt var. Jeg kan se ham vandre af sted ikke helt sikker på benene. De tre andre var brave og dygtige landmænd, som far og mor havde haft nogen kontakt med, - de to, Johannes og Henrik havde vist endda været på højskole og landbrugsskole og fik selv ejendomme på egnen. Den yngste, Edvard overtog senere fødegården efter forældrenes død. De to døtre, Valborg og Severine blev begge uddannet til sygeplejersker.

På os børn virkede gården meget fattig og dårlig vedligeholdt. Der var altid et værre søle på gårdspladsen og fuldt af heste- og komøg. Indenfor i stalden hos køerne fandt vi alt ubeskriveligt snavset og stinkende. Det er muligt, at det har været sådan mange steder omkring 30'erne, men vi sammenlignede forholdene med den anden gård, der lå længere hen ad vejen mod stranden. Her boede Johannes Jensen med sin kone og fire sønner, Jørgen, Christian, Hans Jørgen og Vagn. Den ældste var draget hjemmefra, Christian var en tid Garder i København, Hans Jørgen hjalp faren, der også var til års. Den yngste, Vagn var efternøler og gik i skole i Dalby, der lå et godt stykke væk. Jeg kan endnu se ham med træsko og randsel på ryggen. Han var på vores alder. Men denne gård, der næppe har været større, var bedre vedligeholdt og gav et umiddelbart renere indtryk både i stald og stuehus. Vi havde ellers et godt forhold til familien Nørgård, og far standsede altid, når han mødte ham på vejen, og slog en sludder af

med ham. Alligevel besluttede mor, at vi skulle skifte og hente mælk i Johannes Jensens gård, fordi vi fik at vide at der var udbrudt tuberkulose i Nørgårds besætning. Jeg ved ikke hvilke forholdsregler, de har måttet tage, men i begyndelsen, før vi fik skiftet, ved jeg, at vi kogte mælken, og de kørte den også stadig til mejeriet i Kolding, hvor den vel også blev behandlet.

Hver morgen tidlig startede mælkekørslen til Kolding andelsmejeri. Det var Johannes Jensen, der havde den tjans. Opgaven var at hente mælkejunger undervejs, der var fyldt op med mælk fra den foregående aftens- og denne morgens malkning, levere mælken til mejeriet og i stedet få et tilsvarende antal junger, tomme eller med skummet mælk med tilbage. Den mælk blev så anvendt til fodring. Det var altså langt fra den slagne vej, vognen fulgte. Den skulle først op til Bjerregård, en proprietærgård, der lå øverst på bakken ovenfor stranden i Rebæk, og på en måde var den tredje gård i landsbyen. Med en næsten tom vogn på dette tidspunkt gik det ret nemt for hestene at trække vognen op ad den stejle, grusede vej. Oppe på Bjerregård var der både forkarl, flere andre karle og fodermester, naturligvis også piger. Gårdejer Schultz var enkemand og havde to ugifte hjemmeboende døtre. Hvis Sigrun og jeg opholdt os ude på vores gårdsplads tidligt søndag morgen, slog det aldrig fejl, at en karet med familien Schultz kom kørende forbi på vej til gudstjeneste i Vonsild kirke, der også var kirke for Dalby sogn. Det var nok en køretur på 5-6 km. Familien hilste altid overmåde venligt på os. I det hele taget var det vores indtryk, at det var et godt og eftertragtet sted at tjene.

En af frøknerne Schultz kom undertiden på sin vandring rundt i sognet også indenfor hos os. Hun leverede mærker til "Julens Glæde", som vi klæbede ind i et lille hæfte. Når hæftet mod slutningen af året var fyldt, kunne vi hæve et tilsvarende beløb som vi så kunne købe julegaver for. Denne datter havde jeg meget ondt af. Hun havde nemlig en tuberkuløs sygdom ved næsen, Lupus. Det så ud som om næsen svandt ind. Jeg tror også, der har været sønner på gården. Der var i hvert fald et barnebarn, der senere overtog den.

Når jungerne fra Bjerregård var læsset på, skulle vognen ned ad den stejle vej, og nu var det nødvendigt både at stramme tøjlerne mest muligt, men også at sætte bremse på vognhjulene. Ved hjælp af en stor skrueanordning kunne der så bremses, men så snart man var nede, løsnede man bremsen. Det var en gammeldags skramlevogn (ikke gummihjul) dvs. et fladt trædæk med kædeanordninger, så jungerne ikke faldt af, og et enkelt fast kuskese foran.

Sigrun og jeg fik undertiden om sommeren lov til at tage hele turen med fra morgenstarten af. Så aftalte vi gerne med Johannes Jensen i forvejen og stillede henne på hans gård i god tid, mens han endnu fik sin morgenkaffe og sønnen spændte for vognen. Og så gik turen efter Bjerregård gennem Rebæk, junger på hos Nørgård, ad vejen rundt om engen, forbi vores Tved-trinbræt, hvor sydbanetoget fra Kolding mod Hejlsminde holdt, hvis man havde hejst signalet, og videre op ad bakke til Tvedgård, alle vegne en snak med dem, der hev jungene op til vores kusk. Ned gennem Tved landsby, hvor der også var et par gårde, der leverede mælk. Så

op til Dalby landevej, der var asfalteret og hvor der ikke var så mange gårde, så nu kunne hestene næsten selv finde vejen til andelsmejeriet. Her gik der endnu nogen tid med at udskifte jungerne. Det hændte også, at man skulle have både smør, ost eller fløde med tilbage, som var bestilt af forskellige på ruten. Der var altid noget at holde styr på. Og så startede hjemturen, der var en ren gentagelse med modsat fortegn, men jeg kan ikke huske, at vi kedede os, tværtimod, vi fik den oplevelse med mellemrum.

Vores nærmeste nabo til den anden side var fisker Thomsen. Hans kone var et utroligt elskeligt menneske, når vi børn kom ind i hendes stue, blev vi overøst med småkager eller bolcher. Hun vidste ikke alt det gode, hun ville gøre os. Der var, så vidt jeg husker, tre voksne børn. Sønnen, Anton, som var en utrolig smuk høj mand. Desværre kiggede han vist ofte lidt for dybt i flasken og kunne ikke rigtig få styr på sit liv. Den ældste datter, Agathe blev gift med en anden fisker, og de boede i et hus på vej til stranden, Begge steder var der kun tale om små både til fiskeriet. Vi fik dog jævnligt udmærkede fisk derfra, jeg kan huske store flotte torsk. Den yngste datter, Else var lidt yngre end Gunhild, omkring konfirmationsalderen, hun var meget smuk, store mørke øjne og et frodigt naturkrøl omkring hele hovedet. Hende snakkede vi tit med.

Længere henne i Rebæk boede sagfører Buch. Han boede alene med en husbestyrerinde. Han var et yderst punktligt menneske. Når han gik hjemmefra for at komme med morgentoget til sit arbejde i Kolding, vidste far nøjagtig, hvad klokken var, når han passerede Rebækgård, og ligeså, når han hen på eftermiddagen vendte tilbage. Han var venlig, men meget fåmælt. Det var vist ikke mange ord, der blev vekslet.

Ved siden af ham boede Tønnering. Han havde hvidt fuldskæg og sad som regel ude på sin stentrappes og røg på sin merskumspibe. Han havde åbenbart lidt antikvitetsvarer, for min mor gik af og til derhen og kom hjem med særprægede vaser, krukker o.lign. Jeg ved ikke, hvad han ellers kunne leve af, men måske levede han på en sten. Der var megen fattigdom dengang. Vi havde heller ikke noget at rutte med og måtte spare, men i sammenligning med mange mennesker, vi fik berøring med, har det alligevel været flot. Vi sultede aldrig, men udgifter i forbindelse med anskaffelse af tøj, vognmandskørsel (taxa), biograf (meget sjældent) og lign. var altid forbundet med meget indgående drøftelser og endda diskussioner, hvor mor og far holdt på hver sit, men dog delte betænkelighederne.

Set i bakspejlet kan jeg skam godt forstå mors og fars økonomiske bekymringer. Højskolebladet var et ugeblad, der skulle brødføde to redaktører. Konrad Jørgensen havde inden sin død testamenteret bladet til far (ansvarshavende redaktør), og til sin svigersøn, Valentin Schmidt, der stod for den regnskabsmæssige ledelse af bladet. Holdertallet var ikke altid lige stabilt og gav anledning til tilbagevendende bekymringer og overvejelser i forbindelse med gavnlige forholdsregler. To familier med børn skulle leve af bladets abonnenter.

I 1932 havde mor og far sølvbryllup den 9. maj. Det blev en fest med store forberedelser, og som i min erindring varede flere dage. I god tid inden blev der lagt elektricitet ind i huset. Det var noget af en revolution, at man bare skulle trykke på en knap, hvor man før skulle balancere med en tændt tændstik i den ene hånd og et lampeglas i den anden. Når lampen osede, skulde man skrue på en hed skrue, for slet ikke at tale om, hvordan den skulle pustes ud ovenfra og ned i glasset. Alt dette lidt problematisk for børn under 10 år. Men nu var det forbi. Der var kommet lys over landet, selvom man jo selvsagt ikke skulle frådse.

”Papæskan”, det nye rum på loftet, var blevet tømret op til Sigrun og mig, hvor vi nu havde vores senge. Værelset var forsynet med vægge af masonit. Det isolerede godt; at det var yderst brandfarligt materiale, tænkte ingen på. Der var to gode vinduer mod vest, og en lille udmærket kakkelovn blev sat ind. Så var der en lille dør ind til ”papæskelåget”, som vi kaldte det bitte badeværelse med skråvægge og et ligeså bitte vindue. Her var anbragt et zinkbadekar med afløb gennem et rør ned og ud i naturen udenfor. Naturligvis var her også det obligatoriske vandfadestel med fad, kande og sæbe. Absolut luxuriøst efter tiden! En tredie og betydningsfuld foranstaltning, som fandt sted inden sølvbrylluppet var indretningen af vores wc. Det blev flyttet fra ladelængens øde nordside til staldlængens nordside, få skridt fra vores køkkendør. En stor forbedring. Det blev et lyst rum med to sæder, vaskestel m. m.

Faktisk var det ikke kun sølvbrylluppet, der var årsag til denne sidste forandring, men sagen var den, at fru Nielsens søn, direktør Højbjerg, (jeg husker ikke hans fornavn), havde besluttet at lave laden om til familiens sommerresidens. De boede i Esbjerg og havde hidtil, når de besøgte den gamle mor på Rebækgård, beslaglagt de to gæsteværelser på 1.sal. Det blev nu for lidt for dem, familien bestod af ægteparret og 5 børn. To voksne døtre, to halv voksne drenge og en pige imellem Sigrun og mig. Da dette ombyggeri var afsluttet, blev det til lange ophold i sommerhuset til stor fornøjelse og spænding for Sigrun og mig. Det var et nyt pust udefra, fra noget i retning af en overklassefamilie, med dens – i vores øjne – forbavsende flotte vaner, men disse mennesker virkede også meget tiltrækkende på os børn på grund af deres meget venlige og charmerende væsen, der var noget overvældende mystisk og spændende ved deres tilstedeværelse. Der foregik ting og sager i den nyanlagte have med flotte havemøbler, grammofonmusik, flot påklædning, kajak og nyanskaffet robåd m.m. Når de ankom ved sommerferiens start, var sommeren begyndt, og vi legede meget med den kvikke Jytte.

Men tilbage til sølvbrylluppet. Dagen oprandt med højt solskin. Der var rejst blomstrende æresporte både ved indgangsdøren og over indkørslen til gårdspladsen. Flaget i rosenbedet midt på gårdspladsen var hejst, og jeg kan endnu se far stå på trappen udenfor og børste sin kjole til senere brug på dagen. Der var i løbet af formiddagen flere gratulanter, der kom på visit og blev trakteret med portvin og småkager. Jeg kan også se det lange flot

dækkede bord til festmiddagen, der nåede hen gennem begge stuer, sandsynligvis ved hjælp af bukke og lånte bordplader. Jeg kan huske, at vi fik rødvin, som jeg ikke kan huske, vi nogensinde havde fået før, og jeg syntes ikke, at det smagte godt. Der har nok også været most eller saftevand til os børn. Blandt de mange gæster var Ingers forældre, provst Jens Dahl fra Hurup og hans kone, Mariane. Naturligvis mange af min mors og fars søskende. Der må have været et stort arbejde i forbindelse med overnatning. Vi har nok tyet til gode venners hjælp, der var dog grænser for, hvad Re-bækgård kunne klare.

Blandt de ting, der foregik under festen, husker jeg, at flere talte, vist begge mine store brødre. Sange var der også. Den bedste var nok faster Allis (Alfhild). Egentlig var den lavet til mors og fars bryllup i 1907, men nu var den blevet genoptrykt. Jeg synes, den fortjener at komme med her.

1. Engang der leved' en lille Pog
i stakket vest og stumpet trøje,
og Folk ham fandt så uhyre klog
en Fe vist havde rørt hans Øje.
Han vidste grant, hvad hver en Digter sang
og Verdens- Fædrelandshistoriens Gang,
han kunde med
stor Sikkerhed
udrede, ja til Punkt og Prikke.
2. Nu Tiden gik, og Pogen voksede op,
han stille sine Planer lagde;
af hjærtet god, men noget tynd af krop,
han tænkte mere, end han sagde,
blandt andet kanske sådan noget som:
"Det er ej godt, man ene vandrer om
i Verden her,
og jeg vil der
for ud at søge mig min Lykke."
3. Paa Askov Højskole drog han ind.
I Salen mødte han Kirstine
med øjne blå som Hav og røden Kind,
han tænkte straks: "Ja Død og Pine!
kun hun og ingen anden skal bli'e min,
rask, Orfeus, grib nu Strengeligen din,
du Harpen slå,
det røre må
selv Stene, ja, men navnlig "Stine"."
4. Når Kirsten sødt opløftede sin Røst,
slog Helge sagtelig på Streng,
og til sin egen og andres Trøst
det vared ej så skrækkelig længe,
før han af Solemærkerne forstod,
den Pigelil var ham af Hjærtet god.
Ej første Gang
ved Spil og Sang
fandt Hjærter Vejen til hinanden.
5. Men skønt vel begge nu tænkte sit,
var sagen dog ej ganske klaret,
thi Helge havde endnu ej fri'et,
Kirstine endnu ikke svaret.
Og der gik Måneder, og der gik Aar.
Da sagde Helge: "Det ej længer gaar."
Fluks som et Lyn
tog han til Byen.
Der skulde være Vennemøde.
6. En snedig Plan han udklækket har:
Hr. Morten Skærmens Rolle spiller;
til ældre folk man jo Hensyn ta'er
han sin Familie forestiller.
"Det er vist ikke værd, jeg sidder ned,
jeg frygter, Morten Eskesen bli'er vred.
Farvel, farvel,
paa vort Hotel
han sidder nu og paa mig venter."
7. Men Helge iler til Parken hen,
jeg tror, han gaar i Giftetanker,
han glemmer helt Morten Eskesen,
ensom der rundt i Byen vanker.
Og hist bag Ørstedsparkens grønne Hæk
blev Helge og Kirstine ganske "væk".
Hvad der de kom
overens om,
kun H. C. Ørsted kan fortælle.
8. Ja saadan gik det, men først i Dag
smukt paa det hele sættes Krone;
thi her i festligt Slægts- og Vennelag
vi hilser Jer som Mand og Kone.
Tag denne lille Sang for hvad den er,
den gør ej Fordring på at være mer'
end, om I vil,
i Festens Spil
en højst beskeden lille Scherzo.

Sangen var underskrevet "Askov" (forkortelse af Alfhild Skovmand) og blev sunget på melodien: "Å köre vatten, å köre ved".

Der var en stor bunke telegrammer fra familie og bekendte rundt om i landet, der blev læst op, det brugtes meget den gang ved fester. Når alle gæster var gået, og der kun var vores egen familie tilbage, satte vi os ned og talte om, hvordan det hele var gået. Det blev siden kaldt: "det lille sølvbryllup" og blev et stående udtryk for sådanne hyggelige stunder ovenpå fester.

Men sølvbrylluppet var for øvrigt ikke slut med den 9. maj. I ugen efter var der flere småfester, hvor naboer var inviteret en aften, medarbejdere ved Konrad Jørgensens bogtrykkeri en anden aften, og andre bekendte en tredje aften. Det var så med kaffe og brød, som man gjorde den gang.

Og mens vi er ved familiefester, må vi lige have fars 50-års fødselsdag med. Den blev fejret 14. marts året efter. Fødselsdage blev altid fejret om eftermiddagen med gode venner, chokolade og lagkage med lys. Til den anledning havde jeg skrevet min første sang, der naturligvis rimede på dag og flag, fest og gæst o.s.v. Men Inger og Birthes mor fra Tved havde skrevet en ypperlig sang, som jeg synes skal med her. Hendes navn var Susette, kaldt Yssa, Nielsen. Hos hende og hendes mand, Niels Nielsen, kom Sigrun og jeg rigtig meget. Hendes sang gjorde stor lykke. Hun var et meget lunt og frodigt menneske.

14. Marts 1933.

Mel.: Man må rejse til Fods –

Vi vil prøve i Aften som vi nu kan bedst
her at holde med Skovmand hans Fødselsdagsfest,
for han fylder halvtreds, hvad man næppe kan tro,
selv om Hårfylden hans ikke mer' er så go'.
Han er født på Bornholm, hvad man hør' på hans Snak,
men som ung han herover til Jyderne stak,
og i Blade han skrev,
ja, så ferm han da blev,
at ret hurtigt han til Redaktør det jo drev.

Redaktører skal meget i Hovedet ha'e,
for af Skrivelser kommer der mange hver Da',
een for Skole jo skriver – en anden imod,
een syn's ej den forrige Artikkel var god,
een skriver mod Frihed, en anden mod Tvang,
en tredje om Bøger, en fjerde om Sang,
ja, det må være svært,
og det er ej så sært,
om lidt glemsom man bli'er af at være så lærd.

Han som sådan på Sydbanen vistnok er kendt,
for når hjem han om Aft'nen til Rebæk er rendt,
da i Toget man finder hans Hat, Paraply

og hans Stok, hans Galocher, selv om de er ny,
hans Frak' la'er han hænge, og Tasken tit står,
så først man det finder, når Hejls Toget når.

Ja, jeg tror så bestemt,
at han engang har glemt
at stå af her i Tved, hvad jo ej var bekvemt.

Man måske nok vel kunne fortælle lidt mer',
hvorfor to Gang i Timen han går til Barber,
hvordan han om Dagen med tændt Lygte kør'
(hvad de færreste gør, når de ikke det bør),
men vi hel're vil ønske ham Held på hans Vej,
hvad enten vi holder hans Blad eller ej.

Ja, til Lykke vi si'er
og et Hurra ham gi'er,
og vi håber, at længe han Redaktør bli'er.

Et tilbagevendende højdepunkt i familien var den 12. februar. Da havde både mor og jeg fødselsdag. Som regel blev den fejret med huset fuldt af gæster til eftermiddagschokolade, boller og lagkager med lys, og naturligvis med fødselsdagssangen: "Og fire og tyve trommer". Det var en gammel Marievis fra den katolske tid, hvor omkvædet havde lydt: "Og dette er vor Fruedag, og derfor fejrer vi denne dag. Hejsa op til velbehag!" Ellers lød den hos os således:

:/: Og fire og tyve trommer, og alle ud i rad :/
og der var trom, trom, trom! (*der trommes på bordet*)
og dobbelt trommeri!
for det er Kirstines fødselsdag,
og derfor fejrer vi denne dag.
Hejsa op til velbehag!

:/: Og fire og tyve piber, og alle ud i rad :/
og der var piv, piv, piv! (*der fløjtes højt*)
og dobbelt piveri! og der var trom, trom, trom!
og dobbelt trommeri!
for det er

:/: Og fire og tyve basuner, og alle ud i rad :/
og der var dut, dut, dut! (*man trækker basunen ud og ind*)
og dobbelt dutteri! og der var piv, piv, piv!
og dobbelt piveri! og der var trom, trom, trom!
og dobbelt trommeri!
for det er

:/: Og fire og tyve klokker, og alle ud i rad :/
og der var kling, kling, kling! (*der klinges med teskeen i koppen*)
og dobbelt klingeri! og der var dut, dut, dut! o.s.v.
for det er.....

Ret ofte var der indøvet en komedie af os børn og vore legekammerater, og nu var der tilskuere til. Ellers legede børnene for sig ovenpå. Vi kunne en masse lege: Gættelege, hviskelege, o.m.fl. Hvis vi legede med de voksne var det ofte ordsprogslege, gesandtskabslege, min tepotte eller tyve spørgsmål til professoren. Der var ikke mangel på ideer.

Hvis der af en eller anden grund ikke var indbudt gæster kunne man i hvert fald selv vælge, hvad man ville have til middag den dag. Jeg valgte næsten altid kogt torsk, som jeg holdt meget af. Særlig, når der var kogt lever, rogn og sur og sød sauce til. Det havde min mor lært at lave af sin svigermor, min farmor fra Bornholm. Da mor og far flyttede til Kolding som nygifte i 1907, boede fars forældre der hos faster Inge til deres død. Desværre har jeg ikke kendt nogen af dem. Farmor døde i sommeren 1923, før Sigrun blev født 8. september. Jeg var da 1½ år.

Jeg tror nok, at Sigrun som lille var lidt misundelig på mig, fordi jeg kunne holde fødselsdag sammen med mor. Derfor har far sikkert trøstet hende med, at hun da var født på Grundtvigs fødselsdag. Grundtvig, som far satte så højt. Det har sikkert hjulpet. I hvert fald sagde Sigrun en gang: "Da Grundig en gang holdt fødselsdag, fik han en lille søster, og det var jeg!"

Men Sigrun havde ellers det fortrin, at hun kunne holde fødselsdag, mens det endnu var sommer, og udendørslege var der også nok af, og så kunne vi have festlige sommerkjoler på.

Far og mor kunne af og til være hjemmefra begge to af forskellige grunde. Det var ikke noget, som Sigrun og jeg var kede af, tværtimod. Vi havde jo søde unge piger, som vi næsten altid var meget glade for. Tit og mange gange har vi, når mor er gået for at nå toget til Kolding, løbet ind i stuen, steget op på slagbænken og hujet så højt, vi kunne. Den slags støj var ellers ikke tilladt i hjemmet, blev vi lidt for højroastede under leg, blev der altid tysset på os, men nu kunne vi smide alle hævninger og råbe: "Når katten er ude, leger musene på bordet!" Alt dog meget uskyldigt, og når hjemkomsten nærmede sig, måtte et hvert spor af udskejelser fjernes. Jeg tror ikke mor kunne forestille sig, at vi på nogen måde kunne være "øjentjenere". Forholdet mellem os og mor og far har nok været mere åbent end mange andre forhold på den tid mellem forældre og børn, men Sigrun og jeg havde så afgjort et "liv", som vores forældre ikke kendte noget til, og som vi også helst ville have i fred: Hemmelige lege og hemmelige samtaler.

Dette med hemmelige samtaler fandt i meget høj grad sted, når de to fastre af og til kom på besøg. Faster Alli, som boede i Haderslev og var læge, havde altid sin adoptivdatter Bitte med, (egentlig Birgitte). Bitte var nogle år ældre end mig og var en overordentlig kvik pige, der i alle forhold var med på noderne. Så snart gæsterne var ankommet og der var den mindste mulighed for, at vi børn kunne gå op ovenpå for os selv, styrtede vi af sted. Bitte var så utrolig spændende at være sammen med. Hun indviede os på det ivrigste i alle livets mysterier, havde en del af sin visdom fra jævnaldrende kammerater, som hun – alene, som hun som enebarn var –, ganske givet også har haft et hemmeligt "liv" sammen med.

Det endte altid med, at vi legede læge og patienter, - nærliggende, da hendes "Mama" jo var læge, og oven i købet øre- og halsspecialist. Sigrun og jeg var naturligvis hendes patienter og måtte stå mål til intime undersøgelser i både den ene og anden ende. Der blev naturligvis blandt andet taget temperatur, og engang havde hun fået hældt en væske i øret på en af os. Det opdagede mor og fandt at vores lege ikke var helt uskyldige. Jeg husker mors betænkelighed ved vores omgang med den livlige kusine, men ikke at der kom nogle særlige forholdsregler, ud over nogle alvorsord både til os og Bitte.

En lille tildragelse må jeg fortælle om i den forbindelse. En efterårsdag gik jeg ude i vores nøddegang og samlede nedfaldne hasselnødder. Da fik jeg øje på den søde krøllede nabodatter Else, der stod på den anden side af hegnet. Hun fortalte mig smilende, at hendes storesøster Agathe, som var gift med en fisker i Rebæk, lige havde fået en datter. "Har Agathe så været ovre hos jer med barnet?" spurgte jeg troskyldigt. "Nej, det kan hun da ikke, hun ligger jo i sengen. Det må man, når man har født et barn!" svarede Else. Jeg fik vist bare sagt et "nå!" vist dårligt nok et ordentlig farvel, for jeg styrtede ind og op i soveværelset til mor. Der var noget, jeg skulle have rede på.

Nu kan man måske undre sig over, at et 7-års barn indtil da ikke havde gjort sig nogen tanker om, hvordan et barn kommer til verden. Vi havde hørt de mange smukke fortællinger om storken og gladeligt sunget med på sangen: "Stork, stork Langeben! bringer du vor moder, er det en søster med øjne blå, eller en lille kærbroder?" Den "moderne" pædagogik hyldede nok også i nogen grad princippet med, at konkrete oplysninger burde gives i takt med behovet og de spørgsmål, der bliver stillet. Det er ikke for meget sagt, at jeg var chokeret, og det har mor mærket. Om aftenen, da vi var kommet i seng, gav hun os en lang og god forklaring, som beroligede mig meget. Der var pludselig sammenhæng i mangt og meget, og vi var også bedre rustet til samværet med Bitte, som vi altid glædede os til at få besøg af.

Jeg har fortalt om, hvordan mor og far af og til var ude. En gang, da vi var alene med vores pige en vinteraften, sad Sigrun ved spisebordet og legede med en rød fisk af et stof, der hed celluloid, det kunne minde lidt om det plastik-legetøj, små børn får med i bad nu om stunder, men den fisk var meget brandfarlig, og da Sigrun fik lyst til at se, hvad der ville ske, hvis hun bare et øjeblik holdt den over brandglasset i petroleumslampen, så gik det galt. Det skete meget hurtigt, fisken smeltede og det hede materiale smeltede ind i hendes højre lillefinger. Hun var kun 5 år og græd naturligvis meget. Heldigvis var der en sygeplejerske inde hos fru Nielsen, som for tiden vikarierede for den sædvanlige husbestyrerinde. Hun gav fingeren en foreløbig behandling med jod og forbindelse. Sigrun kom så nogenlunde over det. Men, det skulle senere vise sig, at behandlingen langt fra havde været tilstrækkelig. Fingeren kunne ikke rettes rig-tig ud, og det viste sig først rigtigt, da Sigrun kom i gang med at spille klaver hos Henny Hansen i Kolding og ikke kunne klare de store greb.

Der måtte senere en kompliceret operation til på ortopædisk hospital i København, hvor der blev hentet hud fra låret og sat ind i fingeren, og det hjalp heldigvis. Det blev helt afgørende for Sigruns senere virke.

Det hændte også, at Sigrun og jeg en aften var helt alene hjemme. Det var vi heller ikke kede af, for så fik vi lov til at komme ind til den rare fru Nielsen, som sad i rullestol og hækede på et sengetæppe. Hendes husbestyrerinde sad overfor hende ved det runde bord med hængelampen over og strikkede. Der var meget varmt i stuen og der lugtede lidt indelukket, men det affandt vi os gladeligt med, for vi fik udleveret en stak blade: Familiejournalen og Hjemmet. Der var spændende tegneserier "Gyldenspjæt", "Knold og Tot", "Villy på Æventyr" og gode historier om opdagelsesrejser m. v. Det var ganske nyt og ukendt for os, og vi fordybede os sultne i stoffet. Det kunne også hende, at der var hørespil for børn i radioen, som vi lyttede anspændt til. Derhjemme havde vi ikke radio. Det kom først på tale langt senere. Far og mor mente nok, at det var ganske overflødig. Vi havde jo aviser "Politiken", "Højskolebladet", "Dansk Børneblad", og hvad angår litteratur og musik, led vi jo ingen nød. De havde dog ikke noget i mod vores glæde ved disse besøg. På et punkt var far interesseret i at høre radio. En gang i mellem kom P. Sørensen Fugholm, også kaldet "Ærbødigst" med sine humorfyldte tekster. Så fik far altid besked derindefra, at nu kom "Ærbødigst" kl.8, eller hvornår det nu var, og så gik far derind og morede sig. I "Blæksprutten" kom i disse år som regel et digt af P. Sørensen Fugholm, og særlig to digte læste far gerne op af ved gode lejligheder. Det ene "Om de moderne Skoletanker", det andet om det nyligt opdagede Atom, som Ærbødigst fik meget ud af.

Opdragelse og Undervisning

I mellem vores ret almindelige legetøj, der - som hos andre børn - var dukker, klodser, legedyr, billedbøger m.m., var der også, mens vi var helt små nogle ting, som jeg ikke tror var så almindeligt på den tid. Det drejede sig om nogle bjælkelignende træstykker af en længde på ca. 50 cm. I dem var boret huller af forskellig størrelse. Det var nu meningen at vi skulle finde ud af at sætte små cylinderrunde klodser af tilsvarende forskellig størrelse ned i de rette huller. Det var naturligvis på et bestemt alderstrin, at barnet kunne klare den opgave. Der var tale om cylinderblokke, som - blev vi senere klar over, - var udtænkt og konstrueret af den italienske læge og børnepædagog Maria Montessori, der levede på den tid og ved sine teorier om børneopdragelse havde gjort indtryk på vågne forældre. Ud fra lignende principper havde vi også nogle tøjstykker, der skulle passe sammen to og to ved, at et par skulle knappes sammen, et andet par havde snørehuller, der med snørebånd skulle snøres osv. Det var nok et begrænset tidsrum, at det kunne fange vores store interesse, når vi efterhånden beherskede udfordringen, men der har utvivlsomt ligget en dybere teori og filosofi bagved, som far og mor var enige om at praktisere også i andre henseender i vores opdragelse.

Naturligvis lå det i luften, at vi var lydige børn. Men det skete ikke gennem moralprædikener eller formaninger. Mor kunne ganske vist godt med et smil sige: "Hvor sidder din vilje?" og vi kunne med samme smil svare: "I din lomme!" men mor og far har givet ønsket selv at være eksempler, der mest muligt kunne overflødiggøre streng tilrettevisning. Jeg kan ikke huske, at vi nogensinde har fået klø eller endefuld. Det ville være dem meget imod. Jeg tror dog, at mor har rusket os en gang i mellem og i hvert fald talt strengt til os. Hende kunne vi godt være bange for, når vreden løb af med hende. Men vi blev ikke presset til at lære noget, det skulle komme fra os selv som et behov, som far og mor, hvis de kunne, gjorde alt for at imødekomme. Det var jo også på linie med Christen Kolds ideer. Nok lå det i luften at "Børn skulle ses, ikke høres", men det var dog mest, når der var gæster, ellers var mor og far meget lydhøre over for os. Vi følte absolut, at vi var børn, der "blev set", altså i bedste forstand respekteret og fulgt med omsorg, men respekten var i høj grad gensidig, og det sidste ord var hos forældrene.

Det er egentlig meget betegnende, at jeg var næsten 8 år, før jeg havde ytret behov for at lære at læse, men så gik vi gang. Vi havde en gammel læsebog, fyldt med herlige smårim, korte fortællinger og festlige tegninger af Louis Moe. Den hed: "Min første bog" og var ikke fremmed for mig. Og jeg tror, at både mor og Gunhild gjorde nogle ihærdige forsøg med mig. Det mislykkedes totalt. Hvorfor kunne jeg ikke lære at læse? Jeg husker en svag bekymring. Det blev opdaget, at jeg kunne bogen næsten udenad, jeg var jo fortrolig med de nydelige småsange og vers. Hvad skulle vi så finde på? Jo, der var for nylig kommet en ny læsebog med tegninger af Storm Petersen: "Ole Bole". Den kendte jeg intet til, og på ganske kort tid lærte jeg at læse. Lettet var jeg, for jeg havde faktisk været i tvivl om, at jeg

nogensinde skulle få det lært. Men det var åbenbart ikke kun mig, der syntes, at den var god, for da Viggo og jeg godt 30 år senere skulle undervise børn i læsning, var den stadig i brug. Vore egne børn lærte også efter den.

Nu var det sådan, at vi i princippet blev hjemmeundervist. Det var de ældre søskende også blevet. Der findes jo ikke skolepligt i vores land, men undervisningspligt. D.v.s. at det offentlige, når man bliver hjemmeundervist, skal kontrollere, at undervisningen står mål med den, man får i den kommunale skole. Min far havde derfor meddelt det til sognepræsten, som så egentlig var forpligtet til at komme af og til og overhøre os børn. Præsten, som i øvrigt var et meget rart menneske, har måske haft fuld tiltro til en fyldestgørende undervisning, han kom nemlig aldrig.

Roar, Eilif og Gunhild var nok startet derhjemme, men kom hurtigt til at gå hos vores faster Inge (Ingefred), som var frituddannet lærerinde og nu underviste flere børn af mors og fars omgangskreds i sin lille private skole på Alhambravej i Kolding. I den forholdsvis lille stue stod et rundt bord med stole omkring. Her sad børnene i alle aldre og blev da i nogen grad undervist individuelt, når det drejede sig om læsning og regning. Heldigvis kunne bordet forstørres med en plade, og det har der også været brug for. Her blev altid startet med morgensang, trosbekendelse og Fader- vor. Derefter bibelhistorie med oplæsning af det gamle testamente. Vi blev vænnet til ordlyden fra "Skriften" og måtte gerne tegne eller sy imens. Så blev der tid til regning. Min faster lavede omhyggeligt husholdningsregnskab og havde derfor bestandig lange kolonner af tal, vi skrev op og lagde sammen. Der var også regnebøger med forskellige opgaver. Så var der frikvarter til madpakke og leg udendørs. Og tiden fløj bare af sted. Frikvarteret blev os godt tilmålt, derefter var der som regel en fælles sang: historisk eller folkevise. Så var der individuel læsetræning på meget forskellige niveauer, diktat eller genfortælling. Dagen blev afsluttet med højtlesning, - som vi glædede os meget til, - for eks. Dickens "Oliver Twist", "To Byer", "David Copperfield", "Et Juleeventyr", Johanne Spyris "Den lille Spillemand" eller de islandske sagaer med "Gunløg Ormstunge og Helga den fagre", "Nials saga", "Gretter den stærke" og mange flere.

Hvert år var vi en dag med godt vejr og madpakke på skovtur i "Marie-lund" lidt udenfor Kolding med faster Inge. Det glædede vi os meget til. Skoven var nyudsprunget og det vrimlede med anemoner. Så sang vi: "Og det var en skærsommerdag, da blev der mylder på gade. Da skulle børnene i skoven ud og se de grønne blade, for da var skoven grøn, grøn!" Faster Inge kunne navnene på alle de smukke blomster i skoven, plukkede dem og viste og forklarede, havde vist også en lille botanikbog med, så vi kunne genkende dem. Vi glemte vist det meste af forklaringerne, plukkede nok en masse blomster, men blev ellers meget optaget af at lege.

Vi hyggede os som regel i skolen. Undervisningen var langtfra systematisk, men det havde faster Inge vist heller ikke lovet nogen. Alle forældre var sikkert indforstået med og klar over, hvad hun lagde vægt på i skolearbejdet; nemlig at børnene befandt sig godt og ikke fik lærelysten spoleret. Men nægtes kan det ikke, at flere af Ingefreds elever nok har forladt skol-

en med en følelse af lidt rigeligt med "huller" i indlæringen. Vi var ingen undtagelse.

Jeg lærte altså at læse derhjemme, og skolen hos faster Inge var indtil da slet ikke kommet på tale. Mor underviste os i skrivning, naturhistorie, lidt engelsk og klaver. Gotiske bogstaver fik jeg også lært af Inger Dahl, Roars forlovede, der en overgang hjalp far på kontoret. Vi fik naturligvis også masser af højtlesning. Mor fortalte også bibelhistorie efter Morten Pontoppidans fine skildring af den lille Moses, der efter at den egyptiske prinsesse har "adopteret" ham, alligevel bliver plejet af sin egen mor en tid, og der får fortællingen om det israelitiske folk fra Abraham til udlændigheden i Egypten.

Min bedste veninde, Inger Nielsen fra Tved, gik på den tid i skole hos faster Inge og fortalte mig ind i mellem om alt det, der skete der: Højtlesning, kammerater, skovtur om foråret osv. Og jeg blev meget opsat på at følges med hende derind og opleve alt det sammen med de andre. Det sagde jeg så til mor og far, ret forsigtigt, som med alle andre ønsker. Min mors reaktion både overraskede og skuffede mig. Hun græd nemlig. Sener er jeg jo blevet klar over, at hun har følt sig kasseret, hvad der undervisningsmæssigt ikke var nogen grund til, men jeg tror, at mit behov for kammerater i en skole har været det væsentlige for mig.

Jeg fik da også lov, men i begyndelsen kun to gange om ugen. Jeg skulle tage med sydbanetoget frem og tilbage. Efter ca. et år fik jeg dog lov til at cykle hver dag. Det var nok også væsentligt og betryggende, at jeg det meste af vejen kunne følges med Inger, der var 3 år ældre og som havde en høj stjerne hos mor og far. Undervisningen derhjemme fortsatte dog i nogen udstrækning m.h.t. engelsk, klaver, lille tabel og højtlesning. Far medvirkede også, men ofte på en særpræget måde. Ved aftensmaden kunne han spørge: Hvilken dag tror I, det er i dag? Så skulle vi på omgang stille spørgsmål, der kunne indkredse svaret. For eks.: Er det en fødselsdag? I så fald en digter? historisk person? Er det en begivenhed? osv. Far skulle kun svare ja eller nej, indtil en af os endelig kunne sige: "Så er det...!" På den måde kunne vi lege os til viden om mangen en kendt digter, historisk begivenhed m.m. Han kunne også ved bordet fortælle sjove historier, så vi lå flade af grin, og ingen kunne holde op med at le. Vores unge piger har givet i begyndelsen undret sig over denne skik ved bordet i et ellers respektabelt hjem, men blev efterhånden smittet af den glæde og varme, den var udtryk for. Når en ny pige var kommet til huset, - altid i familiær stilling, - plagede vi altid far om at fortælle historien om de to skrubtudser, hvad han også gjorde ubetaleligt.

Det drejede sig om to vagabonder, der følges på landevejen. Pludselig ser den ene en stor skrubtudse ligge i vejsiden. Han er, som den anden, i pengenød og spørger ham, hvad han vil give ham, hvis han æder den skrubtudse? Den anden tilbyder ham nølende 100 kr., idet han aldeles ikke tror, han vil gøre det. Den første æder den imidlertid, hvad min far på den forunderligste måde var i stand til at illustrere med allehånds fakter og gebærder og tudseæderen får de 100 kr. Lidt efter findes en skrubtudse mere, og nu vil giveren gerne have sine 100 kr. tilbage, så forestillingen

gentages nu, men på en utrolig varieret måde. Til slut spørger de to hinanden: "Do! Hvorfor åd vi to egentlig dem to tudser?". Den historie hørte vi utallige gange, og i min erindring blev den ikke ringere af det. Men egentlig utroligt, at far gik med på den hver gang, fordi vi plagede.

På spadsereture eller ture om vinteraftener hjem fra Kolding fortalte far om historiske emner, om digtere eller om stjernerne på himlen. Han var også utrættelig, når det gjaldt at finde bogstof, der kunne imødekomme det mindste tegn på interesse for historiske, litterære eller videnskabelige emner hos os. Jeg var kun godt 8 år, da jeg fik en danmarkshistorie for børn af Nik. M. Helms med illustrationer af L. Frolich m.fl.. Så fulgte en forkortet udgave med græske sagn for børn af Th. Roust, Aksel Orlriks "Danske Heltesagn", ill. af L. Frolich og Morten Pontoppidans "Odysseus rejser og eventyr", ill. af Niels Skovgård, det angelsaksiske heltedigt "Bjovulf", gengivet af Thora Constantin-Hansen og senere "Regnar Lodbrogs saga", fortalt af Valdemar Rørdam og som de forrige ill. af Niels Skovgård.

Far læste også højt for os: Robinson Crusoe, Gullivers rejser, Kiplings Junglebog og eventyret om "Katten, der gik sine egne veje", Christen Kolds fortælling om "Lille Mis", den ældre Eddas sange, Ingemanns fortælling "De Underjordiske" og Bjørnsons bondefortællinger: "En glad gut", "Synnøve Solbakken" og enkelte udvalgte folkeeventyr, også Øhlenschlægers fantastiske drama "Alladin" efter 1001 Nats eventyr.

Og på alle mulige tidspunkter spillede han på klaveret sange, vi kom til at kende og synge sammen, både i forbindelse med historiske fortællinger, sagn-emner og Bjørnsons sange, men også Heises melodier til Havfruesangene (fra Ingemanns "De Underjordiske"), som mor sang meget smukt. Far spillede selvfølgelig efter nodearrangementerne til solosange, men var også i stand til at harmonisere og improvisere en hvilken som helst melodi, han kendte, - ja også transponere den, hvis det var påkrævet.

Mor læste meget fra "Dansk Børneblad", der begyndte at udkomme egentlig i 1927. En uforkortet udgave af "Niels Holgersens vidunderlige rejse med vildgæssene" var vi meget optaget af, også bogen "Frændeløs" + flere andre.

I sagens natur kom vi af og til ind på fars kontor i Kolding. Det kunne være i forbindelse med et eller andet ærinde i byen, at vi så passende kunne følges hjem med far, til fods, på cykel eller med sydbanetoget. Jeg har nok været en 9-10 år, da det rigtigt gik op for mig, at der til redaktionen kom en hel del meget spændende børnebøger, som det naturligvis var meningen, at far skulle formidle anmeldelse af. I så fald blev de sendt væk til en anmelder. Det skete sjældent. De fleste blev liggende i usorterede bunker og ikke vist megen opmærksomhed fra fars side. Helt anderledes med os. Jeg slugte titler, forfatternavne, udseende og ofte noget af indholdet. En sjælden gang dristede jeg mig til at spørge om at få lov til at tage en bog med hjem. Bertha Holst bøger "Tvillingerne", "Helle" og "Spirrevip" kom med hjem efterhånden. Også "Grethe fra Åhuset" og "Prinsessen" af R. Friis, Edvard S. Ellis` indianerbøger gik også. Og da Inger til jul ønskede sig en nyudkommen "Tarzan" bog, fik vi lov til at bruge den som gave,

da den kom på kontoret, ligeledes dens efterfølgere. Men jeg husker også, at enkelte andre bøger som "Stendyssens hemmelighed", "Ingrid fra Kina" m.fl. simpelthen blev smuglet hjem, - for hvor havnede de ellers? Far opdagede det aldrig. Og hans egentlige indvending ville nok ikke være, at de skulle blive på kontoret, men snarere hans mulige tvivl om, at det nu var den rigtige læsning for os. Inderst inde ville han gerne have hånd i hanke med det.

På et tidspunkt var jeg meget vild med at læse eventyr, vi havde en stor samling af både danske, norske, Tusind og en nat og Grimms eventyr. Jeg slugte dem alle og far syntes nok, det var lidt rigeligt. Jeg fik anvist nogle få "egnede" af Blichers noveller næste gang, jeg lå til sengs, - ikke mere syg, end at jeg sagtens kunne læse. Far kom også med Øhlenschlägers tragedier, som jeg faktisk blev optaget af, men helt har glemt i dag. "Væringerne i Miklagård" kunne jeg dog godt tænke mig at genlæse, da jeg stadig er ret vild med vikingetiden og andre historiske emner.

Lidt mere kompliceret blev det, da far engang stak mig H. P. Hanssens "Et Tilbageblik", der nok skildrede den betydelige sønderjyske forkæmpers udmærkede barndomserindringer, men også fordybede sig i alle grænse-landets problemer op til genforeningen. Her tror jeg nok, at min far har overvurderet en 11-årigs evne til at få nok ud af det. Jeg er helt sikker på, at jeg, når ingen forældre var i farvandet, trak en mere spændende bog op fra dynen og fordybede mig i.

Selvfølgelig lånte jeg også efterhånden alle Tarzan-bøgerne og slugte dem uden de voksnes vidende. Det havde forøvrigt den forhistorie, at vi legekammerater havde stiftet en indendørsklub, hvor en af os, mens de andre tegnede, læste op for de andre af en udvalgt bog. På et tidspunkt var det en Tarzan-bog, og alle var meget optaget af den spændende handling med de vilde rovdyr, som kun Tarzan var i stand til at overmande og styre. For Sigrun, der havde et letbevægeligt gemyt, har det dog på et tidspunkt været lidt for spændende. Hun vågnede nemlig op natten efter med mare-ridt og gråd, der også har vækket mor og far inde i soveværelset. Der gik lidt tid med at få hende beroliget, og efter den episode blev det os forbudt at læse mere Tarzan, det havde vi ikke godt af. Jeg forstod naturligvis godt den beslutning, - og den var slet ikke til diskussion - , men den bremsede ikke min appetit på de spændende bøger, tværtimod.

På fars kontor skete der også andre ting. Der kom venner, betydelige digtere, komponister, højskolefolk m.fl., hvoraf flere kom med hjem til Rebækgård og spiste med og overnattede ind i mellem. Først må jeg nok nævne farbror Holger, der var overlærer i Løgumkloster og af og til rejste til Konrad Jørgensens bogtrykkeri, hvor hans blad "Dansk Børneblad", - ligesom "Højskolebladet" blev trykt. Farbror Holger var et meget livligt menneske, som vi alle satte stor pris på. Han har haft en stor arbejdssevne, når han foruden at lede en stor skole, være formand for den lokale ungdomsforening, hvor han også ledede et stort sangkor, have en børneflokk på 6, så også havde overskud til at redigere et spændende børneblad, der nåede en god udbredelse i landet, nok især i grundtvigske familier. Ham tog far af og til med hjem. Der var spændende snak om redigering og om stof

og medarbejdere til de to blade. Der var ofte spændende komedier trykt i børnebladet, som både vi børn og senere mine skolebørn har optrådt med. En rubrik i bladet "Gåder og Gammen" kunne vi få megen tid til at gå med. Alle årgangene blev indbundne og var til megen glæde i flere generationer også efter at bladet sidst i 50'erne måtte lukke.

En god ven af familien, som også var medarbejder ved Højskolebladet, var Erik Spur, der var sognepræst i Husby på Fyn. Han var så nær ven, at vi kaldte ham onkel Erik. Når far ringede hjem, at Erik Spur kom med hjem, - han var i bil -, så vidste mor, at hun skulle have den varme middagsmad parat. Onkel Erik havde sukkersyge, og hvis han ikke straks kunne sætte sig til bordet, kunne man risikere chock-anfald. Det havde fundet sted før og var noget meget ubehageligt for alle parter. Men når alt var i orden, var onkel Erik et meget festligt menneske at have besøg af. Der blev snakket, leet og sidst, men ikke mindst musiceret. Onkel Erik kunne både spille glimrende klaver og synge. Det kunne hans kone, Åsta også. Mærkeligt nok var de begge to tilbøjelige til at vibrere deres stemmer umådelig meget. Efter min mening skæmmede det deres i øvrigt store musikalske evner og sang. Der blev aldrig talt om dette. Alle sang videre. Mor og Gunhild, ja også far, - selvom han også altid akkompagnerede, - sang udmærket, ganske uden den overdrevne vibrato. Man nød det musikalske samvær og udvidede stoffet for hver gang. Snart var det Bellmann, Gluntarne, Weyse, Gade, Heise, Schubert, men også Oluf Ring, Th. Aagaard, Carl Nielsen og Laub. Der var nok af muligheder for både solo- og flerstemmig sang. Imens sad Sigrun og jeg og nød det. Undertiden blev vi af mor opfordret til at vise, hvad vi nu kunne på klaveret eller sammen med mor synge en trestemmig sang. Vi var meget generte og ikke henrykte for det, men gjorde det jo som lydige børn. Jeg sang som regel en understemme, da jeg var ret god til at holde den og også tidlig havde støtte af noderne. Sigrun blev til gengæld hurtigt den dygtigste på klaveret, hvad ingen undrer sig over nu.

Når jeg nævnede firkløveret Thomas Laub, Carl Nielsen, Th. Aagaard og Oluf Ring, var det også, fordi jeg kan huske deres besøg på Rebækgård, hver i sær. Thomas Laubs kan jeg dog ikke huske. Jeg var kun 2 år. Og da min mor under hans besøg stolt viste mig frem, erklærede han nøgternt, at børn i den alder ikke interesserede ham, de skulle være 12 år inden. Det var jo så mine store brødre, som han så muligvis snakkede med. Men mor har fortalt, at hun blev lidt såret. Laub døde desværre få år efter og episoden har i hvert fald aldrig gjort noget skår i venskabet. Laub var et af de mennesker, som far satte aller højest. Med hensyn til salmemelodier og valg af disse til gudstjenester har to mennesker vist aldrig været mere enige, og før jeg blev født har der vist været tale om mange besøg og samtaler.

Det har også været få år før sin død, at Carl Nielsen besøgte Rebækgård. Da var der også ivrig snak om melodier, - måske skulle en trykkes i Højskolebladet, det var ofte årsagen til komponisternes besøg, og så havde man jo klaveret ved hånden, hvad man ikke havde på kontoret. Der kunne være livlige samtaler om melodier i Højskolesangbogen. Det var jo midt i

en fornyelsesepoke med hensyn til talrige nye melodier og sange, der i tiden fremover blev sunget på højskoler, ungdoms- og sangforeninger landet over. Det er jo kendt, at Aksel Schiøtz sang under besættelsen havde utallige tilhørere i radioen, og Oluf Ring senere også fik en stor tilhørerskarer under sine populære korudsendelser fra Skårup seminarium. Det blev ikke ved de fire, de inspirerede snart yngre komponister som P. Schierbeck, Otto Mortensen, Kn. Jeppesen, P. Hamburger, Jørgen Bentzen, Bernhard Christensen, Tony Vejslev m. fl. til at komme med værdifulde bidrag til gamle og nye digte og sange til Højskolesangbogen eller andre sangbøger. Men en sådan proces er langvarig og møder ofte stor og forståelig modstand. Komponisterne indbyrdes havde meget samarbejde og konkurrerede ikke meget. Dog har jeg hørt, at Carl Nielsen skal have været ude af sig selv af misundelse overfor Aagaard, fordi han havde lavet den enestående melodi til "Spurven sidder stum bag kvist". Han ønskede, det havde været ham. Carl Nielsen havde ellers ikke noget at skamme sig over, men har lavet utallige herlige melodier. Det samme gælder Oluf Ring. Tænk på "Se nu stiger solen", "Danmark nu blunder" eller "Når egne knoppes". Blandt de yngre er der også flere fine komponister, som det fører for vidt at komme ind på.

Tidligt fulgte mor Sigrun og mig til både gymnastik- og folkedanseundervisning inde i Kolding. Da vi selv kunne cykle fik vi også blokfløjtespil og broderiundervisning. Det sidste morede os ikke, udover lærerinden, som vi gjorde nar ad derhjemme bagefter, det var ikke så pænt. Vi skulle synge "Velkommen lærkelil", og hun sang for på Glæsers melodi på en ubetalelig komisk måde. Det kunne vi ikke klare. Vi var i det hele taget lidt for gode til at gøre nar af folk, der opførte sig lidt aparte. Far havde en gang den lovende skribent og forfatter Peder Hesselå med hjem fra kontoret. Hans minespil og hele adfærd var så ufrivillig komisk, at vi børn havde det største besvær med at holde gode miner til slet spil ved bordet og eksploderede simpelthen bagefter udenfor stuen.

Da jeg havde fået begyndergrundene i klaverspil hos mor, fik jeg lov til at fortsætte hos en organist Eriksen i Kolding, som Gunhild også havde gået hos. Det blev vist til et par år, som jeg var meget glad for. Men pludselig meddelte min lærer, at han måtte holde op med at undervise mig, da han skulle flytte til en anden by. På det tidspunkt ville Sigrun også gerne prøve en ny lærer udenfor hjemmet, og valget faldt nu for hendes vedkommende på Henny Hansen, Kolding, datter af vores mangeårige klaverstemmer. Det viste sig, at klaverspillet lå så godt for hende, at hun beslaglagde vores klaver flere timer om dagen med intens øvning. Det gik snart op for mig, at der kunne jeg ikke følge med. Når Eilif var hjemme, var der megen musik, han var en ivrig violinspiller, og hans Bachmusik og Händelsonater lød fortryllende i mine ører. "Kunne jeg ikke også forsøge mig med violinen?" Mor og far afviste ikke min tanke, og vi fik kontakt til lærer Munk i Kolding, som også først havde undervist Eilif. Jeg arvede Eilifs $\frac{3}{4}$ violin + en lidt besværlig trækasse til den, fik så startet og fik snart lært, at 1. finger på violinen ikke er tommelfingeren, som på klaveret og mange andre

anderledes ting. Men spændende var det, og det hjalp mig nok også, at jeg kunne noder i forvejen, selv om det sikkert har lydt rædsomt lige i begyndelsen. Da jeg havde lært at spille Pleyels duetter for to violiner og klaver, havde vi en gang besøg af hr. og fru Munk, mens Eilif var hjemme. Jeg spillede da 2. stemmen, mens Eilif spillede 1., og far akkompagnerede. Det var en meget stolt fornemmelse og gav mig mod på at fortsætte og senere bytte violinen ud med en større brugt. Måske var det moster Ingeborgs? Det gik op for mig, at hun også havde forsøgt sig på violinen en gang og nok kommet godt i gang, men igen opgivet. Jeg gætter på, at det var den gang, hvor hun - efter morfars død - måtte opgive sine lærerindeplaner og overtage forretningen. Mere om det senere. Og mere om de udvidede muligheder, vi efterhånden fik i Kolding med hensyn til både gymnastik- og sprogundervisning.

På et tidspunkt ledede vores unge pige, som havde fået delingsføreruddannelse, et børnehold i gymnastik i Dalby forsamlingshus. Der var vi naturligvis med, men året efter var der en populær rytmiklærerinde, Ruth Bjerre, der havde startet forskellige hold i Kolding. Hun var uddannet i København, hvor hun både havde dygtiggjort sig i Medau-rytmik, ballet, akrobatik, stepdans og moderne dans. Da Inger var begyndt derinde og var meget begejstret, fik jeg også lov at prøve. Ruth Bjerre stod selv foran os og foreviste alle øvelser. Det var serieprægede, sammenhængende, hvor alle bevægelser gled over i hinanden, og så var der meget inspirerende musik til. En duelig pianist sad og ledsagede ved klaveret. Ruth Bjerre havde meget vind i sejlene og fik oprettet store hold, der sluttede om foråret med flotte opvisninger med stort publikum. Hun havde også et par søstre, der assisterede hende. De var alle tre meget flotte piger.

Men en vinter, hvor alt ellers tilsyneladende forløb normalt, gik pludselig rygtet, at Ruth Bjerre var højgravid. Vi havde ikke noteret den mindste forandring i hendes skikkelse. Men i nogle uger var hun fraværende og sygemeldt, søstrene tog over, og det var ellers kort før de navnkundige opvisninger og berømte afdansningsbal. Hvad nu, hvis hun ikke kom til stede? Så var der jo hold i rygterne. Men Ruth Bjerre kom til stede, lidt blegnæbbet, konstaterede man, men i den flotteste kjole, man endnu havde set, og alt forløb ligeså vellykket, som det plejede. Æren var reddet.

Jeg er aldrig blevet klar over, om der var hold i rygterne. Noget sådan måtte jo ikke hedde sig på den tid. Det kunne have ødelagt hendes succesrige foretagende.

Det var også på den tid, jeg begyndte med sprogundervisning i Kolding. Mor havde givet os lidt begyndergrunde i engelsk, og nu tog en dame i Kolding over, (jeg husker ikke hendes navn). Lærebogen hed: "Brush up your English", og var ganske fornøjelig. Samtidig fik jeg også tysktimer hos lektor Nissen i Kolding. En rar gammel latinskolelærer, som Roar også havde fået timer hos i både græsk, latin, tysk og oldnordisk. Jeg nøjedes dog foreløbig med at læse tysk hos ham. Og med alt dette + violinspillet var der nok at "gå til". Vi cyklede naturligvis nu til al ting. Der var godt 3 km. til

Kolding, og til spil og sprog blev det lidt mere, da mine lærere boede i Strandhuse, næsten lige på den anden side af fjorden.

Inger spillede klaver og fik undervisning af fru Bechmann, som boede i nabolaget og selv var duelig på klaveret. Fru Bechmann spillede også til folkedans, når vi og andre børn blev inviteret op til fru Hedemann på Banken, hvor datteren Søs gav undervisning i børnedanse. Søs var en meget blid og genert lærerinde, men hun fik da lært os nogle danse, og vi syntes det var sjovt. Vi var vel ikke mere end 9-10 stykker, og vi var altid meget spændte på, hvor mange drenge, der mødte op. De var svære at lokke med. Men pyt! så dansede vi andre bare som herrer. Mor hjalp tappert med at sy dragter. Det blev som regel en mørk nederdel med røde bånd fornedden, en tilsvarende vest med snøreliv, hvid bluse og kyse med bånd, måske også et rødt forklæde. Drengene fik lyse flonelsbukser og vest, skjorte og rød toplue. Den stads havde vi skam også på til øvedagene. Mor fik anskaffet nogle nodehefter med beskrivelse af dansene, og Inger og jeg gik i lag med at spille melodierne. Men ikke nok med det. Vi blev bekendt med, at der hvert nytår var nogle dages undervisning i folkedans på Snoghøj gymnastikhøjskole, hvor også Søs havde været med. Inger og jeg blev nu – til trods for vores unge alder, - tilmeldt det forestående nytårskursus 1935. Der var nogle dygtige ledere, og vi lærte mange danse, var vældig motiverede, jeg var især meget optaget af den dejlige musik, der ledsagede dansen. Til undervisningen spillede en rutineret spillemand på violin. Han kunne alt udenad. Men om aftenen, når der var såkaldt "legestue", var der et helt spillemandsorkester, bestående af violiner, klarinet, fløjte og bas, der spillede op. De havde anbragt sig oppe på balkonen, og musikken lød herlig og smittende ned til os, der dansede. Jeg sendte faktisk nogle længselsfulde blikke derop. Jeg ville gerne have spillet med der, velvidende, at jeg slet ikke havde rutine nok på det tidspunkt. Jeg blev dog klar over, at der samtidig med dansekurset også havde kørt et spillemandskursus, som blev ledet af den navnkundige telegrafbestyrer Svend Jørgensen fra Fredericia, der flere år senere sammen med andre dygtige spillemænd fik stiftet "Danske Folkedanseres Spillemandskreds", der eksisterer den dag i dag, og som jeg langt senere skulle blive involveret i gennem mange år.

Snoghøjkurset i folkedans blev gentaget året efter med lige så stor begejstring for os to unge deltagere. Men denne gang skulle det have følger. I mangel af andre initiativer fra kommunen, besluttede vi, - allerede inden Snoghøj, - at vi ville starte folkedanseundervisning i forsamlingshuset. Den halve tid skulle Inger lede dansen og jeg spille violin til. Bagefter skulle rollerne byttes om, så jeg skulle lede, mens Inger spillede på klaver. Vi syntes, det var alle tiders ide og fik vist også stablet et lille hold på benene, der dog kun holdt kort tid. Så besluttede vi at køre resten af vinteren med indøvelse og opførelse af en komedie. Så vidt jeg husker, var det en komedie af Erik Bøgh, der hed "Valbygåsen", eller også var det "Store Bededagsaften". Begge dele har vi haft fat i og opført uden voksen hjælp. Der skulle ske noget.

Det kristelige islæt

Det fyldte ret meget i vores hverdag. Ikke som noget moraliserende eller dogmatisk, men som en stille og dyb grundtone i hjemmet, der dog ikke havde noget med en religiøs eller på nogen måde særlig from adfærd at gøre. Tværtimod! Denne kunne til tider være endog særdeles løssluppen, kåd og munter. Den humoristiske sans blev bestandig stimuleret ved ubetalelig sjov oplæsning, hvor far var en mester fx. i Holberg, Wessel, P. Sørensen Fugholm, Storm P. m. fl. Selv kunne han spille fortrinligt skuespil. Min far og mor og nogle af deres gode venner indøvede en gang Hostrups "Genboerne", og opførte den i vores stuer til stor fornøjelse for dem selv og alle børnene. Far var en ligeså ivrig kortspiller som os børn, med på sjove nytårsløjer, snedig "aprilsnar" osv. osv.

I vores barndom forekom ordet religion ikke i forbindelse med undervisning, men derimod bibelhistorie. Jo, man kunne naturligvis tale om budhisme, hinduisme eller muhammedanisme som religioner. Ordet religiøs brugte vi heller ikke meget. Det kunne være i forbindelse med stærkt indremissionske eller sekteriske retninger. Men alle kirkelige spørgsmål havde en central plads og ikke mindst i forbindelse med "Højskolebladet", hvor de aktuelle debatter blev ført. Der var mange diskussioner mellem højskole- og fri- og valgmenighedskredse affødt af forskellige holdninger, som var fremme i tiden. Hvad der var egentlig "grundtvigsk" blev også diskuteret. Nogle af disse samtaler lyttede vi børn da også til, når der var gæster – i forbindelse med Højskolebladet – i hjemmet. Jeg syntes, det var meget spændende, selvom jeg ikke har forstået meget af det. Men, at far og hans gæst var meget optaget af spørgsmålene har jeg forstået.

Hverdagen derhjemme begyndte såvidt muligt med at mor efter morgenmaden, når far var taget af sted til kontoret, holdt morgensang med fadervor. Husets unge pige og vi børn deltog. Før middagsmaden sagde mor gerne en bordbøn. Det var almindeligt brugt i mange hjem. Vores lød sådan:

Velsign vort hus, velsign vort bord.
 Velsign hvert hjem i syd og nord.
 Velsign os med din milde hånd
 Gud fader, søn og helligånd.

Hvis far var hjemme, sang vi et vers fra "Den signede dag", der er lidt anderledes end salmebogens tilsvarende:

Så takke vi Gud, vor fader god,
 som lærken i morgenrøde,
 for dagen, han os oprinde lod,
 for livet, han gav af døde.
 For alt, hvad på mark i tusind år,
 der groede til sjæleføde.

Når vi var kommet i seng, sang mor forskellige godnatsange for Sigrun og mig. Det kunne være børnesange, Ingemanns aftensange, et par vægtervers eller Grundtvigs digt med melodi af Thomas Laub:

Gud i dine vingers skygge lad os glade bo og bygge,
thi med liv og lys og lykke der kun er for småfolk hygge.
Og for børnene tillige Paradis og Himmerige.
Som i hjertet Kristus skrev med sin ånd vort himmelbrev.

Mest centralt stod nok den tilbagevendende søndagsmorgensang, der formede sig som en lille gudstjeneste, dog uden prædiken.

Efter morgenmad brugte far altid tid på først at finde teksten til dagens evangelium. Dernæst at finde salmer, der svarede til, (ofte tyede han til Grundtvigs "Sangværk", hvor der kunne være flere vers end i salmebogen). Der kunne også startes med en salme, der altid kunne bruges, måske en oversættelse af "Davids salmer", eller en af årstidens mange. Så fandt han foretrukne melodier i "Dansk Kirkesang", som regel laubske, d.v.s. enten komponerede af Laub eller godkendte fx før-reformatoriske melodier eller baroktidens. De "nyere" romantisk-prægede sang vi ikke ofte, men kendte dem udmærket, fordi radio-gudstjenesten inde hos naboen fru Nielsen trængte igennem væggene, når vi kom ud af stuen. På den tid – omkring 30'erne – var der ikke mange organister i landet, der var tilhængere af de laubske salmemelodier. Det blev noget bedre, da den kendte organist i København, Mogens Wøldike, i krigsårene fik kendskabet til melodierne udbredt bl.a. med drengekor og "Dansk Kirkesang"s kurser, som Wøldike i en årrække stod for. De blev holdt på skiftende højskoler i gennem en uge hver sommer. Mor og far har også deltaget nogle gange. Jeg også, det var vældigt fornøjeligt med sammenspil og korsang.

Men tilbage til søndagssangen. Far sad ved klaveret og sang selv med. Hvis mor sagde, at melodien lå for højt, satte han den og harmoniseringen en halv eller hel tone ned uden besvær. Derefter læste far dagens tekst efterfulgt af trosbekendelsen og fadervor. Under læsningen kunne far godt blive så bevæget, at man kunne høre det på hans stemme. Så fulgte den til teksten udvalgte salme, evt. en ekstra, måske efter mors forslag. Hvis en salme havde flere gode melodier som fx "Alt står i Guds faderhånd", "I al sin glans nu stråler solen" eller "Se nu stiger solen", så kunne man synge halvdelen med den ene og halvdelen med den anden melodi. Melodierne spillede en stor rolle for mig. Mange af salmeteksterne forstod jeg ikke meget af og var for genert til at spørge. Det kunne også føre vide konsekvenser med sig, så man ikke hurtigt nok kom ud og lege i det gode vejr.

Der var ikke noget "hængehoved" præget over alt dette, men nok inderligt. Jeg kan huske, at jeg under fars læsning af dagens tekst undertiden undrede mig over, hvad Jesus kunne sige til sine disciple eller andre, han talte med. Det forekom mig, at han kunne give udtryk for meget store tanker om sig selv og sin gerning, så jeg tænkte: Hvis et hvilket som helst an-

det menneske optrådte på den måde, ville han blive betragtet som både vigtig og hovmodig.

Men naturligtvis tænkte jeg med det samme, at det nok var mig, der var galt på den, det var formasteligt at tænke sådan, når jeg samtidig godt vidste, hvor stort og godt et menneske, Jesus var for mor og far, han var jo Guds søn. Og! der var jo også andre skildringer i evangelierne, der understregede dette. Denne ulydige – nærmest kætterske – opfattelse kom aldrig videre til nogen.

Kun een gang har far blandet sig i, hvordan vi børn opførte os på en helligdag. Langfredag, dagen da Jesus blev korsfæstet, var ikke den rette til højrøstet leg og latter, for så huskede man ikke på det væsentlige. Far havde ellers ingen ambitioner om pædagogisk herredømme, men her var det en anden, vi ikke respekterede på denne dag. Det blev vi stilfærdigt gjort opmærksom på.

Før jeg kan huske, ved jeg, at far og mor var tilknyttet Aagaard frimenighed, hvor pastor Brøgger var præst. Senere blev det Niels Dael fra Lise-lund (ved Slagelse), der kom ind i billedet.

Far havde kendt Niels Dael helt fra 1904, hvor han traf ham ved et møde på Vallekilde højskole. Dael, som var vendelbo, var efter en årrække som præst i Argentina, vendt hjem og blevet frimenighedspræst i Høve-Havrebjerg i Vestsjælland. Omkring 1909 oprettede han en menigheds-skole på gården "Liselund" ved Slagelse. Her holdt han to gange om året de såkaldte "Liselundmøder", der varede 14 dage, og hver gang samlede over 100 kursusdeltagere, der lyttede til bibeltimer, foredrag af landets bedste præster, højskolemænd, forfattere, videnskabsmænd, sang, musik og meget andet, og ikke alt var kirkelig snak. Kultur, samfund, politik, litteratur og historie var væsentlige emner. Far deltog for det meste, da han refererede til "Højskolebladet". Mor og faster Inge var også trofaste deltagere ligesom fru Cæcilie Hedemann fra "Banken", Dalby. (Mere om hende senere.) Der gik ry af disse møder. Når der var fuldt belagt med deltagere, søgte man plads på Antvorskov højskole lige i nærheden eller hos andre naboer. Unge piger kom gladeligt rejsende for at hjælpe til i køkkenet ved de store måltider. De fik ganske vist ikke nogen løn, men fik lov til at høre eftermiddags-foredragene og kunne efter endt ophold rejse hjem med en sølvske eller gaffel. En tid var det også en sølvhårnål, der hed: "Liselund-nålen".

Omkring 1920 blev det arrangeret, at Niels Dael ca. en gang om måneden skulle komme til Kolding og holde gudstjeneste for en kreds af venner, der allerede kendte ham godt, og som ville skiftes til at åbne deres hjem for disse sammenkomster. Der var tale om 6-7 familier, de fleste med børn, der naturligvis også var med. Det, som jeg beskriver, foregik sidst i 20'erne og først i 30'erne, hvor jeg har været 7-8 år. Man mødtes efter aftensmad, satte sig på stole anbragt overalt i stuen og sang nogle salmer. Derefter var der altergang, hvor Niels Dael gik rundt til alle, også børnene (det var ikke sædvanligt i kirkerne på den tid, at børn kom til alters), med brød, vin og syndsforladelse. Ved det sidste lagde han sin hånd på hovedet

af hver enkelt og sagde: "Alle dine synders nådige forladelse i faderens og sønnens og helligåndens navn, amen!" Så sang vi endnu en salme og så var det tid til prædiken. Den blev vi børn forskånet for. Der var en stue eller et værelse parat til os, hvor der lå flere dejlige billedbøger og måske nogle spil. Efter en stund blev vi kaldt tilbage, for så var der kaffe, saftvand og kage og lidt hyggelig snak. Derefter aftensang og afsked og en lang travetur hjem, hvis det ikke var os, der havde lagt hus til. Så var man godt søvnig.

Vi glædede os til disse aftener. Niels Dael var børnevenen. De fleste af børnene havde han døbt ved disse lejligheder. (Jeg har det lille sølvfad, der blev brugt til Sigrun og mig og andre, såmænd også til Viggos og mine børn: Signe, Troels og Ida Mette, som far døbte mange år senere.) Niels Dael havde to piger på vores alder. Den yngste døde som 10 årig af lungebetændelse. Det gjorde et stærkt indtryk, vi havde jo leget sammen. De børn, vi var sammen med disse aftener kendte vi godt, de gik jo også i skole hos faster Inge.

Cæcilie Hedemann boede på "Banken" i et stuehus med længe, alt bygget i vestjysk bondestil med stråtag. Man fulgte det flotte byggeri med beundring, jeg husker det lige netop. Cæcilie var en velhavende fraskilt præstekone med mange voksne børn, hvor kun få boede hjemme nu. En stor grund med frugtplantage hørte til, så der var både en gift gartner og flere piger ansat. Cæcilie havde stærk tilknytning til Niels Dael og hans kone Amelie og Liselund, opholdt sig meget der. Hendes børn havde også gået i skole hos faster Inge sammen med mine store søskende. Hun hørte ubetinget til mor og fars nærmeste venner, var altid parat til at hjælpe sine medmennesker. Jeg mener at vide, selv om der ikke blev talt om det, at hun har hjulpet faster Inge ikke alene med rundelige skolepenge, men også med husleje og telefon, og det kom så vist på et tørt sted. Hun viste dermed sin påskønnelse af faster Ingens indsats. Men også vi andre nød godt af hendes gavmildhed. Til jul og fødselsdage havde hun altid betænkt samtlige børn i vennekredsen med betænksomme, udsøgte gaver, ofte bøger, der passede godt til alderen. Mor blev ofte begavet med dejlige bær i syltetiden og flotte røde pigeon og æblemest til jul. Hun ejede en mostfabrik i Kolding, som hun lod en søn bestyre.

Når vi havde "de unges aftener" om vinteren, sendte hun sine unge piger ned for at deltage. De havde da ofte nybagt galopkringle med til aftenkaffen.

Da Niels Dael sidst i 30-erne ikke kunne overkomme den tilbagevendende tur fra Slagelse til Kolding, ønskede kredsen i Dalby at far skulle afløse ham og holde regelmæssige gudstjenester. Det havde far ikke noget imod. Jeg tror han længe havde ønsket sig sådan en opgave. Han blev da ordineret til frimenighedspræst af Niels Dael, (med skam at melde husker jeg ikke året.) Jeg tror, det var under krigen. Far viede Viggo og mig i Askov kirke i 1946, det gjaldt dog ikke juridisk, så vi havde forinden været hos Sognefogeden i Malt.

Forøvrigt mente far ikke, at bryllupper hørte til i kirken, det var og er en borgerlig foreteelse. Men en velsignelse i kirken efter den borgerlige vielse kunne være udmærket. På samme måde blev også mor og far først borgerligt viede i 1907, og bagefter var de i Helligånds kirken hos pastor Welding, som de begge satte meget pris på.

Kirkelig vielse fandt ikke sted i middelalderen, men er først blevet praksis i senrenæssancen, rent historisk.

Ønsket om at virke som præst havde far vist egentlig altid haft, men dels ville han ikke tage en studentereksamen forinden og få uddannelse på universitetet, og dels ville han heller ikke afgive det præsteløfte, der – så vidt jeg er orienteret - er forbundet med en folkekirkelig præstevielse, og hvis indhold jeg ikke er bekendt med. Men jeg kan godt forestille mig, at far ikke ville lade sig binde af den slags, men være frit stillet. Det blev han også.

Rejser (og alt muligt andet)

Rejserne til Gentofte med mor var noget af en årlig begivenhed. Der boede mormor, Elisabeth Troelsen og mostrene, Ingeborg og Rosa i en rummelig villa, hvor en frodig have gik ned til Gentofte sø, kun adskilt af en gangsti, der gik rundt om søen. Jeg tror, at der var en stående indbydelse til at komme hver sommer. Fra sidst i tyverne og til lillebæltsbroen blev bygget midt i 30-erne husker jeg det som en spændende, men også yderst besværlig rejse at komme fra Kolding til Gentofte. Det varede en hel dag.

Fra Rebæk til Kolding banegård blev der undtagelsesvis bestilt en bil (taxa), da der var megen bagage, der skulle indskrives på stationen (og hentes dagen efter på Gentofte station). Når vi nåede Fredericia, skulle vi på et sidespor bugseres til havnen, hvorfra færgeren sejlede til Strib. Derfra videre med tog til Nyborg, færge til Korsør. Da sejlturen over Storebælt tog et par timer, var der god lejlighed til at nyde en solid madpakke. Var det godt vejr, sad vi altid ude på dækket og havde her skrigende selskab af store skarer måger, der tiggede om godbidder fra de rejsende. Igen kørte vi med bumlende tog og nåede omsider Københavns hovedbanegård. Her måtte skiftes perron, da vi skulle med et Holte-damptog til Gentofte. Derfra var der så kun godt 10 min.s gang til Udsigten 29, som var målet. Vi var da alle godt trætte og glade for den gode kop the, der blev budt på, inden vi fandt vores sovesteder.

Der var også andre måder at komme til hovedstaden på. Hvis mor var særlig svag på det tidspunkt, hvor hun skulle rejse, blev det med sovevogn helt fra Kolding til København. Det kunne også lade sig gøre, men var naturligvis både dyrt og langvarigt. Jeg har vist kun været med en enkelt gang på den måde, men mor gjorde det af og til, forekommer det mig. En tredje mulighed var at gå ombord på dampskibet "Koldinghus" i Kolding om morgenen, sejle til Fredericia, hvor skibet lå stille og lossede i flere timer, før det fortsatte med kurs mod København, hvor det ankom kl.6 om morgenen. Det var en billig rejse. Vi fik altid, som det hed: Rejse på dæk. D.v.s. vi skulle opholde os ude på dækket, hvor der blev stillet sovetaburetter og tæpper til rådighed for natten. Det blev som regel ikke til megen søvn, og koldt var det, selv om sommeren. Man kunne også blive søsyg, men havde så ikke langt til rælingen. Var vejret for barsk, kunne man godt sidde inde i en salon omkring et bord sammen med andre rejsende, men herinde var luften som regel meget indelukket og folk kunne også blive syge herinde. Vi var som regel ret forkomne, når vi ankom til Gentofte efter sådan en rejse og nød den rene seng, vi det meste af dagen fik lov til at sove ud i. Det var mest Sigrun og mig, der tog de ture på egen hånd.

Det var faktisk også den billigste måde at få cykler med på, da vi senere havde behov for det.

Vi var fulde af spænding, når vi dagen efter vågnede op i Gentofte. Hvad mon der skulle ske i dag? Der foregik altid en bunke, når vi var på

Besøg. Mor ville sikkert gerne besøge et af de kendte stormagasiner "Illum" eller "Magasin du Nord", som det hed den gang. Der var også "Crome og Goldschmidt". Mormor var gerne med, og måske en af mostrene. Den gamle butik i Griffenfeldtsgade var de to om at passe - + måske en ung medhjælper - så vi børn var henrykte, hvis en af dem kunne være sammen med os.

Efter morgenmad gik turen op til Gentofte kirke, hvor vi kunne tage med trolleyvognen til Hellerup station. Her skiftede vi til sporvogn, linie 1, og kunne med den nå ind til centrum og stormagasinerne. Mormor havde som den egentlige butiksindehaver i Griffenfeldtsgade adgang til at købe "en gros-varer", der var noget billigere og kunne på den måde skaffe metermålsvarer, så mor kunne få kjolestoffer med hjem og få syet hos sypigen i Tved. I Illum var der rullende trapper, det havde vi aldrig prøvet før. Efter Indkøb kom vi måske på konditori og kunne selv vælge flødeskumskage, hvilken oplevelse! Derefter skulle vi videre til Griffenfeldtsgade med en anden sporvogn.

Det var også en særlig butik. Der lå mange trikotagevarer på hylderne. Alt i strikvarer fra sokker, strømper, undertøj til trøjer og bluser, strikkepinde, nåle m.m. Men mest spændende var den gamle, snævre skibsvindeltrappe bag det røde fløjlsforhæng bagerst i butikken. Ad den kom man op til lejligheden på 1.sal, hvor der både var lager, køkken, stue og et lille toilet med træk og slip. For os ualmindeligt. I stuen stod et rundt bord og stole med rødpolstret betræk. Under vinduet en sofa ved et hjørnevindue, hvorfra vi børn kunne følge færdslen nede på gaden med de hvinende sporvogne, hestekøretøjer og cykler. Den gang havde butikken åbent om fredagen til klokken 7 og lørdagen til klokken 8, hvis jeg husker ret. I flere år tog så mormor og husets unge pige ind om eftermiddagen og lavede varm mad i den gamle lejlighed, så mostrene ikke skulle vente med middag til 9-10 om aftenen. Disse måltider, hvor mormor var primusmotor, husker jeg tydeligt. Der kunne endog komme gæster, som var med til midt dagen.

Under besøget i "Udsigten" kom vi næsten altid enten i Tivoli eller på Dyrehavsbakken. Det var som regel i følge med en af mostrene, og det var lige hyggeligt, hvem det så var. Inden vi tog af sted, kom mormor altid hemmelighedsfuldt hen og gav os hver en tokrone. Det var en herregård den gang. Vi kunne få mange karruselture, is, balloner, og hvad ved jeg. Rutsjebane vovede vi først som større, og med en voksen. Det var altid Ingeborg, der ofrede sig og kørte med, så vi havde en at holde i hånden. Men det var hovedsageligt Rosa, der var den spendable på disse ture og sørgede for, at vi fik is og især balloner. De var farvede og runde og kunne svæve oppe lige til næste morgen. De kunne desværre også punktere eller pludselig gå til vejrs, og så var der gråd, men måske også udsigt til en ny, hvis ikke det skete i sporvognen hjem.

Det er også sket, at vi har været i cirkus eller på familiebesøg hos enten moster Sinne i Store Kongensgade eller hos mors elskede kusine Anna Nørgård, der boede med sin store familie på Strandvejen. Der kom også besøg i Udsigten af familie og bekendte, mens vi var der.

Men uden alt det var det alligevel spændende at være der. I haven kunne man klatre i træer, der var gynge og kroketspil, fjerbolde og ketsjere, bolde og hinkestene. Dem brugte vi meget ude på fortovet, hvor vi traf andre børn at lege med. Det var rigtig sjovt, selvom de sikkert har syntes, at vi var nogle løjerlige børn helt fra Jylland, der snakkede helt anderledes end dem. De snakkede nemlig rigtig københavnsk, det syntes jeg også lød lidt sært.

Og så var der den store Gentoft sø, hvor vi kunne fodre ænder og svaner. Gå tur et stykke rundt og havne på nogle brædder, der lå ovenpå nogle gyngende tønder. Jo, vi havde oplevet meget, inden vi igen rejste tilbage til Kolding.

Jeg husker også lige netop min første tur til Bornholm, eller lidt af den. Jeg var 6 år og fulgtes med mor og far. Jeg kan ikke huske, om Sigrun var med. Vi boede hos farbror Regnar og faster Karen i deres bolig "Dueås", skovfogedboligen ved Rønne Nordskov. Det var varm sommer. Jeg havde en lyseblå småternet bomuldskjole på uden ærmer og hvide halvstrømper. Jeg må have været meget forfængelig og selvoptaget, når jeg tydeligt husker det. Vi var rundt på øen på familiebesøg, og en aften kørte vi hjem til "Dueås" i lukket karet, det var noget helt særligt, aldrig oplevet hverken før eller siden. Vi var også sammen med gamle faster Sille, min farfars søster, som endnu levede i 1928.

En gang var Sigrun og jeg med mor på besøg på Sunds-kanten, hvor mor havde mange kusiner og fætre. Der var det ene gæstebud og flotte kaffebord efter det andet, mange slags kager. Der var også lader med hø højt oppe over bjælkerne. Der var sørme flere af børnene, der klatrede højt op og sprang langt ned uden at slå sig. Vi prøvede vist også, men kunne slet ikke måle os hverken med hensyn til mod eller færdighed. Vi besøgte tante og onkel i Lind, som vi havde hørt så meget om. Hos dem havde mor som barn holdt ferie. De fik aldrig børn selv, men vidste ikke alt det gode, de ville gøre andre børn. Tante Else Marie var en søster til mormor.

Til sidst besøgte vi på denne tur familien i FASTERholdt, og dem kendte vi lidt til. Konen, Cæcilie var også en elsket kusine af mor. Der var 7 børn. Den ældste datter havde været i huset hos os og var som en storesøster. Der var andre mere jævnaldrende børn, som vi legede meget godt med. Vi var ude i stalden, mens de malkede, og ude og flytte kalvene i engen. Inde i stuerne blev der om aftenen tændt gaslys i stedet for petroleumslamper. Men der lugtede altid af kostald allevegne, det måtte man simpelthen vænne sig til, og det gjorde man så. En ting savnede jeg altid og kunne næsten blive syg af længsel efter: Herinde midt i Jylland var der ikke noget vand, andet end åer og bække. Det var - trods en oplevelsesrig tur - så befriende at vende hjem til fjorden og haven derhjemme. Så først kunne man rigtigt trække vejret. Det varede længe, før jeg voksede fra den længsel, når jeg opholdt mig langt fra fjord og hav.

Inger og jeg havde længe fablet om, at vi gerne ville tage en tur sammen til Gentoft, så kunne vi både tage på museer, Bakken eller Tivoli

sammen. Takket være de altid gæstfri mostre lod turen sig gennemføre. Naturligvis brugte vi den billige "Koldinghus". Det kunne også være en dejlig sejltur, og man kunne jo altid tage lidt læsestof med.

Vi fik også megen fornøjelse af det. Vi var i Rundetårn, så Thorvaldsens museum, på Dyrehavsbakken og meget andet.

Da vi skulle hjem igen, viste det sig, at Ingers onkel Viglas netop skulle køre i sin bil til Jylland, så vi fik god billejlighed. Det havde jeg ikke prøvet før. På Storebælt blev vi trakteret med smørrebrød og kunne vælge mellem Drueta og Shabeso, to herlige og vist dyre slags sodavand. Hvilken luksus! Den rare onkel var særdeles rejsevant og nød vist vores benovelse. Den tur levede vi højt på længe.

Sigrun og jeg foretog også ture alene. En gang var vi inviteret til Bornholm. Først tog vi færgen til København. Så vidt jeg husker i temmelig stor søgang. Ankom lidt udmattede til Gentofte, hvor vi fik bad, mad og hvile, og om aftenen fulgt ind til Rønne-båden, der afgik ved 22-23- tiden. Den tur var også på "dæk", men ved synet næste morgen af den solbeskinnede bornholmske kyst og en glad vinkende familie, der bød os hjerteligt velkomne, var alt ubehageligt på sejladsen glemt, og vi vidste, at vi kunne glæde os til 14 dejlige dage. Især glædede vi os til at være sammen med vores jævnaldrende fætter og kusine, Helge og Ellen Margrethe, kaldt Søster. De var børn af farbror Regnar og faster Karen og boede i skovfogedboligen "Dueås" i Rønne Nordskov.

Men først skulle vi besøge farbror Fridlev og faster Frida, der boede lidt nærmere Rønne med to voksne døtre, Karen og Helene. Der skulle vi være den første uge, efter aftalen. Det kunne der ikke ændres på. Det måtte vi tage med, selvom vi forudså, at det ville blive lidt kedeligt. Men vi blev naturligvis behandlet overmåde venligt, og særlig kusinerne Helene og Karen var glade for os. Farbror Fridlev, der var lærer i Rønne, var lidt af en patriark i hjemmet, men ellers lun og med humor. Hans kone havde endnu en tysk accent i sit dansk, men var meget livlig og kærlig. Helene spillede klaver og forberedte sig til konservatoriet. Karen, kaldt Danna, var lidt sent udviklet, men klarede sig godt som hjælper i køkkenet, og snakketøjet fejlede intet.

Det var det herligste vejr, så vi var hver dag ved stranden lige i nærheden og mødtes også ofte med de unge fra "Dueås". Endvidere havde jeg hurtigt opdaget, at vores værelse var udstyret med en reol, der rummede de herligste børnebøger fra Chr. Eriksens forlag, man kunne ønske sig. Så inden vi vidste af det kunne vi flytte til "Dueås", hvor vi nu var ventet med længsel.

Stemningen her virkede noget mere afslappet, og vi følte os hjemme med det samme og forventningsfulde.

Farbror Regnar var skovfoged i Nordskoven, også kaldt Blykobbe, og Slotslyngen ved Hammershus. Han havde desuden et par småmarker, hvor han dyrkede rug, og så var der en stor hund på stedet, som var lænket. Den skulle jo nødig løbe ud på hovedvejen til Hasle, der var udenfor huset.

Det første, der skete ved ankomsten var, at vi blev vejjet på en stor gammeldags vægt med lodder ude i laden. Så gik turen til stranden. Bare turen gennem den eventyrlige skov med mos og klippefremspring undervejs var fascinerende. Og så den herlige sandstrand. Når vi kom tilbage til huset, var det en selvfølge at man hjalp til med forberedelserne. Det kunne være kartoffelskrabning, bærplukning, ærtebælgning, borddækning og andet. Man spiste i lysthuset, der var lyst og rummeligt. Og familien var stor. Karen havde også sin mor, børnenes bedstemor boende, og så var Aase Holmen Nygaard pige i huset den gang. Hendes storesøster, Solvej havde også været der, og Ruth, hendes lillesøster blev senere Farbror Regnars husbestyrerinde og et skattet "medlem" af familien. Dertil kom, at de ældste brødre, Arne og Knud, som var under uddannelse, naturligvis også kom hjem på ferie. De var der dog ikke samtidig med os.

Stranden blev, som sagt, flittigt besøgt af især os fire, men der udover var der lagt op til flere dejlige ture på øen. Farbror Regnar skulle tilse sin skov på Slotslyngen og aftale noget med sin skovløber deroppe. Når man overværede deres samtale, var det ikke meget vi forstod; den foregik på syngende bornholmsk, som farbror Regnar naturligvis også slog over i. Det gentog sig flere gange på vores ture, når kontakter med bornholmere fandt sted. Vores egen far, som nok en gang har talt flydende bornholmsk, kunne man nu dårligt høre stammede fra øen. Faster Inge havde meget mere af dialekten i behold. Helge og Søster havde vi ingen problemer med at forstå, men de havde også en jysk mor og gik i skole hos tante Rigmor, (Redaktør Smidts kone), som heller ikke var bornholmer, en privat skole med få børn, ligesom faster Inges.

Fra Slotslyngen var der ikke langt til Hammershus ruiner, som naturligvis var spændende at se. Andre ture gik til Almindingen og Ekkodalen. Vi var sikkert også ved Jons kapel, og det forekommer mig også, at vi var ude at køre i tog. Bornholms Jernbane er dog nok kort efter blevet nedlagt.

To år efter gentog vi rejsen til Bornholm 1935 eller 1936. Da boede vi ikke hos Farbror Fridlev, kun kortere besøg ind i mellem. Helge var da begyndt i Snedkerlære og kunne ikke deltage i alle gøremål. Denne gang havde vi cykler med og kunne nå mange ture. Aase var en god hjælper for dem alle, og farbror Regnar var stadig den rare farbror, der vejede os både ved ankomsten og afrejsen.

Kun en gang har Helge og Søster besøgt os i Rebæk på tilsvarende måde. Da var deres mor med. Vi fik lejet to tandemmer, en til Sigrun og Søster og en til Helge og mig. Udstyret med proviant til en hel dag startede vi sydpå mod Haderslev og videre østpå til Årøsund. Der tog vi færgen over til Assens, hvorfra vi cyklede nordpå til lillebæltsbroen og videre sydpå til Kolding. Det blev en lang og god tur, hvor vi hyggede os med pauser og sejltur og smuk natur. Men den kunne da ikke sammenlignes med de bornholmske oplevelser. De blev også kun få dage.

Mor og far lærte omkring 1933 at cykle. Det betød lidt af en revolution i deres liv. Far brugte cyklen hver dag ind til Kolding. Mor af og til. Men efterhånden blev det til længere ture. En gang kørte Sigrun, mor og jeg helt

til Varde, hvor vi besøgte kusine Helga, der var gift med Niels Madsen. De havde et lille husmandssted og et par små børn og modtog os gæstfrit. Vi overnattede vist og kørte hjem dagen efter.

En varm sommer cyklede vi også til Blåvandshuk, hvor vi en uge måtte låne Arnfreds sommerhus. Også vores unge pige var med. Det var herlige dage, hvor jeg bedst husker en ustyrlig appetit og rugbrødsmadder med puddersukker.

Hvordan mor og far er kommet på den ide, at de muligvis kunne købe hus et sted og flytte, ved jeg ikke. Om det har været tanken om en sundere bolig, måske med stuer mod syd, eller om økonomiske overvejelser har spillet ind, ved jeg heller ikke. I hvert fald var de blevet opmærksomme på, at der lige på den anden side af fjorden på et gudsforladt sted var et mindre hus til salg. På sin vis lød det spændende nok. I hvert fald satte vi os alle fire på vores cykler og styrede først ind til Kolding, videre ud ad Strandvejen og endnu længere ud til lokaliteten Drejens. Vi fandt også et lille uanseligt fiskerhus - sådan forekom det mig - , fik kontakt med ejeren og budt indenfor. Der blev snakket lidt om sagerne. Prisen på huset var kr. 6000, - vi fik vist også kaffe og kørte så hjem. Det stod nok helt klart, at det ikke kunne være nogen løsning. Huset var da altfor lille, i for dårlig stand og lå - efter min mening - et dødkedeligt sted. Jeg tror, mor og far har tænkt noget lignende. Vi blev boende endnu en årrække i Rebæk, før mor og far flyttede, og det blev ikke til Drejens.

Nogen egentlig social forvaltning eller hjælp fra kommuner til fattige og nødstedte fandtes på den tid ikke af betydning. Der var dog i Dalby kommune oprettet noget, der hed "værgerådet". Min mor var blevet valgt ind i dette, uden egentlig at være klar over det, og i hvert fald helt uden at være klar over, hvad det kunne indebære.

Således blev hun en gang omkring 1930 opsøgt af et medlem af kommunen, der bad hende undersøge forholdene hos en fodermesterfamilie, der arbejdede på Strårupgård, en herregård, der lå nogle kilometer fra Dalby, og hvortil vi af og til havde gået ture ad landevejen. Med toget syd-på var den næste station - efter Tved - Strårup. Strårupgård havde et ret dårligt ry på sig hvad angår behandlingen af de ansatte. Tonen og klimaet var efter sigende råt.

Min mor havde fået at vide, at manden var underfodermester på gården. Hans kone skulle ligesom han malke et antal køer to gange om dagen plus andet markarbejde. De kunne få alt det skummetmælk de ville, men havde ellers en ussel løn. Konen havde for kort tid siden født en pige, men måtte få dage efter optage sit arbejde i stalden og var ikke rask.

Da min mor fandt huset, var forældrene ikke hjemme, men inde i køkkenet sad en lille pige på ca. 1½ år på gulvet og var ikke i stand til at rejse sig og stå eller gå. Tydelige tegn på engelsk syge. I en kasse med aviser lå et andet barn, få måneder gammelt, øjnene var klistret til med materie og fluerne sværmede. Det viste sig, at der var to drenge på en 7-8 år, der var i skole og vist ikke fejlede noget.

Naturligvis tog min mor affære. De små piger blev indlagt på Sct. Hedvigs klinik i Kolding. Den ældste havde engelsk syge og blev omgående behandlet med vitamintilskud. Den yngste havde hornhindebetændelse som følge af A-vitaminmangel, fik kun skummet mælk, moren var forlængst holdt op med at amme, og barnet fik reddet synet i sidste øjeblik.

Det stod klart, at i hvert fald de to mindste havde været udsat for omsorgssvigt i hjemmet, vel dels på grund af dårlig økonomisk formåen, men også fordi forældrene - ikke mindst moren - var både umoden og intelligensmæssigt dårligt udrustet.

Mor fik udvirket, at den mindste blev adopteret af en sygeplejerske i Sydslesvig, Maren Sørensen. Den anden kom som plejebarn i hjemmet hos min farbror Holger og hans kone, Esther. Han var overlærer, skolebestyrer i Løgumkloster. Der var i forvejen 5 børn.

Men forinden ville mor, at der skulle holdes barnedåb på Rebækgård. Maren Sørensen, der var ordineret frimenighedspræst, døbte den lille, som fik navnet Ruth. Den anden pige hed Lisbeth. Jeg tror nok, der blev iværksat en indsamling, så parret og deres to drenge kunne få noget bedre tøj og hvad der ellers var påtrængende.

Det var beretningen om Strårupgård, og det kunne nemt være endt værre. Det var måske et helt tilfælde, at nogen havde fået nys om disse forhold. Måske foregik der en del af den slags? Men proprietæren på gården har også misrøgtet et ansvar, og hvem greb ind overfor ham? Ingen!

Et andet eksempel på bitter nød var vi vidne til få år senere. En ung pige, datter af en karetmager i sognet, var faldet for en - det skulle vise sig - drikfæddig og slap karl på Strårupgård. Hun blev gravid og måtte gifte sig over hals og hoved. De fik et usselt sted at bo, og der kom flere børn. Hun blev syg og nedbrudt og druknede sig. Vi havde kendt hende som en køn og livsglad pige.

Dalby sogn gik for at være et stillestående sogn, hvor der ikke foregik alverden for ungdommen. Der blev forsøgt med gymnastik og med foredrag. Far var også med til at arrangere foredragsaftener. Der kom nok alt for få til dem. Men ret tidligt tog mine forældre et initiativ, der gav pote, kan man sige. De arrangerede aftener i Rebækgård for unge fra hele sognet. Det blev nu mest unge fra Rebæk, Tved, Bjerregård og Banken, der mødte op. Flere var der vel egentlig heller ikke plads til. Der kom omkring 10-12 stk. hver gang. En gang om ugen.

Hvis nogen ville være med til at øve lidt flerstemmig sang, tog mor sig af det en halv times tid før de andre dukkede op klokken halv otte. Så sang vi en fællessang med far ved klaveret. Der var nok at tage af. Derefter læste far op. Der var et stort repertoire: Holbergs "Jeppe på bjerget" eller "Erasmus Montanus", Hostrups "Genboerne" eller "Eventyr på Fodrejse", Heibergs vaudeviller, Ibsens "Per Gynt" eller "Kongsemnerne", Bjørnsons bondefortællinger, for eks."Fiskerjenten", "En glad gut" m.fl., Jakob Knudsens "Den gamle præst" eller "Lærer Urup", Kaj Munks "En Idealist" "Han sidder ved smeltediglen" eller "Niels Ebbesen". Jeg kunne blive ved, men det var nok det væsentlige. Efter en tid var der kaffepause. Ofte havde Cæcilie Hedemann sendt sine unge piger ned med kringler til alle, ellers bagte

vi selv den såkaldte julekage, vi altid havde i huset og som kunne være mange dage gammel, tør, men spiselig. Hvis der ikke var mere oplæsning, kunne der være snak om stoffet eller om tidens spørgsmål. Derefter sang vi igen flere sange og tilslut aftensang og aftale om næste unge aften.

Efter at mor og far var kommet i gang med at cykle, blev der også arrangeret cykleudflugter med de unge. for eks. til lillebæltsbroen, da den var indviet, og helt til haven på Hindsgavl ved Middelfart, hvor der blev leget, sunget og spist medbragt madpakke. Sådanne ture var højdepunkter for os børn. Hjemme i vores egen have og stue blev der også arrangeret festligheder med de unge. Der blev både sunget, danset og spillet komedie. En gang havde vi indøvet dele af "Sankt Hansaftensspil" af Øhlenschläger.

Mor var en knag til at tilrettelægge, engagere hjælpere og få far til at spille både folkedanse og Les Lancier på klaveret, mens hun instruerede på livet løs. Mor elskede at danse og var vist i grunden skuffet over, at far aldrig selv gav sig i lag med at lære det, til gengæld havde han dog ikke noget imod, at vi andre gjorde det.

Omkring 1934 foretog Inger og jeg en cykletur ned gennem Sønderjylland. Vi ville bo på vandrehjem undervejs og gerne nå helt til Flensborg, hvilket betød, at vi også skulle have pas med. Vi nød turen i fulde drag, sang lystigt undervejs. Inger lærte mig flere engelske sange, som hun kunne udenad, og solbrændte og godt trætte ankom vi om aftenen betids til de forskellige vandrehjem. De var altid spændende at besøge. Man mødte andre unge på tur, og ofte var der arrangeret festligheder med bål, guitarspil og sang. Jeg husker vandrehjemmet i Kollund og især i Flensborg, hvor der naturligvis også var unge tyskere. Det var spændende at lufte de beskedne sprogfærdigheder. Inger har siden fortalt mig, at vandrehjemsbestyreren, som var dansk sydslesviger, ved vores afrejse sagde: "I kan sagtens! I tager hjem til et frit demokratisk land, mens vi her syd for grænsen må se en truende og utryk fremtid i møde, efter at Adolf Hitler nu er kommet til magten!"

Han kunne ikke forudse, at vores fremtid heller ikke var helt tryk: At vi skulle blive ofre for tysk besættelse ligesom mange andre lande i Europa i forbindelse med udbruddet af 2. verdenskrig september 1939. Vel heller ikke, hvor involverede i en sådan krig, dansksindede syd for grænsen skulle blive, selvom han jo gav udtryk for en vis ængstelse ved situationen.

Unge piger og hjælpere i huset

Når man nu tænker tilbage, er det rent ud ufatteligt, hvad man kunne byde sine unge piger i huset, for slet ikke at tale om de koner, der af og til kom som ekstrahjælp enten til rengøring eller storvask.

Først de unge piger. Jo! de havde såkaldt "familier" stilling, hvilket var meget almindeligt i grundtvigske kredse - og betød, at man sagde "du" til hinanden og ofte brugte fornavne gensidigt. Pigen kom ofte fra ligesindede højskolekredse og faldt naturligt ind i privatlivet, som hun også deltog i fra morgen til aften. Hendes værelse var ikke noget at prale af, usselt og koldt, som det var. Til gengæld var hun så - som en selvfølge - med i alle familiens aktiviteter:

Morgensang med Fadervor og Dagens tekst om søndagen, hvor hun da også kunne komme med ønsker om salmemelodier, hvis fars Laub-valg ikke helt var i overensstemmelse med, hvad hun var vant til. Hun sad med sit eventuelle håndarbejde, når far næsten hver aften læste højt for os andre. Hun var også med ved alle måltider og for eks. aftenmaden, der kunne trække ud, fordi far var kommet i gang med de jævnlige gættelege, hvor man skulle finde ud af, hvilken betydningsfuld dag det nu var: En berømt digters fødselsdag, en bestemt mærkedag i forbindelse med en af de sleviske krige o. lign. Naturligvis hjalp vi hende bagefter med opvasken.

Men det var hårdt arbejde på den tid i et køkken og stort hus. Der skulle hentes brænde og tørv og fyres op. Der skulle hentes vand ved pumpen uden for. Koges havregrød til familien og laves kaffe. Brød skulle bages, al marmelade var hjemmelavet. Der skulle bæres bakker med morgenmad op i soveværelset til mor, presset saft af appelsiner og citron, rørt med en æggeblomme. Dernæst en kande med varmt vand til servanten. Far nøjedes altid med koldt vand. Jeg har mange gange set ham nøgen tage kolde afvaskninger hver morgen, efterfulgt af et bestemt sæt gymnastiske øvelser, så man bagefter var helt tør og varm. Han indtog også morgenmaden nede ved spisebordet, før han drog afsted til kontoret.

Men så mærkeligt det lyder, fik mor også for det meste et meget tæt og fortroligt forhold til de unge piger. Der blev krævet utrolig meget af dem, men mor gav sig altid god tid til at snakke med dem om det, der skulle laves. Selvom hun ikke selv kan have været særlig erfaren i husarbejde, var hun meget vidende og kunne give den viden videre. Hun var også rent personligt interesseret i pigen og hendes baggrund, og selv om man ikke kunne drømme om lignende vilkår og arbejdstid nu om dage, blev resultatet ofte det, at der bagefter opstod en livsvarig brevveksling mellem mor og den unge pige, så jeg tror, udbyttet har været gensidigt.

Fra mine ældre søskende ved jeg, at vores piger undertiden har været med familien, når den var på besøg hos andre familier og skulle overnatte. Til gengæld havde vores piger ret sjældent fri, så de for eksempel kunne rejse hjem. Selv om de sikkert boede i Jylland, var enhver rejse meget tidskrævende og besværlig. Det kunne være noget af et problem i julen. Naturligvis ville pigen meget gerne hjem til juleaften. Men netop i julen, hvor de store søskende kom hjem, havde vi særlig brug for hende. Jeg husker ty-

deligt en juleaften, hvor pigen havde fri, og at mor nærmest græd over at stå med den stegte gås uden hjælp. Der var ikke just julestemning. Men jeg husker også, hvordan vores unge piger har undertrykt en tåre juleaften, hvor de helst af alt havde ønsket, at de var hjemme.

Man fæstede gerne en pige for et halvt år ad gangen. Skiftedagen var enten 1. november eller 1. maj. Det kunne også tænkes, at hun blev et år eller længere. Tidligere var det meget almindeligt, det var for de fleste unge piger en naturlig ting at være i huset et halvt eller helt år og lære husholdning, inden de skulle giftes. Måske var de allerede forlovede under opholdet. Led i en forberedelse til sygeplejerske kunne det også være eller inden et højskoleophold.

I 1928 var vi kommet i forlegenhed for hjælp i huset. Alle i familien lå syge af influenza, pigen med, og hun skulle vist endda rejse. I sin kvide ringede mor - vi havde en telefon i huset - til fru Arnfred i Askov og spurgte hende, om hun var i stand til at hjælpe i den meget kritiske situation. Fru Arnfred havde - efter mange års venskab - meget tilovers for mor og lovede at hjælpe. Hun havde netop lige fæstet en ung pige på 18 år, der kom fra en meget problematisk baggrund, men måske kunne hun være en mulighed for os. Som sagt, så gjort. Dagen efter ankom "krøllede" Anna til Rebækgård og viste sig straks som den frelsende engel. Jeg var kun 6 år, men husker hende tydeligt. Det var en rigtig frostvinter i januar måned. Alt i huset udenfor stue og køkken var iskoldt. Alligevel løb Anna rundt på kolde gange, lofter og trapper syngende eller leende med bare arme i en lyseblå bomuldskjole, parat til at opfylde alle ønsker hos familien, og ikke mindst hos børnene. Sigrun og jeg var erobret med det samme, betagede, og betagelsen varede ved. Glade Anna - det tilnavn fik hun hurtigt - blev ganske uundværlig og blev længe. Hun var dygtig til alt. Kunne fortælle som ingen andre, lege og opmuntre, endda vores mor, hvis humør i perioder var på nulpunktet. Men Anna skønnede hun på. Anna har senere i halvt sjov fortalt, at mor købte hende for to tinlysestager, som hun senere gav fru Arnfred som tak for hendes hjælp.

Annas barndom havde været alt andet end tryk med en syg mor og en sindssyg far, som vist af og til i fuldskab truede familien med en medbragt økse. Senere kom Anna i huset i en præstegård, hvor præstekonen behandlede hende dårligt og præsten efterstræbte hende. Hun flygtede til sidst og havnede efter lidt omstrejfen i Askov hos fru Arnfred og derefter hos os. Og det blev afgørende for hendes fremtid. Far og mor blev opmærksom på hendes rige begavelse og var klar over, at hun skulle hjælpes til en uddannelse, helst læreruddannelse. En tid kom hun på fars kontor og hjalp med forskelligt. Senere på et ophold på Liselund, hvor hun lærte Niels Dael at kende. Med opbakning fra flere sider blev hun i stand til at gennemføre en uddannelse på Elbæk lærerskole, et frit grundtvigsk seminarium. Fik ansættelse på flere skoler og blev skattet af både børn og forældre. Var den fødte lærer på grund af en enestående fortællekunst og evne til at engagere børnene. Hun bevarede en nær kontakt til vores hjem, og vi piger betragtede hende faktisk som en kær, værdifuld plejesøster. Hendes udstråling var helt speciel, og den var ikke overfladisk, vi glædede

os altid til at være sammen med hende. Hendes overskud af omsorg for hendes medmennesker var af en sjælden art og meget levende.

Anna var og blev noget særligt blandt pigerne i vores barndom, også fordi forbindelsen aldrig blev afbrudt, men vi havde da også andre søde piger, jeg husker med glæde. Der var Marie fra Fasterholdt, datter af vores mors kære kusine Cæcilie. Marie var en kærlig og varm pige for Sigrun og mig, men det var vist ikke lige hendes højeste ønske at være husassistent. Hendes hu stod til at få plads i en butik. Det lykkedes også. Mors søster Sinne og hendes mand, Jens Thorhauge havde en trikotageforretning i Store Kongensgade. Efter opholdet hos os blev hun ansat der og fik en uddannelse. Senere blev hun hjælper hos moster Ingeborg, da hun fik sin egen butik nogle skridt fra den gamle butik, som moster Rosa så stod for alene og med en anden hjælper, forøvrigt på et tidspunkt en søster til Marie: Elisabeth.

En tredje trofast pige var Anna Kragsti, som mor også brevvekslede med i mange år. Agnes Thorhauge - en niece til moster Sinnes mand - har jeg også nævnt. Hun længtes så usigeligt hjem, mens hun var hos os og faldt ikke rigtig til. Det gjorde imidlertid Dagny Kjærsgård, som var hos os et års tid. Hun var forlovet og fik også kæresten på besøg et par gange. Vi børn var meget optaget af hende, især jeg, der var på vej i puberteten. Hun var yderst villig til at fortælle om sine forskellige oplevelser, også af erotisk art. Jeg besøgte hende af og til på hendes værelse i fristunder for at høre hende fortælle om nuværende og tidligere kærester, veninder og deres eskapader. På et tidspunkt syntes mor vist, det blev for meget med fortrolighed og værelsesbesøg, men så ellers gennem fingre med meget, fordi Dagny var en dygtig pige, der også faldt godt til i familien på andre måder.

Ind i mellem var der også brug for anden hjælp. Den store græsplæne, der skrånede ned til fjorden, skulle slås med le. Det krævede naturligvis en øvet mand, ligeså til andet anstrengende havearbejde. Sigrun og jeg fik dog forholdsvis tidligt opgaver med at skuffe og rive de lange gange om plænen og rundt i haven. Vi samlede også nedfaldne æbler, pærer, kvæder og nødder. Vi havde ingen ret til den plukkede frugt, vi var jo kun lejere, men var glade også for det. Forøvrigt fik vi meget foræret fra Cæcilie Hedemann på Banken. Vi led ingen nød.

Ved storvask, en gang om måneden, blev tøjet lagt i blød i sodavand dagen inden ude i vaskehuset. Vaskekonen kom om morgenen, tændte op i gruekedlen, hvor tøjet så kogte i sæbevand. Så skulle det skylles ude ved pumpen og bagefter i vridemaskinen. Der skulle kræfter til. Derefter skulle det hænges op. Vores pige hjalp også til. Vi også senere. Der blev trukket snore over hele den store gårdsplads med flagstangen i midten som centrum. De store lagner, duge og dynebetræk krævede høje stivere til at hæve snorene i vejret.

I mange år var det fru Münster fra Brænkærhøj, der kom vandrende ca. 3 km. til Rebækgård. Hendes mand var vist nok forsvundet i sin tid, da hun sad tilbage med en flok børn. Hun boede i nærheden af gartner Aksel Olsen med den store planteskole. Her blev hun vist en næsten daglig hjæl-

per både ude og inde. Aksel og Helene og deres 5 piger kendte vi meget godt. De hørte til Niels Daels menighed, ligesom vi, og børnene gik hos faster Inge, ligesom vi.

Naturligvis spiste fru Münster sammen med os andre til alle måltider, - det kunne godt trække ud, inden arbejdsdagen var slut. Især, hvis tøjet nåede at blive så tørt, at det skulle tages ned, trækkes og lægges sammen til rulning. Også et stort møjsommeligt arbejde, der blev udført på en bestemt måde. Vi mærkede tydeligt, at fru Münster var både respekteret og værdsat. Hun stammede nok sydfra i det slesvigske eller holstenske, det hørtes på hendes tale.

Fru Petersen blev den næste hjælper, vi fik. Første gang, jeg så hende, var den dag, da jeg kom hjem fra Kolding sygehus efter mit skarlagensfeber-ophold. Vores unge pige, Agnes, lå stadig der inde med komplikationer. Derfor havde mor fået fat i fru Petersen til midlertidig hjælp. Straks efter hjemkomsten syntes mor åbenbart, at det var nødvendigt, at jeg fik et bad. Derfor stod der ude i køkkenet en ret stor oval zinkbalje, som jeg kom ned i, og det var fru Petersen, der vaskede mig. Egentlig følte jeg, at jeg var for stor - 11 år - til at andre skulle gøre det, men jeg affandt mig med det, fordi jeg med det samme mærkede, at det var et varmt og omsorgsfuldt menneske, der behandlede mig. Året var 1933, og fru Petersen blev familiens trofaste hjælper i mange år, også efter, at mor og far 1941 flyttede til Kolding: På Krathusvej, senere Fynsvej og Strandhuse, måske også på Erik Klippingsvej. Hun var en trofast slider. Da mor efter flytningerne ikke havde ung pige i huset mere, kom fru Petersen så som regel en gang om ugen, eller efter aftale og behov. Ofte tog hun først hjem ud på aftenen, må have været dødtræt. Hun var på alder med mor, som dog langt fra kunne klare et sådant ræs. Og efter så lang og anstrengende en dag skulle fru Petersen så gå den lange vej hjem til Dalby, hvor hun boede i et lille stråtækt hus.

Stakkels lille, milde fru Petersen. En mørk aften, da hun var på vej hjem efter endt arbejdsdag hos redaktør Skovmands i Rebæk, blev hun standset på den øde vej af den fulde hestehandler og voldtaget i grøften. Han nærrede givetvis ingen frygt for, at hun skulle melde ham til sognefogeden i Dalby, sådanne overvejelser gjorde hun sig sikkert ikke, selv om jeg ved, at hun var dybt chokeret ved oplevelsen. I et fortroligt øjeblik måneder senere fortalte hun mig om det. Om manden også har taget de få kroner, hun havde tjent den dag, fra hende, ved jeg ikke. I det hele taget ved jeg ikke, hvad vores piger og hjælpere fik i løn. Men mor og far var ikke ude på at underbetale, og der vankede ofte lidt mad eller lækkerier at få med hjem. Omkring 1936 - 38 fik vores unge pige 50 kr. pr. md., og først i 40-erne fik fru Petersen en femkrone for en dag. Hun har åbenbart været tilfreds, for hun fortsatte med at komme, selv om hun havde andre steder at komme. Til trods for sliddet har hun nok haft lidt tilovers for os.

Hun havde haft en fortrukket mand, der også havde forladt hende, mens hendes børn var mindre. Da hun kom hos os, havde hun en datter, der var gift og boede i København. Der var vist et par børn, men ægteskabet var meget ulykkeligt. Datteren ville gerne ud af det, men var især be-

kymret for, om hun fik lov til at beholde børnene, hvis hun krævede skilsmisse. Jeg ved, at mor ønskede at hjælpe i denne sag, og jeg tror, der kom en løsning på problemet. Den yngste datter, Ruth, var en spinkel, forsagt pige på 12-14 år, der af og til kom med moren på arbejde på Rebækgård, hun ønskede senere at blive sygeplejerske, og det lykkedes vist. Værre gik det med sønnen, Knud. Han fik forskellige pladser i landbrug, men var ikke allerbedst udrustet. Da 2. verdenskrig kom og med den besættelsen, meldte han sig frivilligt til "Frikorps Danmark", blev sendt til Rusland og faldt i krigen.

Laura i Tved må jeg heller ikke glemme. Hun var vores trofaste sypige gennem mange år. Laura har vel dengang omkring 1930 været ca. 30 år. Hun ernærede efter alt at dømme ikke blot sig selv, men også sin mor og søster + dennes lille dreng ved sit skrædderhverv. De boede i et beskedent stråtækt hus. Moren var nok enke, og søsteren har nok været efterladt gravid af en eller anden, så Laura også måtte tage vare på hende og barnet. Set i bakspejlet er jeg fuld af respekt og undren over, at det virkelig har kunnet lade sig gøre.

Når Sigrun og jeg skulle have nye kjoler, havde mor først købt tøjet. Så gik turen til Laura, der bad os sidde ned og forsynede os med en stak modejournaler. Damerne i disse blade var tegnede og så både skabagtige og unaturlige ud. Men ud fra de modeller skulle vi vælge noget, vi kunne tænke os. Senere kom prøvningerne, der var ret ubehagelige - syntes vi den gang - tøjet var fuldt af knappenåle, der stak, og det tog altid en evindeligt tid. Og værst af alt var, at husets øvrige beboere for det meste var dybt interesserede tilskuere til hele prøvescenen. Det blev til en del tøj, syet hos Laura, i tidens løb.

Men ikke nok med det. For mor kunne også - tid efter anden - samle nogle bunker sammen af tøj, der skulle repareres. Det kunne være lagner og dynebetæk, der skulle lappes, stropper til håndklæder, viskestykker, knapper i dit og dat, nye gardiner, tøj, der skulle lægges op eller ned o.s.v. I god tid blev Laura bestilt, når det skulle være, og hun kom så over til os om morgenen og tog først hjem om aftenen. Måske stod det på flere dage? Det skal dog ikke glemmes, at Laura også trofast deltog i de unges aftener. Hun kom endog tidlig på aftenen for at deltage i den flerstemmige sangøvelse. En aften, hvor de unge efter kaffen og fællessangen var ved at tage afsked, var der en af de unge landmænd, der uforskammet spurgte Laura, om hun ikke snart var lidt for "gammel" til at være med til det her. Jeg ved ikke, hvad hun svarede, men jeg ved, at mor og far bagefter var meget vrede, da de hørte om det. Det syntes de ikke, hun fortjente.

Mine tanter og onkler

I de fleste andre kapitler har jeg i flere forbindelser omtalt nogle af mine tanter og onkler, men der er stadig nogle, jeg har forbigået, det vil jeg prøve at råde bod på. Nogle af dem har jeg aldrig set og har derfor mit kendskab til dem gennem andre, især fra mine forældre og større søskende.

Jeg kan begynde med min fars søskende. Deres fødsels- og dødsår fremgår af nedenstående:

Gerda Skovmand, g. Jørgensen	1871 - 1920
Fridlev Skovmand	1872 - 1944
Sigurd Skovmand	1874 - 1891
Alfhild Skovmand	1877 - 1947
Ingefrid Skovmand	1879 - 1957
Helge Skovmand	1883 - 1979
Regnar Skovmand	1885 - 1960
Holger Skovmand	1888 - 1981

Min faster **Gerda** fik jeg aldrig at se. Hun døde alt for ung fra en stor børneflokk, i alt 8, hvor den yngste, Ingeborg, kun var 4 år. Heldigvis kunne ældre søskende tage sig af de yngste.

Gerda blev som meget ung gift med friskolelærer Jørgen Jørgensen, som flere gange besøgte os på Rebækgård. Ham kan jeg godt huske. Og alle deres børn, som nu er døde, har jeg kendt.

Gerda og Jørgen byggede en god skole og friskolekreds op i Vendsyssel, nærmere: Vedsted. Børnene blev altid kaldt: "Vedsted-børnene".

Mange år senere blev der holdt et slægtsmøde oppe nord på, hvor vi også besøgte Vedsted skole. Her levede endnu Gerda og Jørgens ry som et betydeligt lederpar for skolen.

Lærergerningen havde Gerda jo også praktiseret ligefra hun som den ældste i flokken i Østermarie havde undervist og igangsat de yngre søskende med at få kundskaber. Ud over det ved jeg, at Gerda også var aktivt involveret i politik, især efter at kvinderne fik valgret i 1915.

Da jeg blev født 2 år efter hendes død, blev jeg opkaldt efter hende. (Jeg blev dog samtidig også opkaldt efter både min mormor og min farmor, som begge levede på det tidspunkt, med navnene: Lisbet og Karen).

Farbror **Fridlev** blev også lærer, det blev mange i familien. Hans søn Sigurd, som blev præst, sagde i et "kradseri", som han selv kaldte det - under et familiestævne: "...Vi er en slægt af degne. Og er nogen trådt udenfor, har de alligevel ofte taget undervisningslignende opgaver op såsom studievejledere, konfirmandindpiskere, kursusledere og meget andet. Degnetraditionen er ikke sådan at ryste af. Degnesind er mange slags. Der ligger noget dobbelt i det. Dels en bedre viden overfor dem, man anser for mindre kloge. En degn skal altid have ret, ellers bliver han sur og samarbejdsuvillig..."

Således fortsætter Sigurd med at ironisere vittigt over familiens – til tider ret selvbevidste – sider og karakter. Når jeg læser hans udgydelser, må jeg tænke, at sådan kunne Farbror Fridlev også have fremturet, satirisk og ironisk. Han har sikkert været en lærer, der i Rønne skole kunne sætte sig i respekt. Jeg tvivler dog ikke på, at han også har været en god og afholdt lærer, han blev i Rønne skole til det sidste. Men selv om han over for os børn var meget elskværdig og venlig, når vi var på besøg på Bornholm, ja også morsom og vittig, kunne vi godt fornemme hvem det var, der bestemte i det hjem. Fridlev var den ældste søn i søskendeflokken og har vel tidligt følt et ansvar overfor de mange yngre – måske til tider lidt løsslupne – søskende, der af og til trængte til at tilrettevises. Forældrenes opdragelse var ellers ikke præget af særlig restriktive principper, tværtimod tillagde de ”levede” eksempler langt større betydning.

Som 19-årig mistede Fridlev den 2 år yngre bror Sigurd, som han hele barndommen havde været stærkt knyttet til. Mere om ham.

Farbror **Sigurd** var fra barn af noget for sig selv. Alle de øvrige søskende havde mørkt hår og brune øjne ligesom forældrene. Men Sigurd var lys og havde blå øjne. Arvelighedsforskerne påstår ellers, at det ikke kan lade sig gøre. Men her var i hvert fald en undtagelse. Han havde et mildt og åbent sindelag og var elsket af alle. Han var ivrig efter kundskaber og læste meget. Som 15-16-årig forsøgte han sig med forskelligt håndværk, vist også bogbinderi, men det lå slet ikke for ham, kunne ikke fange hans interesse. Han ønskede brændende at få en læreruddannelse, ville gerne på seminarium. Hans far fik da arrangeret, at han kom på Jelling seminarium, hvor han fik nogle måneder, hvor han trivedes godt og fik gode kammerater. Da blev han pludselig syg. Det viste sig at være Meningitis, der udviklede sig til alvorlig hjernebetændelse, som han ikke overlevede. Hans forældre nåede ikke derover, inden han døde i efteråret 1891 kun 17 år gammel. Faster Alli har skildret den meget sørgelige hændelse i sine ”Barndomsminder”.

Faster **Alfhild**. (Vi kaldte hende altid faster Alli.)

Hun var et meget levende, begavet og billedskønt barn med livlige brune øjne. Tidligt var hun klar over, at hun ville være læge. Der var ellers meget få kvindelige læger på den tid.

Redaktør Smidt på ”Bornholms Tidende” havde en dygtig og vidende kone, Rigmor Smidt. Flere af børnene fik klaverundervisning hos hende, hun var oprindelig en lovende pianistinde. Men nu drejede det sig om at forberede Alfhild til studentereksamen med henblik på en videre lægeuddannelse. Der blev terpet latin, matematik og andre sprog m.m. inden Alfhild på Københavns universitet kunne bestå en studentereksamen. Det lykkedes. Det gjorde også den efterfølgende lægeuddannelse. Som praktiserende læge boede Alfhild først i Gørlev på Sjælland, derefter i Århus. I 1920 fik hun efter genforeningen et stort ønske opfyldt, nemlig at komme ned til det gamle danske land og praktisere der. (Vi havde jo i 1864 under den sidste slesvigske krig mistet Sønderjylland og hertugdømmerne.

Grænsen kom til at gå ved Kongeåen og lidt syd for Kolding. Nu fik vi Nordslesvig tilbage med grænsen ved Kruså, lidt nord for Flensborg).

Alfhild havde i mellemtiden adopteret Birgitte og flyttede nu med hende til Haderslev, hvor hun blev til midt i 30-erne. Da flyttede hun - grundet svageligt helbred - til Kolding, hvor søsteren Ingefred boede, og levede der til sin død i 1947. Men selv om hun havde lagt lægegerningen bag sig, var hun ingenlunde passiv.

Hun tilbød at undervise os børn i både tysk og fransk. I begyndelsen af 40-erne skrev hun sine erindringer: "Barndomsminder", der blev trykt i 1944 og uddelt til familien. De er meget læseværdige.

Der var altid en vis andagtsfuld stemning i huset, når faster Alli i min barndom kom på besøg. Vi skulle være stille og artige og tage meget hensyn. Hun tålte ikke støj og spektakel. Men var altid mild og venlig, også over for os, selv om hun ikke beskæftigede sig meget med os, da vi var mindre. Hun holdt meget af at sidde og høre musik. Det kunne være mor, der sang "guldaldersange" til fars klaverakkompagnement eller Gunhild, der kom med mange nyere sange, halvfemsernes lyrikeres digte med melodier af Carl Nielsen, Laub eller Oluf Ring. I skumringen blev det så faster Alli, som vi lyttede efter. Hun var en mester til at læse H.C. Andersens eventyr, især husker jeg "Det lille Grantræ". Ved juletid var det fast tradition, at hun læste det, gerne ved skæret af et tændt julelys en af juledagene.

Faster **Inge** har jeg skrevet om i tidligere afsnit.

Hun havde været knyttet som lærer (frituddannet) ved forskellige skoler på Sjælland og i Odense. Da min farmor og farfar flyttede til Kolding, fordi far og mor boede der, flyttede Ingefred med for at passe dem. Mine store søskende havde megen glæde af at have bedsteforældrene boende i nærheden. De aflastede også med børnepasning, når mor var syg og sengeliggende. Senere holdt faster Inge så skole for dem og andre børn fra omgangskredsen.

Der har været megen kritik af den undervisning - eller manglende undervisning - der blev tale om. Vi må nok sige, at det mest var vore forældres ansvar. Så vidt jeg er informeret, mener jeg, at Ingefred fra starten sagde, at hun ikke ville forpligte sig til en systematisk undervisning af børnene, men gerne synge morgensang og andre historiske sange, også gerne fortælle bibelhistorie og læse islandske sagaer eller Dickens-historier og lignende. På en måde forstår jeg godt hendes forbehold. Det blev jo fra starten en meget broget lille flok med meget forskellige forudsætninger. Hendes milde væsen kunne slet ikke præstere nogen form for disciplin eller planmæssig indlæring, selv om hun selv vidste og kunne en masse. Det er jeg ikke i tvivl om. Man fik altid gode svar på det, man spurgte om. For eksempel var hendes viden om planter, når vi var på skovtur, enestående. Hun var også selv dygtig til regning, men forlangte ikke noget af os andre. Man skulle selv tage initiativet, og det gør ikke alle børn.

Faster Inges fødselsdage – i min barndom – står i et særlig festligt skær. Det var den 1. februar, de første spæde vintergækker var som regel lige dukket op gennem sneen i vores have, det kunne godt blive til en lille buket, der altid blev modtaget med strålende glæde. Naturligvis havde vi også altid en lille farvelagt tegning eller et lille broderi med som gave, når vi ankom til et festligt chokoladebord, hvor mange børn som en selvfølge var med. Der blev også sunget den sædvanlige fødselsdagssang: ”Og fireogtyve trommer,...”, leget og snakket. Når skumringen faldt på, samlede alle – børn og voksne – sig omkring faster Inge med forventning. Nu ville hun fortælle bornholmske rim og sängner på syngende bornholmsk. Det kunne være om den tykke ”Mette Byggekat”, om den forfængelige høne, der ønskede sig fodtøj: ”Jeg jore i går, jeg jore i dag (lagde æg), men enda går jeg barfot!” men den vi tiest hørte, var nok remsen om ”Tok, der falt på hovudet i øltønden og druknete.” (Desværre kan jeg ikke skrive den ned på dialekt.)

”En gang kravlede hanen ”Tok” op på kanten af øltønden og ville gale rigtig højt. Men så fik den overbalance, faldt på hovedet i øltønden og druknede.

Da satte hønen sig på dørtærsklen og gav sig til at græde. ”Hvorfor græder du, høne?” spurgte døren. ”Jo, for Tok faldt på hovedet i øltønden og druknede!” ”Så vil jeg give mig til at knirke!” sagde døren, og så gav den sig til at knirke. ”Hvorfor knirker, du dør?” spurgte stolene, ”Jo, for hønen sidder på dørtærsklen og græder, for Tok faldt på hovedet i øltønden og druknede!”

”Så vil vi gi os til at danse!” og så gav stolene sig til at danse. ”Hvorfor danser I, stole?” spurgte bænkene. ”Jo, for døren knirker, og hønen..(o.s.v.)!”

”Så vil vi gi os til at baldre!” og så gav bænkene sig til at baldre. ”Hvorfor baldrer I, bænke?” ”Jo, for stolene danse, døren knirker, og ...!”

”Så vil vi gi os til at bombe!” Og så gav bordene sig til at bombe. ”Hvorfor bomber I, borde?” spurgte pigen. ”Jo, for bænkene baldre, stolene ...!”

”Så vil jeg slå alle lerkarrene itu!” og så slog pigen alle lerkarrene itu. ”Hvorfor slår du alle lerkarrene itu?” spurgte mor, ”Jo, for bordene bombe, bænkene...!”

”Så vil jeg smøre al smørret på væggene!” og så smurte mor al smørret på væggene. ”Hvorfor smører mor al smørret på væggene?” spurgte far. ”Jo, for pigen slår alle lerkarrene itu, bordene bombe, ...!”

”Så vil jeg skære hovederne af alle hestene!” og så skar far hovederne af alle hestene. ”Hvorfor skærer far alle hovederne af hestene?” spurgte karlen. ”Jo, for mor smører smørret på væggene, pigen ...!”

”Så vil jeg slå alle plove og harver itu!” og karlen slog alle plove og harver itu. ”Hvorfor slår karlen alle plove og harver itu?” spurgte drengen. ”Jo”, svarede karlen, ”for far skærer hovederne af alle hestene, mor smører...!”

”Så vil jeg brække alle spader og skovle itu!” sagde drengen, og så brækkede han alle spader og skovle itu. ”Hvorfor brækker dreng alle spader og skovle itu?” spurgte jomfruen. Hun havde klædt sig pænt på og skulle til byen. ”Jo, for karlen slog alle plove og harver itu, far skar...!”

"Så vil jeg klæde mig af og gå nøgen til bys!" sagde jomfruen, og så klædte hun sig af og gik nøgen til bys.

"Kra! kra!", sagde kragen, da den kom flyvende. "Hvorfor har jomfruen klædt sig af og går nøgen til bys?" "Jo, for drengen har brækket ...!"

"Kra! kra!" sagde kragen, "Pil fjerene af mig! pil fjerene af mig!" Det gjorde så jomfruen. Og kragen fløj da hen til øltønden, dykkede ned og trak Tok op. Og Tok satte sig på kanten af øltønden og galede.

Da holdt hønen op med at græde, døren holdt op med at knirke, stolene stillede sig pænt på plads, bænkene holdt op med at baldre og bordene med at bombe. Pigen klinkede lerkarrene sammen, mor skræbde smørret af væggene, far limede hovederne på hestene igen, karlen fik smeden til at reparere plovene og harverne, drengen fik spaderne og skovlene bundet sammen igen, og jomfruen klædte sig pænt på og gik til byen.

Men kragen, den stakkels krage, den kunne slet ikke flyve. Den måtte vente på, at fjerene ville vokse ud igen.

Alle i familien havde hørt faster Inge fortælle denne og andre bornholmske sängner mange gange. De var uopslidelige. Jeg tror også, at hun på en eller andens initiativ kom til at fortælle dem i radioen, og at de derinde ligger inde med et indtalt bånd. Det er jo ikke det samme, når vi andre prøver at fortælle dem.

Faster Inge blev et midtpunkt i familien. Hun havde rede på alle søskendebørn, ikke mindst faster Gerdas. Hun rejste jævnligt rundt til dem alle. Ingen i familien skrev så mange breve, som den store familie nød godt af. Hun skrev også dagbog, en fyldig produktion, som kun få har fået kendskab til, da hun før sin død i 1957 bad om at få den brændt. Der blev et stort tomrum efter hende.

Farbror **Regnar** har jeg også skildret i forbindelse med vores besøg på Bornholm som børn. Jeg tror, han var den farbror, vi gennem livet fik mest kontakt med. Takket være ham fik vi nogle uforglemmelige sommerferier i "Dueås" sammen med Helge og Søster, vores jævnaldrende fætter og kusine.

På før omtalte familiestævne kom Roar også med en skildring om Regnar:

Regnar Skovmand var den eneste af fars brødre, der kunne klæde sig i uniform. Ved juletid i 1913 skrev han fra skovfogedhuset Dueås ved Rønnes Nordskov til faster Inge:

...Her ville være meget for dig at nyde i disse skove – både Blykobbe og Slotslyngen med deres herlige kyster. Da begge mine skovparter er strand-skove, er der vist ingen statsskovfoged her i landet, der har så lang en kyst "at regere over" som jeg.

Faster Karen var en lige så flittig brevsriver som sin mand. I et fødselsdagsbrev til faster Inge til den 1. februar 1918 bekender hun sig til det skolesyn, der havde været farfars med hjemmeundervisning som idealet.

...Knud glæder sig allerede til sin fødselsdag – og til han bliver 5 år. Jeg var inde hos Knud Jørgensen forleden dag og købte en ABC til Arne. De spurgte i hvilken skole, den skulle bruges. Jeg svarede, den skulle bruges hjemme. De så forbavset på mig og syntes vist, det var latterligt, men en ABC fik vi da, og Arne er meget glad for den. Han har længe skrevet bogstaver efter avisen. Bare vi dog kan blive fri for at sende dem i skole. Kedeligt, der er så langt til din skole, faster Inge, det ville ellers være en fryd at sende dem i din skole....

(Faster Karen døde 1940, kun 56 år gammel på psykiatrisk hospital).

Arne og Knud var deres to ældste børn, senere kom Helge og Søster, der var efternølere ligesom Sigrun og jeg. For øvrigt kom børnene til at gå i skole hos Rigmor Smidt, som mange år tidligere havde forberedt Alfild til studentereksamen. Søster, Ellen Margrethe, har givet udtryk for, at der vist var mere struktur på den undervisning.

Farbror **Holger**.

Meget tyder på, at farfar har set med betænkelighed på, at tre af hans sønner valgte seminarievejen, selv om han på sin måde og med sine gode argumenter frarådede det.

...Allerede som 19-årig blev Holger lærer på Nørre Ørslev højskole på Falster. I et brev fra maj 1908 fortæller han sine forældre, at forstanderen, M. P. Schmidt, næsten betror ham for meget: Foruden et ugentligt frit foredrag at byde velkommen til sommerskolen i mange menneskers nærværelse, ... Det var først efter denne højskolelærervirksomhed, at farbror Holger gennemførte sin seminarieuddannelse...

Allerede Fridlev var blevet frarådet, da han spurgte sin far om hans mening, men fulgte altså ikke rådet. Men farfar er blevet glad, da han hørte, at Holger bagefter fik stilling på Odense friskole, en af landets største og mest ansete, og med udsigt til at blive skoleleder. Han fik faster Inge som medhjælper, og efter farfars død i 1913 flyttede også farmor en tid til Odense. Min bror Roar skriver, at han faktisk blev "plejebarn" der i vinteren 1914-15. Han var da 6 år.

Men farbror Holger måtte vælge imellem at blive på skolen eller blive gift med Esther, som han var forlovet med. Skolen havde ikke råd til endnu en gift lærer. Derfor fik Holger et førstelærerembede ved Fakse og blev gift med Esther.

Efter genforeningen 1920 lokkede Sønderjylland også ham. Der var indlysende besværligheder ved overgangen til dansk-område. Holger kom til Løgumkloster, den lille sønderjyske flække, som det hedder. Her var befolkningen overvejende tysksindet og tysksproget, så der har været noget at kæmpe med. Han blev dog støttet af gode mænd som H. P. Hanssen, der trak et stort læs ved afstemningen forud, og af Jepsen-Christensen og Jacob Appel, Askov højskoles forstander, der betragtede farbror Holger

som den rette mand på stedet. Det lader til, han har grebet problemerne klogt an. I et brev til sin mor i juli 1921 skriver han:

I sidste uge har vi haft en ung nordslesvigsk nabolærer til vikar for en af de tyske lærere, Kolberg. Han kom så ind i yngste klasse og tilbød dem en historie. Læreren:

"Skal jeg fortælle den på Dansk eller Tysk?" De tyske børn: "På Dansk!!!" Omtrent samtidig skete det, at jeg havde en time i III B, ældste tyske klasse med 12-14-års børn. Vi plejer tit at synge en sang af vor danske læsebog, og jeg vælger som regel de mest neutrale. Mens jeg blader i bogen for at finde en, siger de store børn: "Må vi synge "Rosen blusser alt i Danas have"? " Så sang vi om "den danske mand så modig", "den danske kind så rød" til stor glæde og ingen harm.

Farbror Holger og faster Esther fik 5 børn og blev på Løgumkloster skole til pensionsalderen. Det satte sine spor i "flækken".

Min mors søskende.

Her er deres navne, fødsels- og dødsår.

Jensine Troelsen	1879 - 1952
Maren Kirstine Troelsen	1885 - 1978
Ejnar Faurholdt Troelsen	1889 - 1919
Ingeborg Laura Troelsen	1891 - 1979
Knud Ildskov Troelsen	1893 - 1960-erne
Rosa Elisabeth Troelsen	1896 - 1972

Ind i mellem blev der født 2 små piger, Marie og Lilly, der kun levede få måneder.

Min ældste moster **Jensine** (moster Sinne, kaldte vi hende) har jeg omtalt i første afsnit. Hun var 6 år ældre end min mor og betød uendelig meget for hende. Hun var både hjælpsom og kærlig, men måtte tidligt hjælpe til i butikken i Griffenfeldtsgade. Hun blev ret ung forlovet og gift med Jens Thorhauge, der også kom fra det jyske og oprettede en trikotageforretning, som Jensine naturligvis arbejdede med i. De fik på et tidspunkt en velanset butik i Store Kongensgade, som de beholdt hele livet. Der kom 3 børn, Christian, Rigmor og Knud. Christian døde desværre som lille.

Der er kun godt at sige om den søde moster, der altid betænkte os børn med mange spændende ting.

Desværre blev hun tidligt, - allerede i 60-års alderen - medtaget af en alvorlig demens, der gjorde hende hjælpeløs efterhånden. Hendes mand hjalp hende beundringsværdigt til det sidste. Men for os, der havde kendt hende som det kloge, kærlige og arbejdsomme menneske, der utvivlsomt havde været en værdifuld hjælp i forretningen, var det en skræmmende forandring, der skete med hende.

Morbror Ejnar.

Det var en stor glæde, da der i dec. 1889 blev født en dreng i hjemmet. Morfar købte en navnebog for at finde det allerbedste navn til ham. Han kom til at stå min mor meget nær, og det kom i lige så høj grad til at gælde senere for hjemmet i Kolding og Rebæk og mine store søskende. Der er næsten ingen ende på lovprisningerne af denne enestående morbror.

Desværre kom jeg aldrig til at kende ham. Han døde ved en drukneulykke i 1919, tre år før jeg blev født.

Ejnar blev nok naturligt oplært ved handel i butikken derhjemme. Kom dog senere på højskole, læste meget, fik forbindelse med ingeniører og deres arbejde. Kom under første verdenskrig til Sibirien i Rusland og fik arbejde hos en dansker, der opholdt sig der. Var også hjemme på besøg ind i mellem, og meget ofte i perioder i vores hjem, hvor børnene glædede sig til hans besøg. I 1917, hvor revolutionen brød ud, kom han fra Sibirien til Leningrad med henblik på at rejse videre til Danmark. Der var store vanskeligheder forbundet med det, men omsider lykkedes det at nå Danmark. Og glæden var stor over, at han var sluppet væk fra alle uhyrlighederne.

I den tid, Ejnar havde været i udlandet, havde han ikke kunnet aftjene sin værnepligt. Nu skulle det være. Han blev indrulleret sammen med andre ingeniører. På et tidspunkt fik denne afdeling til opgave at bygge en bro ved Furesøen. Under arbejdet blev flere kommanderet ud på broen med fuld oppakning. Det var mere en broen kunne holde til, den brød sammen, mange faldt ned i det dybe vand. De fleste blev reddet, to druknede, den ene var morbror Ejnar. Det var en usigelig sorg for hans familie. Han blev knap 30 år. Hans far, min morfar, forvandt det aldrig. Han døde året efter i 1920.

Og når jeg ser på de mange fotos, der er taget af morbror Ejnar, især sammen med børnene, og jeg hører dem fortælle, eller jeg læser, hvad Roar (han var 11 år i 1919) har skrevet i sin dagbog om ham, så er det næsten som om, jeg også har kendt ham.

Moster Ingeborg.

Moster Ingeborg var 6 år yngre end mor og kom som helt ung i huset hos os og hjalp til med børnepasning. Hun kom også på højskole, jeg tror, det var Ågård højskole. Ind i mellem har hun sikkert også hjulpet forældrene i butikken på Nørrebro, men hendes hu stod til at blive lærerinde. Der var vist allerede lagt alvorlige planer om seminarium. Jeg ved ikke, om en forberedelse i præparandklasse allerede var kommet i gang, - og så skete det med morbror Ejnar. Ikke længe efter blev morfar syg. Det blev nødvendigt, at Ingeborg kom hjem og hjalp mormor med forretningen, og helt påkrævet, da morfar i løbet af året døde. Den yngre bror Knud var nok blevet oplært i faget, men var i lange perioder i U.S.A., og Rosa var for ung til det ansvar.

Jeg er ikke i tvivl om, at det var en både alvorlig og skæbnesvanger beslutning, som Ingeborg nu blev tvunget til at tage. Det var jo grundlaget for hele familiens økonomiske eksistens, hun pludselig fik ansvaret for.

Problemet med at butikken kunne fortsætte. Men det var ikke det, hun havde set frem til. Hun har sjældent eller aldrig beklaget sig over det, der utvivlsomt har været hendes livs største skuffelse, men indirekte kunne man fornemme gennem hendes væsen og sporadiske udtalelser, hvor gennemgribende det hele var.

Ingeborg var den fødte pædagog og kunne sikkert være blevet en strålende lærer. Vi elskede hende og hang bogstaveligt over hende, når vi var på besøg i Gentofte som børn. Vi sloges – i det stille – om at få lov til at sove i hendes soveværelse og komme over i sengen til hende om morgenen, inden hun stod op, og løb faktisk – som små – i hælene på hende, når vi kunne komme af sted med det, kravlede op på skødet af hende, så snart det var muligt. Det mærkelige er, at hun egentlig ikke opfordrede os særligt til alt dette. Hun passede bare sit, men var alligevel ligesom en magnet.

Det besynderlige er, at den eneste korporlige endefuld, jeg har fået som barn, har jeg fået af hende.

Det har været en lys sommeraften. Vi var på besøg i Gentofte, og vi børn var kommet i seng. Men det har ikke været efter mit hoved, så jeg er gang på gang igen stået op og har vist mig nede i stuen. Der foregik sikkert noget spændende, som et 5-6 årigt barn ikke ville gå glip af. Min mor har sikkert magtesløst givet op, og så har Ingeborg taget affære. Et umuligt barn skulle dog ikke regere det hele! kan jeg høre hende tænke.

Jeg husker det chok, jeg fik. Jeg husker ikke nogen smerte, men en ekstrem forundring over, at min elskede moster Ingeborg kunne finde på at give mig klø. Jeg kom vist aldrig til at forstå det. Det blev aldrig nævnt, og Ingeborg vedblev at være elsket og populær, men en lille rift i forholdet blev for mit vedkommende aldrig lægt, selvom jeg nu, som voksen godt forstår hendes handle måde.

Alle vi børn står i øvrigt i en gæld til de to mostre i Gentofte, der igen hele vores barndom og ungdom berigede og støttede os på utrolige områder, både hvad angår økonomi og omsorg. Man skal lede længe efter deres lige. Vi nød godt af det lige til deres død.

Morbror **Knud**.

Ham fik jeg desværre aldrig at se. Jeg ved, at han i sin ungdom, ligesom morbror Ejnar, kom meget i Rebæk-hjemmet, og at mine store søskende så meget til ham. Han har nok hjulpet til i butikken derhjemme og blevet handelsuddannet. En onkel (mormors bror Jens), skaffede ham job i Amerika, hvor han efter 1. verdenskrig opholdt sig meget med enkelte besøg herhjemme. De besøg holdt imidlertid op efter 1920. Han klarede sig økonomisk, men havde ikke råd til hjemrejse, selvom han ønskede det. Der var en tæt korrespondance, når der kom brev til os, samledes vi og hørte mor eller far læse hans breve højt. Under 2. verdenskrig gik brevene i stå, der kom dog i begyndelsen både breve og pakker med kostbare ting, vi ikke kunne få herhjemme.

Efter krigens slutning havde det været fint, hvis han havde kunnet komme på besøg.

Jeg forstod egentlig ikke, hvorfor det ikke kunne lade sig gøre. Bare et besøg! Det havde da været herligt. Der er blevet ymtet om, at man ikke vidste, hvad man skulle stille op med ham, hvis han nu ikke ville tilbage igen. Hvordan skulle han få eksistensmuligheder? Jeg ved ikke den egentlige grund. Det var aldrig samtaleemne, men det lyder lidt hårdt.

Den eneste i familien, der så morbror Knud efter hans sidste rejse der over, er Gunhild. Under et studieophold i Filadelfia først i 50-erne, inviterede morbror Knud hende til Los Angeles, hvor han boede, og betalte flybilletten for hende tværs over Amerika. Han var ikke helt rask på det tidspunkt - havde fået Diabetes 2 og var blevet lidt overvægtig - men kørte hende rundt i bil, så besøget blev en god oplevelse.

Moster **Rosa**.

Den yngste i flokken. De var så forskellige, de to mostre, selv om de var enige om meget. For eksempel om alt det gode, de ville gøre deres niecer og nevøer. Egentlig ved jeg ikke rigtig, hvilke drømme, Rosa har haft i sin ungdom. Jeg har hørt et rygte, der fortæller, at hun som ung under et Østrig-besøg, (mostrene var tidligt på rejser og feriebesøg i udlandet, især Østrig, Italien og Norge), traf en ung Østriger, som hun blev forelsket i og vist nok brevvekslede med. Hvorfor, det ikke blev til noget, melder historien ikke noget om. Rosa blev - ligesom Ingeborg - heller aldrig gift. De viede sig til arbejdet i butikken, der nok med tiden kastede lidt af sig, at dømme efter, hvad de kunne klare økonomisk:

I 1922 købe villa i Gentofte med have ned til Gentofte sø, på skift holde sommer- og vinterferier såvel i indland som udland, have forskellige hold af niecer og nevøer boende, som uddannede sig, gratis, o.s.v. Mormor, der levede der det meste af tiden, har jo også billiget det lige så meget. Der er dog heller ingen tvivl om, at de har sparet på mange punkter og ikke skånet sig selv. I mange år cyklede de om morgenen 7 km ind til butikken og om aftenen hjem alle ugens dage. Havde så som regel familiebesøg om søndagen, hvor græsset forinden skulle slås og havegangene skufles og rives, havemøbler anbringes rette steder, frokostborde eller middagsborde dækkes i det fri, hvis det var sommer, og de lyse lette kjoler, broderet i Italien, tages på. Jo, der stod glans om det hjem.

Rosa kunne godt handle resolut. Roar fortalte ved Rosas bisættelse i 1972 om en hændelse fra sin barndom.

Rosa var taget med Roar, Eilif og lille Gunhild på en rotur på Kolding fjord. Pludselig faldt Gunhild udenbords ned i vandet. Rosa sprang resolut bagefter og halede det våde barn indbords. Jeg havde aldrig hørt den historie før, og den overraskede mig ikke synderligt.

Rosa var et a-menneske. Hun var den, der stod tidligst op, cyklede ind og lukkede butikken op. Hun gik så stille og lunt med alting. Var utrolig charmerende i hele sin færd og ikke mindst i udseende. Hun var nok også den mest forfængelige af de to. Klædte sig udsøgt efter forholdene, duftede godt og var generøs med smilene. Forærede os børn gavmildt fin-

gerringe, armbånd og nåle, oftest fundet i Italien, og gik gerne selv med hele herligheden. Jo, måske havde også hun drømt om en anden tilværelse end det daglige butikspukleri?

Hun fandt også på ting og sager, som ingen anden havde forestillet sig. Impulsive spændende cirkus- eller tivoliture. Senere: Revy- og teaterture, hvor hun naturligvis inviterede. Den første sommer, jeg var i huset hos dem, inviterede hun mig på svømmeundervisning på Charlottenlund badeanstalt. Det indebar et antal morgentimer, hvor vi fik grundig svømmeinstruktion med afsluttende frisvømmerprøve, og moster Rosa deltog selv. Det var fantastisk spændende. Det indebar, at den morgenmad, jeg hver dag bar op på bakker til mormor og Ingeborg, blev forsinket en halv time, så de er også helt gået ind for ideen. Jeg vil slet ikke komme ind på al den støtte, jeg modtog under mit studium på Akademisk Kursus flere år senere, det var bare enestående. Og jeg var, som bekendt, ingen undtagelse.

De to mostre satte deres spor i hele søskendeflokken, og på en utrolig stilfærdig måde. Der blev et stort hul, da de var borte.

Mine Søskende

Til Gerda 12. Februar 1934

Mel.: Søskende jeg kender fem.

Søskende jeg kender fem,
vokset op i vores hjem.
Tre blev født i Kolding by,
to i Rebækgårdens ly.

Fødselsdagen holder hun
ej i år på hjemmets grund,
og da det er første gang,
skal hun ha en lille sang.

Roar – han er Tommeltot,
noget for sig selv – men godt!

at det hele godt kan gå.

Guldbrand – det må være Guld,
hun af kærlighed er fuld,
først til sine søstre her,
så til småbørn mange fler.

Hun i sine første år

af sin finger – det var synd!
Slikkepot blev ganske tynd.

Lille Peter Spillemand
sikkert Sigrun være kan.
Nu mens Gerda borte er,
vældig nytte gør hun her.

Een af dem, - det Gerda var, -
fødtes tolvte februar,
blev sin mors gildes-gæst,
så det blev en dobbelt fest.

Sangen, som er simpel nok,
handler om den femmands flok,
hele søskendflokken, som
i vort hjem til verden kom.

passer som den ældste på,
Eilif, han er Langemand,
høj i vækst – og med forstand,
spiller med i fine kor,
er en morsom Store-bror.

Pegefingren – peger hjem!
men hvem er det blandt de fem?
skulle lille Slikkepot
være Gerd?? – det passer godt!

slikked ofte sig en tår

Men på tolvårsdagen – nej! –
Slikkepotten slikker ej.
(dog en smule slikkeri
får du nok at slikke i.)

Disse fires tanker er
nok i dag hos søster Gerd!
Hils nu, Gerd! fra mor og mig
alle, som lykønsker dig!

Tillykke! fra far.

Denne fornøjelige sang fandt jeg mellem gamle papirer. Og far har faktisk fået sagt lidt om os alle sammen.

Vores barndom, især Sigruns og min, var jo meget præget af, at vi børn var kommet i to afdelinger. Derfor var de to store brødre – bortset fra ferier – næsten fraværende. Gunhild var det nok anderledes med.

Og selvfølgelig havde vi en stærk bevidsthed om disse brødre. De huskede også altid vores fødselsdage med spændende kort. Og breve til mor og far blev altid læst højt i familiens skød, så vi skulle følge med i, hvordan det gik dem. I sommerferierne kom de hjem, soledede sig i haven med en bog eller tog til stranden med os små. De kørte også cykelture med en siddende på stangen hver. Det var herligt. Højdepunkterne var naturligvis jul, hvor vi glædede os vildt til storebrødrene kom hjem. Det var dem, der ordnede juletræet på plads og i fod. Eilif fik på en snild måde tilsluttet el-ledningen i loftet til stjernen i træets top, så den rigtig lyste. Lysekronen måtte så vige pladsen, indtil træet den 6. januar, Helligtrekongersdag blev flyttet ud på vores veranda, hvor det stod helt til påske med et par lys tilbage, som i stille vintereftermiddage kunne lyse ind i stuen gennem vinduet, når familien tog sig tid til ”mørkningsstund”.

Roar var, så snart det lod sig gøre, fordybet i en bog, men snakkede også ofte med far om redaktionelle spørgsmål, om artikel-skribenter, fremtrædende højskolemænd og anden voksen samtale, som jeg var meget imponeret over, - ikke forstod meget af, men gerne lyttede til.

Det hændte ikke så sjældent, at Roar – på sengekanten - når han var hjemme i en ferie har fortalt eventyr for Sigrun og mig. Særlig to eventyr fra Aksel Orlriks samling med tegninger af Niels Skovgård husker jeg tydeligt, at han fortalte flere gange: ”Edderland Hønsepige” og ”Pillepind”. Han var en mester i fortællekunst.

Enkelte gange har jeg hørt Roar i ledige stunder - og med kun os børn som tilhørere - spille på klaveret, enten efter højskolesangbogens melodibog eller efter ”Dansk Kirkesang”. Han var utvivlsomt meget musikalsk, men interessen for historie har tidligt fået overhånd, og så var der jo også en del andre, der beslaglagde klaveret. Da Inger på et tidspunkt kom til, og de kunne få nogle dage sammen i Rebæk, sad de ofte med hinanden i hånden og kunne høre på sang og musik i timevis. Inger kom også fra et hjem, hvor musikken var i højsædet, og hvor de fire – den gang ret nye – komponister, Thomas Laub, Carl Nielsen, Thorvald Aagaard og Oluf Ring blev dyrket meget. Vi havde hverken radio eller grammofon, det behøvedes heller ikke. (Læs mere om Roar i kapitlet: ”Tiden på Vagtelvej”.)

Eilif havde vel også - ligesom Roar – fået nogle begyndergrunde i klaver, men besluttede sig til allerede i 10-11 års alderen at spille violin. Det blev hos lærer Munk i Kolding, som jeg langt senere også fik undervisning af. Da Eilif senere kom i lære i en brugs på Fyn, kom han til at spille med i orkestret ”Fynske Musikanter”, der den gang var ledet af Thorvald Aagaard. Senere kom han ind i kammerorkester-sammenhæng og fik nogle

gode musik-kammerater, der også har besøgt i Rebæk. Når Eilif kom hjem i ferierne, så vi altid hen til musikstunderne. Far akkompagnerede ham gerne både til Händel-sonater, Bach-kompositioner eller Mozart. Pleyel-duetterne holdt vi også meget af. På et tidspunkt kunne violinen kombineres med Gunhilds sang + klaver. Sang med obligatviolin. Der kunne blive tale om et righoldigt program. Dels havde mor og far altid et repertoire med sang og klaver, naturligvis mest klassisk og romantisk præget, og dels kom Gunhild hjem med afvekslende udvalg også af nyere sange. Når der ikke blev spist eller gået lange ture, blev der musiceret på livet løs. Jeg har mange gange følt og tænkt, når jeg som lille sad på den polstrede bænk ved vinduet og lyttede: ”Du må mærke dig denne stund! Den er enestående. Det er nu, du skal indsuge det hele, mens du har det! skønne på, at du har et hjem, hvor den slags foregår!”

Jeg har utvivlsomt allerede den gang ønsket at komme til at spille lige så godt på violin som Eilif. Det blev dog noget senere, jeg kom i gang, fordi jeg havde en god klaverlærer, jeg var glad for, men da han flyttede fra Kolding, var det først, jeg begyndte på violinen som 13-årig.

Far skriver i sangen – om Eilif : ”...er en morsom store-bror!” Og det var så sandt. Han var fuld af pudsige påfund og kunne altid få os til at le, havde meget sans for børn. Han var også den praktisk anlagte i familien. Alt håndværksmæssigt måtte vente til Eilif kom hjem: Skavanker i møbler, billedophængning, smøring af knirkende døre o.s.v. Men mest betydningsfuldt af alt var nok hans naturlige evner for at reparere ure. Vi havde et gammelt smukt bornholmerur, der sommetider strejkede og gik i stå. Ingen urmagere kunne klare det, men Eilif fik det altid på ret køl igen, og det så vi så hen til og blev aldrig skuffede.

Det siger sig selv! **Gunhild** havde tidligt været reservemor for Sigrun og mig. Hun var jo meget glad for de to små søstre hun havde fået. Men for hende blev det også en belastning, må vi sige. Når mor var sengeliggende og syg, måtte Gunhild altid træde til, hvad enten hun var hjemme eller i skole hos faster Inge. Jeg kan roligt sige, at hun blev misbrugt, selvom hun troligt fandt sig i det. Børn på den tid gjorde ikke oprør. Far var heller ikke den, der sagde stop, når mor havde bestemt noget. At vi andre nu tydeligt kan se mønstret, hjælper jo ikke så meget. Det kom til at gå meget ud over skolegangen, som jo ikke i forvejen var særlig effektiv. Mor og far har været meget naive på det punkt, ellers ville de vel så have prioriteret en bedre hjemmeundervisning på det tidspunkt. Sansen for noget i den retning kom først meget senere, da de også fik betroet plejebørn, som de fik ansvaret for.

Egentlig tror jeg slet ikke, at Gunhild – med hendes begavelse – har været så dårligt stillet. Hvordan vi så vender og drejer det, har vi fået meget med hjemmefra, også af kundskaber. Men afgørende er også, hvordan man selv føler det: Bevidstheden om, at man er anderledes end andre børn, der har gået i rigtig skole. Hvor mange huller har man? Hvor dum virker man? Selvtilliden, som er meget afgørende, har fået et knæk, det

kan være svært at rette op, så meget mere som det kun er en selv, der føler manglerne. Gunhild kom ud i mange situationer i de følgende år, hvor hun – ganske uden grund – følte, at hun ikke slog til.

Heldigvis varede det ikke evigt. Da hun kom ind på ”Kursus for småbørnslærerinder”, som Sofie Rifbjerg ledede, var der en eller flere, der forstod hende. Her kom hun på sin rette hylde. For hendes vedkommende blev der tale om flere rette hylde. Den ene hed sang og sangundervisning, der fik meget af hendes tid og indsats, og hvor hun – ikke mindst senere sammen med Sigrun – drev det vidt. Utrolig mange har glædet sig over hendes dejlige stemme og personlige fortolkning af digtningen og melodierne.

Den første og sidste ”hylde” – de har alle været lige ”fulde” – var og er hendes silhuetkunst, der hen ad vejen kom til at fylde hendes tid mest. Vi ved alle, hvor stor betydning den har fået, ikke blot for familien, men også for mange andre i vores kredse og udenfor.

Og i skrivende stund er den meget værdifulde bog, hvor de fleste af Gunhilds silhuetter gennem livet er med, lige ved at dumpe ind ad døren til familie og venner: ”Fugle, træer og andre silhuetter” hedder den. Roars søn, Sven tog initiativet til udgivelsen.

Hvad Gunhild betød for Sigrun og mig i vores barndom, har jeg været inde på. Det var nok også hende, vi fulgte allermest, da hun kom hjemmefra. Hende vi glædede os allermest til at få hjem på ferie. Så skulle vi rigtig snakke fortroligt med hende, fortælle om alle vores oplevelser og genvordigheder, som kunne forekomme. Og hun lyttede altid inderligt og forstående. Når hun igen rejste, var vi med til at pakke ting og sager ned, som hun skulle have med på skole eller til København, da hun var kommet på kursus. Vi vidste godt, at hun ikke havde meget at leve af eller forskønne tilværelsen med. Meget ofte levede hun ”på en sten”, som man sagde. En tid var det 133 kroner og 33 øre om måneden; den gang hun var fast kirkesanger i en kirke i København og boede i en lille kvistlejlighed i Store Kongensgade. Der var – som bekendt – på det tidspunkt hverken S.U. eller nogen form for bistandshjælp. Når nogen ville have hende til at give en besked i telefonen (automat-telefonen), kunne det godt ligge lidt tungt; for den tiøre kunne hun nemlig få en pakke rugbrød for. Pengene var små. En pakke hjemmefra kunne gøre underværker.

Samhørigheden varede ved og forstærkedes snarere. Vi tre fulgte indest hinandens gøremål – og gør det stadig. Det blev også en naturlig ting, at Sigrun og Gunhild en skønne dag slog bolig-pjalterne sammen.

Sigrun, min nærmeste søster, som jeg egentlig har skrevet mest om, fordi vi delte meget af vores barndom. Jeg har som en selvfølge tit skrevet ”vi”, idet jeg går ud fra, at hun oplevede tingene lige som jeg gjorde. Vi blev mange gange behandlet ens, havde ens kjoler, fik næsten ens gaver, var på samme ture og rejser, fulgtes sammen i skole, havde samme kammerater o.s.v. Men vi var naturligvis meget forskellige.

Sigrun havde og har et andet temperament, mere livlig og sindsbevægelig, mens jeg er meget mere flegmatisk - vist også til hendes store irrita-

tion - jeg har nok drillet hende urimelig meget, fordi hun var så let at drille, hvad jeg naturligvis er meget brødebetynt over, hun fortjente det aldeles ikke. Hun var meget mere samvittighedsfuld og koncentreret arbejdende - for eksempel med klaveret, da det kom der til, og drev det så også virkelig til noget, mens min tilværelse kom til at forme sig i meget mere spredt fægtning, hvad jeg egentlig på den anden side ikke fortryder; det var hvad jeg kunne klare og stå for. Det har heller slet ikke med alderen gjort nogen skår i glæden. Gensidig respekt og fortrolighed er ikke taget af. Min beundring for hvad Sigrun har præsteret og stadig præsterer er utrolig. Jeg kunne slet ikke leve op til noget i den stil. Samtidig har hun stadig overskud sammen med Gunhild til at "favne" os alle i familien. Vi er de to søstre stor tak skyldig!

Tiden på Vagtelvej

Kronprins Frederik, den senere konge Frederik den 9., blev i maj 1935 gift i Stockholm med den svenske prinsesse Ingrid. Den første lillebæltsbro blev indviet i samme forår, hvilket blev anledning til flere udflugter på cykel for vores familie. Det var jo fantastisk, at Fyn var blevet landfast med Jylland. Det skulle vi piger senere forstå at udnytte til ture helt til Gentofte. Med gode vandrehjem langs hovedvej 1, som den dengang hed, lod det sig fint gøre.

I foråret 1935 var begge de store brødre ved at afslutte deres studier, og det var Gunhild også. Eilif og Roar havde begge boet hos mostrene og mormor i Gentofte alle årene. Roar skulle være cand. mag. i historie og dansk, og Eilif skulle afslutte en handelsuddannelse. (Eilif har siden fortalt mig, at han allerede i 1933 blev færdig på Niels Brocks handelsskole og i 1934 fik en stilling i F.D.B.s afdeling på Islands Brygge, han blev dog boende i Gentofte, også efter at Roar havde fået anden bolig.) Gunhild havde gået nogle år på Rosenkjærs Småbørnsseminarium, hvor Sofie Rifbjerg spillede den største rolle ved uddannelsen af børnehavelærerinder.

Roars forlovede, Inger Dahl, havde i forvejen afsluttet husholdningslærerinde-uddannelsen på Ingeborg Suhrs husholdningsskole, og Eilifs forlovede, Gudrun Larsen fra Sandefjord i Norge, blev færdig fra samme kursus som Gunhild.

Der var udsigt til diverse bryllupper:

I det tidlige forår kom der indbydelse til hele familien på Rebækgård, om at komme til bryllup i Hurup præstegård i Thy den 30. juni, hvor Ingers far, Provst Dahl skulle vie det unge par. Vi glædede os rigtig meget og kom i gang med broderi af en påtegnet dug med bellis i hjørnerne. Den var rigtig flot, syntes vi. Nye kjoler skulle Sigrun og jeg da også have. De skulle naturligvis sys hos Laura i Tved.

På rejsen til bryllupsfesten stødte Gunhild til os i Fredericia, lige ankommet fra København, hvorefter vi skulle følges den lange vej op gennem Jylland. Hun var lige blevet færdig på sit kursus, og vi lykønskede hende. Hun havde også fået job hos Thyra Nielsen, der havde en børnehave på Amager. Gunhild kendte den godt, da hun tidligere havde været i praktik der. For tiden boede hun i et værelse i en stor lejlighed på Christianshavn, hvor også Inger og hendes søster Lisbeth og hendes forlovede, Lavard Friisholm, havde boet. Annalis Dahl studerede klaver på Musikkonservatoriet, og Lavard Friisholm var allerede en dygtig og anset violinist og musiker.

I den store præstegård i Hurup blev vi budt hjertelig velkommen af Ingers gæstfrie forældre. Det var ikke første gang, vi traf dem. De havde også været med til mors og fars sølvbryllup i 1932.

Inger havde også to brødre, Jens Jørgen og Mogens. Mogens var den yngste i flokken. Han havde lige erhvervet sig en studentehue og agtede at læse til tandlæge. Begge brødre var meget livlige og charmerende. På bryllupsdagen var der en summen og livlig trafik ud og ind af det værelse,

hvor alle de unge klædte om. Jeg husker tydelig, hvor smuk og livlig Annalis (Lisbeth) var og den næsten overstadige stemning mellem de unge her inden festen.

Inger havde en stor familie på begge sider, så der har givet været et anseeligt antal gæster med ved middagen efter vielsen. På et tidspunkt havde Sigrun hørt noget om, at der om lidt kom is på bordet. Hun glædede sig ved udsigten, men blev meget skuffet, da det viste sig, at det var peberrodsis til stegen, der blev serveret. Hun gav sig til at græde. Nå, vi har nok fået noget andet godt til dessert.

Dagen efter var der udflugt med madpakke til Vesterhavet, hvor vi boltrede os i bølgerne, og senere besøg i Vestervig kirke, hvor vi blandt andet så Liden Kirstens grav, hvor Roar fortalte sagnet om Valdemar den Stores datter, Liden Kirsten og Prins Buris ulykkelige kærlighedshistorie. Den gjorde et stærkt indtryk på mig. Siden er jeg blevet klar over, at Vestervig kirke også på anden måde spillede en stor rolle i vikingetiden, da der på Knud den Stores tid var livlig færdsel til England og Limfjordsforbindelsen her var åben. Men det er en anden og længere historie. Sandsynligvis har Roar også ved den lejlighed fortalt noget om det.

En dag kom der brev til mor og far fra Roar og Inger. De boede nu på Vagtelvej på Frederiksberg og havde fået en moderne lejlighed med to værelser, to kamre, altan og nedstyrtningssskakt. I nærheden af S-togsstationen Godthåbsvej, (Københavns S-togsnet var blevet indviet i 1934). Roar havde en stilling på Nationalmuseet og var også undervisningsassistent ved universitetet. Inger havde nogle timers undervisning på den Suhrske Husmoderskole, og derudover havde de to logerende boende på de to kamre: Ingers bror Mogens og en studiekammerat til Roar, der endnu studerede, Rise Hansen.

De tilbød nu, at jeg kunne komme over og bo hos dem fra september til jul. Jeg skulle bo i det ene værelse, have husholdningsundervisning daglig hos Inger og lære regning, regnskabsføring m.v. Roar ville undervise mig i dansk, litteratur og oldnordisk, følge mig på ture i København til seværdigheder, museer og teater. Der ud over skulle jeg skrive en ugentlig stil. Emnerne skulle vise sig at blive meget forskellige og for mig overordentlig spændende. Den månedlige pris for kost, logi og undervisning skulle være 75 kr. pr. md.

Jeg blev henrykt ved udsigten til al den herlighed. Jeg var ”sulten”, videbegærlig og alt andet end skoletræt. Far var vist knap så henrykt. Ganske vist havde han god fidus til Roars evner som lærer og ditto Inger. Men jeg var nok lidt ung at slippe løs i det store København, og prisen syntes ham nok også lidt stor. Mor var måske den, der støttede mig mest, i hvert fald endte det med, at jeg fik lov. På det givne tidspunkt blev jeg fulgt derover, så de også kunne se den nye bolig.

I vore dage er der meget fokus på ordet ”pubertet”. Jeg kendte vist dårlig nok ordet og havde ingen bevidsthed om, at jeg skulle være i nogen vanskelig alder, 13 år. Jeg havde tværtimod en fornemmelse af, at jeg befandt mig vel på vej til at blive voksen og snart ville blive betragtet og re-

spekteret som sådan. Det ventedes nu af mig, at jeg som en selvfølge – på cykel eller sporvogn, S-tog - selv tog af sted til Gentofte, til Brogade, hvor Gunhild boede, til Amager, hvor børnehaven var, o.s.v. At jeg overholdt alle aftaler m.h.t. stilaflevering, timeplan, brevskrivning hjem en gang om ugen m.m. Og jeg var mere end tilfreds og fuld af forventning.

Her følger uddrag af nogle breve hjem til mor og far i perioden.

Vagtelvej 2-9-35

Kære far og mor og Sigrun. Tak for brevene.Det var jo kedeligt, at Sigrun blev dårlig, men forhåbentlig kommer hun da op til på søndag (Sigruns fødselsdag, 8. sept.).....Med min forkølelse går det udmærket, jeg får også varmt honningvand hver eneste aften, som hjælper så knusende godt. Rise Hansen er altså kommen, han er egentlig meget fornøjelig og sjov, når man har kendt ham lidt. Møblerne er ikke en gang kommet endnu, men vi venter dem i morgen. Vi har derfor alle hver gang vi skulle spise, måttet slæbe vores stole frem og tilbage. Rise Hansen glemmer det hver gang. Med husholdning og det andet arbejde går det glimrende. Jeg har en plan, som jeg har og rette mig efter hele dagen, den vil jeg skrive ned her, så i kan sætte jer ind i, hvad jeg foretager mig: Dagens gang.

7½	op
8,15	morgenmad, reng. af værelse.
9-10	rengøringsarbejde, lærende.
10-11	time (regning og husholdningsopskrifter)
11-12	middagsforberedelser.
12½-1	middag. (i dag lavede jeg kernemælkssuppen)
1-2	hvile, øvelse på violinen (ugentlige timer hos Eilif i Gentofte)
2-3½	arbejdstid.
3½	kaffe.
4-5½	tur, indkøb (sammen med Inger)
5½-6½	aftensmadsforberedelser.
6½	aftensmad.
7-9	fritid
9	sengetid.

*Jeg skriver snart igen. Kærlig hilsen til jer alle og god bedring, Sigrun.
Jeg skal hilse fra Inger.*

Jeres Gerda.

Vagtelvej 17-9-35.

Kære alle tre, far, mor og Sigrun! Tak for breve og den dejlige pakke! Både æblerne og pærerne har gjort vældig lykke og har smagt dejligt. Det har nu varet for længe, inden jeg har fået skrevet denne gang, men jeg har haft så travlt med at skrive en stil om "Den kgl. Porcelænsfabrik", som jeg var inde og se Rundskuedagen. Jeg gik selv, fordi alle billetter var udsolgt, så Mogens ingen kunne få. Jeg har derfor skrevet en stil om fabrikken til

Roar, som jeg har fået mg+ for, jeg får nemlig karakter, og det er nu meget sjovt lidt. Nu har jeg fået en stil for om Tyge Brahe, som jeg skal have skrevet og sendt inden torsdag til Slagelse, og jeg kan kun arbejde på den om aftenen, men jeg skal nok lade være at forsømme at skrive til jer af den grund. Det er sjovt at skrive stile. I går søndag var jeg i Gentofte, jeg kom der lørdag eftermiddag for at spille og blev så derude. Roar kom nemlig ikke hjem i går fra Slagelse, men Inger havde besøg af faster Lilla. Gunhild var også i Gentofte, så vi havde det meget hyggeligt og gik ture. I ved vel, at de i Brogade har fået en pige, som fru Dahl har sendt fra Hurup, så da Gunhild og jeg i aftes ved 8-tiden kom tilbage her til vagtelvej, stod Inger og skulle i Tivoli med pigen, Katrine, det var nemlig sidste aften i aftes. Mogens skulle med, og Rise Hansen havde for en gangs skyld tænkt at gå i biografen, og så cyklede jeg med Gunhild, Inger og Mogens til Brogade, hvor det så var meningen, at jeg skulle sove i nat. Men så faldt Mogens fra, og Gunhild og jeg fik sådan en lyst til at følge dem på vej (i Tivoli) Der var en frygtelig masse mennesker derinde men det var nu alligevel meget fornøjeligt, og det bedste var fyrværkeriet. Vi prøvede ikke ret meget, for det var kommet så pludseligt, at vi skulle derind, så de havde slet ingen penge med, og Katrine turde heller ikke prøve noget. Efter fyrværkeriet var der et fakkeltog og røde uniformer, der blæste i trompeter.... Da vi kom tilbage til Gunhild, gad vi ikke køre hjem, og så sov vi der til kl. 7, og så kørte vi hjem til vores mænd, der var så forundrede over, at de ingen havde hørt i badeværelset, og Mogens havde allerede dækket morgenbord og lavet te, men havregrød måtte Inger lave..... Inger er i det kgl. teater i aften, hun blev indbudt af faster Lilla og skulle sidde i anden parket, altså meget fint. Men hun skulle se "Kardinalernes middag" og "En tjener og to herrer". Nu må jeg slutte med mange kærlige hilsner og kys fra jeres Gerda. Vi vasker storvask på onsdag.

21. sept.

.... Roar kom hjem i aftes, og jeg fik så min karakter på Tyge Brahe-stilen at vide; den var mg+ igen Nu har jeg fået en stil for til næste uge, som hedder "Kolding", det bliver spændende. Jeg har bestemt, at jeg nu hver fredag vil skrive hjem til jer, så I hver eneste lørdag kan vente brev fra mig, måske tiere....(Allerede i 1934 havde museumsinspektør Poul Nørlund, Nationalmuseet påbegyndt udgravningerne ved det nyligt opdagede vikingevoldsted Trælleborg ved Slagelse. Da Roar var meget engageret i dette projekt, medførte det at han i perioder opholdt sig ved voldstedet.)

23-9-35

.....Jeg har været med Roar på Nationalmuseet og det kgl. bibliotek i dag, fordi Roar på grund af regnvejret skal blive til i morgen....På torsdag (kongens fødselsdag) skal vi alle sammen holde fredag. Rise Hansen skal til Trælleborg med en hel masse andre.....om formiddagen kl. 12 skal vi hen på Amalienborg og se vagtparaden, og ved 12½-tiden.....cykler jeg til Gunhild i børnehaven og hjælper hende..... Jeg ville gerne bede dig, Sigrun om noget, hvis du vil?

1) at finde min Kemi, som du vist ved, hvor står på hylden og sende den ved lejlighed.

2) om du, når du kommer ind til faster Inge, vil spørge, om du må låne den regnebog, jeg regnede efter derinde og sende den sammen med Kemien, men kun på den betingelse, at hun ikke bruger den til andre i skolen. Hils hende så mange gange fra mig og sig, at jeg skriver snart, hils også de andre i skolen. Jeg må hellere skrive navnet på dem, der har udgivet den regnebog, hvis faster Inge skulle have glemt det....

3-10-35

....I får brev før i denne uge, fordi jeg skal til koncert i morgen..... Der er noget, jeg gerne ville spørge jer om, hvis I syntes om det. Thyra Nielsen skal på mandag begynde et gymnastikhold for ældre søskende til børnehavebørnene, på min alder altså, og hun har spurgt Gunhild, om hun troede jeg kunne tænke mig at være med. Det koster en krone om måneden, men hvis sporvogn kommer med, bliver det på ca. 2,60 pr. md., for I syntes vel ikke om, at jeg cykler i København alene ved 8-tiden.....det kan blive sjovt for mig at komme sammen med nogle jævnaldrende. Nu må I så tænke over det, hvis I syntes det, vil I så ikke godt sende min badedragt herover, som jeg skal gøre gymnastik i, inden mandag, og i alle tilfælde vil jeg gerne have svar inden mandag middag. Nu skal jeg ikke længere spille hos Eilif ude i Gentofte, fordi Eilif skal bruge sin egen kasse, og min er for tung til at cykle den lange vej med og farlig. I stedet kommer Eilif og får timer med mig her om fredagen. Stilen om "Kolding" fik jeg mg+ for igen, og i går sendte jeg min sidste nye stil ned til Roar, den hed: "Vor tids samfærdselsmidler" og var meget sjov og interessant at skrive.Jeg har ellers frygtelig travlt...

15-10-35

Kære far og Sigrun, hvis hun er hjemme! Det er meget sjovt, at du kommer herover, og det kan blive sjovt at have dig boende her. Tænk, jeg var i Trælleborg i søndags, nu skal jeg fortælle jer hvordan det gik til. Lørdag morgen fik jeg brev fra mostrene, som havde fået indbydelse fra Roar om at komme til Trælleborg søndag, men de syntes vist ikke de kunne,spurgte om jeg havde lyst,for så måtte jeg få penge af dem til det. Jeg havde først fået indbydelse til at komme til Dragør af Gunhild og sendte derfor et kort til Griffenfeldtsgade, hvor jeg sagde tak for tilbudet men skulle til Dragør, jeg cyklede så i børnehaven lørdag kl.5 for at følges med Gunhild til Dragør, men da Gunhild hørte om tilbudet overtalte hun mig til at køre tilbage til Vagtelvej og følges med Inger og Erik Spur til Trælleborg, og jeg har sandelig heller ikke fortrudt det. Det var meget morsomt. Da vi kom til Slagelse, blev vi kørt i bil til Trælleborg af en dame fra Nationalmuseet, og hos Andersen (gårdmanden) fik vi kyllingesteg, æblekage og frugtvin, og mens vi sad og spiste kom Niels Bohr og nogle andre fine herrer, som også havde fået rundvisning på voldstedet privat af Nørlund, ind gennem stuen, det er jeg meget stolt af, at have været i stue med Niels Bohr. Fra 1-4 var der uafbrudt omvisninger, der havde vist været 700-800 mennesker der kom i hold, og det var meget interessant at høre på, også sjovt at være på landet. "Min slægt" fik mg, min nye stil hedder: "Kvindens arbejde i gamle dage og i nu-

tid". I går var jeg til gymnastik, Gunhild var med. I dag har jeg været ude og lege med Gerda. Hils faster Inge, Inger, Birthe og skolen...

(Gerda Bertolt var på min alder og boede i nærheden. Roar og Inger kendte hendes forældre.)

19-10-35

Kære mor! Kære far! Tak for brev! Det var meget kedeligt at jeg ikke fik skrevet til jer i går, men vi vaskede, og om aftenen kom Eilif og spillede med mig og bagefter stivede jeg manchetskjorter, og på grund af alt det, glemte jeg det. Det er jo kedeligt med Sigrun, jeg kan være stolt, jeg har ikke været syg endnu, det er måske bl.a. det kolde styrtebad hver dag. Roar er lige kommet hjem, men skal af sted igen på mandag eller før. Vi glæder os til far kommer herover på torsdag. Jeg får efterårsferie på mandag og følges efter gymnastikken hjem med Gunhild til Brogade og tager med hende i børnehaven hver dag til onsdag aften, det skal jo nok blive sjovt. Du havde ret mor, den gang du mente, at mine sko måske ikke kunne holde til jul, Inger mener kun de kan holde 14-dages tid endnu. Sålen er temmelig slidt og læderet også, så jeg tror ikke det kan betale sig at reparere. Nu har de også holdt 1½ år og er brugt meget. Jeg tænkte, om ikke Gunhild og jeg kunne købe de ny sammen, når vi en dag følges ad hjem fra børnehaven. Jeg tænker nok vi kan finde noget godt og alligevel billigt.... Vi havde besøg af lektor Nissens i går....

Sidst i oktober 1935.

.....Så må jeg se at komme i den gamle gænge med hensyn til brevskrivning. Det var vældig sjovt at have besøg af far, skade bare, at jeg måtte ligge i sengen, men nu er jeg helt rask. Søndag aften tog Roar, Inger, Mogens og jeg til Gentofte efter en indbydelse, det var meget hyggeligt, men til gymnastik tog jeg ikke, da jeg knap er over forkølelsen. Det er en meget spændende og sikkert interessant stil jeg har fået for til næste uge, den hedder: "En sammenligning mellem Danmark, Norge og Sverige, deres areal, natur, folkemængde, økonomiske, sociale og politiske forhold (vigtigste erhverv, fordeling af rigdommene, styreform) og deres åndelige kultur". Det er en lang titel. Jeg må slutte, for jeg skal til en forandring have spilletime med Eilif i Gentofte, fordi han ikke kan komme til mig. På søndag skal jeg måske med Gunhild i det kgl. teater: "Liden Kirstin".

Brogade 3-11-35

Nu får I så to breve fra mig på samme tid, skønt det første er skrevet i fredags og det her søndag. Det hænger sådan sammen, at jeg glemte at lægge i postkassen, det var kedeligt. Jeg står lige og skal i det kgl. teater med Gunhild og se "Liden Kirstin" operaen, jeg glæder mig forfærdeligt. Jeg var på kunstmuseet i formiddags med Roar, det var sjovt. Brevet kan ikke blive længere, da vi skal af sted nu. Undskyld skriften, på grund af farten....

15-11-35

I skal få et langt brev, som jeg skriver i morgen lørdag, så kan far hente det på kontoret søndag. Vi har nemlig fået besøg af både Eilif og Gudrun (uventet), det var nemlig meningen, at jeg skulle have spilletime, men de blev og fortalte nyheden, som I ved. Skruppeltrangs er her også. Jeg har sende travlt med min stil, den hedder: "Leonora Christine Ulfeldt"....

16-11-35

Kære far, mor og Sigrun! Det kom rigtignok som en stor overraskelse at Eilif og Gudrun skal giftes anden juledag, så må vi rigtignok til at tænke på bryllupsgaver, for den sags skyld er det en uheldig tid, de har valgt, man har snart nok at gøre med julegaverne. Jeg syntes også, at det var meget passende at jeg rejste herfra den 16. eller 17. december, der er jo meget, der skal laves, bestemt tid kan vi jo se på siden. Vi har så mange gæster i den her tid. Først havde vi jo provst Dahls i en uge, og i den tid havde vi også besøg af andre. I onsdags havde vi Thorhauges og Frederiksens, Thorhauge talte ikke spor om Agnes, (hans niece, der to år i forvejen var i huset på Rebækgård), det er næsten ikke til at forstå, hvis hun er død. I går aftes (besøg) af Eilif og Gudrun, som jeg skrev, og Skrubbeltrangs. Lige nu kom fru Skovgård på en lille visit, og i morgen kommer Bent Hedemann. Det er kedeligt, at I igen er syge derovre, Gerda Bertolt er også syg, så hun kan ikke gå tur eller lege med mig, men i går gik jeg en lang tur med Inger, i dag går jeg selv. Det er storartet som mor cykler, ja forbavsende.

En dag var der brand her på Silvan, vi hørte Falck, (5 brandbiler) og så og lugtede røg, og skyndte os hen og se på det, hele gaden var der henne, det viste sig, at det var blind alarm, og det var noget flot at gå tilbage. Forrige fredag var jeg i Slotskirken og hørte Wøldikes drengekor, det var meget smukt og rent de sang, og med utrolig stærke stemmer. Bagefter var vi i Brogade med hele familien.Om aftenen da vi kom her tilbage, var her musik, Lis og Lavard Friisholm kom nemlig og provst Dahl var her også. Nu skal I se min nye timeplan, (her indgår nu timer med Roar i dansk, grammatik og litteratur + flere ansvarsopgaver vedr. indkøb, madlavning m.m.) Mest spørgsmål vedr. husvæsen giver Inger mig, for at se om jeg kan huske hvordan man f.eks. pudser knive, laver kaffe, hvor mange gram en deciliter er o.s.v. Jeg må selvfølgelig ikke se nogen steder efter oplysning.

8-12-35

.....Jeg har sovet i Brogade i nat og tog tidligt i morges med Gunhild til Gentoft. Ved 1½-tiden tog vi ind til Thorhauges, fordi Gunhild skulle have fat i nogle silhuetter af Rigmors til en udstilling, som I nok har hørt om skal være,Så er det altså givet at jeg sejler, jeg synes, det er en god Ide, jeg vidste ikke, at damperen gik 2 gange om ugen og troede kun, det var torsdag, da Gudrun rejste en torsdag. Ja nu får I vel ikke så mange flere breve fra mig, det er vel det næstsidste. Min næstsidste stil hedder "Europas Starter". Det bliver spændende at skrive den. "Holberg og hans komedier fik ug minus, jeg er meget forundret! Kærlig hilsen jeres Gerda. Er det ikke sjovest når jeg sejler at sejle helt til Kolding, jeg kan jo se mig lidt om i Fredericia så længe, jeg skal nok finde tilbage til skibet.

Vagtelvej 3 13-12-35

Kære far og mor og Gudrun og Sigrun! I dag havde jeg så afslutningsopgave på 4 timer, den hed: "En rundtur i København indenfor de gamle volde".

Eilif har også været her og fået den sidste spilletime med mig, jeg har været meget glad for de spilletimer. I morgen skal jeg måske se Eilif og Gudruns lejlighed. I morgen aften skal vi lave konfekt. I går var jeg på en morsom tur med Roar i København. Vi var i Kongens Have og i Kastellet, på Lange Linie og Børsen og til sidst i Illum, hvor jeg traf Inger for at gå på juleudstilling.

14. dec. lørdag.

Roar og jeg har lige haft den sidste time med grammatik og stilgennemgang. I dag skal jeg møde Eilif kl. 2½ ved Toldboden og følges med ham til Kirstin Kimers Gård. Eilif vil købe billetten til Fredericia for mig, så kan jeg få den for 6 kr. i stedet for 7 fordi han er medlem af Dansk Vandrelav. Jeg har ikke noget særligt, der behøver at vaskes inden jul. Strømper eller lignende kan jeg jo nemt selv skylle op her, hvor vi har det dejlige varme vand. I morgen søndag skal jeg med Roar og Inger om formiddagen i Frederiksberg Have og se slottet og på Kunstmuseet og til Gentofte, om aftenen kommer Gunhild og Eilif her til Vagtelvej, vi skal have en lille smule fest. Jeg glæder mig til at se jer allesammen!

Kærlig hilsen fra jeres Gerda.

Der kom ikke flere breve fra Vagtelvej. Men den periode i mit liv vil jeg aldrig glemme. Det var mit "efterskoleophold", sagde jeg altid senere. Jeg fik lært at arbejde med givne opgaver, få udfordringer. Især arbejdet med stilskrivning optog mig meget. Jeg havde besvær med at lave en selvstændig formulering. Hvis jeg søgte nogle oplysninger i leksikon eller andre håndbøger var der meget at hente, men jeg husker, hvordan jeg anstrengte mig for at lave om på ordlyden, så det så ud, som om det var min egen. Jeg ved ikke, hvor meget jeg blev gennemskuet, men evnen til at skrive nogenlunde "uafhængigt" kommer åbenbart senere med modenheden. Den havde jeg ikke, men stred for at virke selvstændig. At få karakterer var særdeles spændende. De var så nogenlunde, til gengæld var ordens-karakteren altid noget lavere. Roar sagde til mig, at det ikke var værd, at jeg sagde noget til far om, at jeg fik karakterer, det ville han sikkert ikke synes om. Det lader dog til at jeg flittigt har oplyst far og mor i brevene. Jeg husker ikke, om de nogensinde har kommenteret det i deres breve til mig. De findes nok ikke mere.

Jeg beundrede Inger og Roar meget. Og de var virkelig indstillet på, at gøre meget for mig. Og trods stor respekt fra min side var der også megen fortrolighed. Trods megen travlhed hos dem begge havde de altid meget overskud at give af. Det er utroligt at tænke på, at deres muligheder – som nygift par – for privatliv i disse måneder var vældig begrænsede. De måtte hver nat rede op på gulvet i spise-opholdsstuen og sove. Andre rum var der ikke til dem, al den stund de havde tre pensionærer boende døgnet rundt. Alligevel røber mine breve, at der ofte kom både ventede og uventede

de gæster. Et af besøgene husker jeg tydeligt. Mormor i Gentofte havde fået et besøg af sin ældre søster, Else Marie, også kaldt: tante i Lind. De skulle sammen tage S-toget fra Gentofte til Godthåbsvejens station med skift i Hellerup. Jeg må lige indskyde, at tante i Lind og hendes den gang afdøde mand tidligere havde spillet en stor rolle for familien. Ikke mindst min mor havde som barn og purung nydt meget godt af deres store gæstfrihed og kærlighed til børn. De fik aldrig nogen selv. Jeg tror også, at mine store brødre besøgte dem i deres hyggelige husmandssted i Lind i Jylland, selv jeg husker dem svagt fra et kort besøg med min mor, da jeg har været 5-6 år.

Nu var Else Marie i færd med at udvikle en mindre demens, hvilket førte til, at hun ikke nåede at komme ud af toget i Hellerup på hjemvejen. Der blev naturligvis stor forskrækkelse og opstandelse, for ville hun være i stand til at sige, hvem hun var, og hvor hun boede? Alt endte dog godt. Togpersonalet har været hjælpsomme, så hun kunne afhentes et sted uskadt. Og der findes et fotografi, hvor Roar, Inger, Mormor og Else Marie sidder på den berømmede altan på Vagtelvej i solskinsvej.

Roar og Inger var blevet enige om, selv om de var gift, at de ville holde jul i deres respektive barndomshjem også denne jul. Det glædede os naturligvis, men ellers kom den jo til at stå i travlhedens skær. Der skulle være bryllup 2. juledag. Det var bestemt, at Eilif og Gudrun skulle vies af Erik Spur i Husby på Fyn. Erik og hans kone Åsta var særdeles gode venner, både af mor og far, men også af de store søskende. Vi børn kaldte ham onkel Erik.

Hele bryllupsselskabet blev modtaget i præstegården midt på dagen. der var også to småpiger, Birgitte på 6-7 år og Thora på 2 år. Mormor og mostrene var også med. Onkel Erik var i sin ungdom kommet meget i deres hjem, hvilket også sås på væggene i Udsigten 29. Han var en fin landskabsmaler. Alt forløb efter planen, efter festen kørte selskabet tilbage til Rebækgård, hvor der antagelig også er blevet festet dagen efter, inden de nygifte drog til hovedstaden for at indvie deres nye bolig på Amager.

En aftenstund, hvor Roar og Inger sad sammen med os i stuen, kom Inger med et meget opsigtsvækkende og spændende forslag eller tilbud. Det var mig det drejede sig om, og mine ører stod på stilke. Hun og Roar foreslog mor og far, at jeg skulle komme til Hurup og bo hos hendes forældre. Der var en meget god realskole der med en overordentlig god skolebestyrer. Der kunne jeg gå i skole og få en realeksamen. Inger og hendes søskende havde selv gået der og kunne tale af erfaring. Samtidig ville jeg jo få et kærligt og trygt hjem i præstegården.

Min puls arbejdede stærkt. Bare, bare jeg fik lov! Det ønskede jeg meget stærkt. Men naturligvis fik jeg ikke lov, selv om Roar og Inger gjorde alt for at overtale far. For det ville jo stride ganske mod hans holdninger m.h.t. eksamensskoler. Den sorte skole og al dens væsen.

Hjemme igen

Så kom hverdagen. Midt i januar 1936 rejste Sigrun og mor til København, hvor Sigrun skulle gennemgå en operation på orthopædisk hospital, fordi lillefingeren på hendes højre hånd ikke fungerede godt nok. Behandlingen efter forbrændingen, hun som 5-årig var udsat for, havde ikke været god nok. Fingeren kunne ikke leve op til de krav, klaverspillet stillede. Der blev bl.a. flyttet hud fra låret, så fingeren kunne strækkes rigtig ud. Det krævede lidt tid at få det ordnet, og det lykkedes fint og med megen træning.

Og der skete også noget andet i vores hjem. Et barnebarn af Klaus Berntsen skulle komme og bo hos os og få undervisning i vores hjem sammen med Sigrun og mig. Bodil var af alder midt imellem os. Hun havde haft en omskiftelig barndom. Moren var blevet skilt og desværre blevet så syg, at hun måtte på sindssygehospital. Det havde været meget svært for barnet. En morbror, Åge Berntsen, som både var læge og digter måtte tage hånd om det videre forløb. En moster, som var gift med den navnkundige nordmand Francis Buhl, var også involveret i problematikken og fik også kontakt til mine forældre, der indtil videre først og fremmest skulle give Bodil nogle trygge og hjemlige forhold. Jeg tror nok, at Sofie Rifbjerg har været med i hele denne planlægning. Gunhild havde i nogle sommerferier haft nogle små børnehaverbørn med hjemme, og her har man haft erfaring for at der var et godt og kærligt tav på børn i hjemmet.

En gang i det nye år 1936 modtog vi med spænding Bodil på Rebækgård. Det overraskede os ikke, at hun virkede meget lukket og indadvendt, vi havde hørt lidt om, hvad hun har måttet gennemgå i en omskiftelig tilværelse med en ældre søster, en stedfar og en syg mor. Den bedste tid for hende var så tydeligt en periode, hvor hun boede alene med moren ved Esrum sø og fik lov til at holde hest, som hun også lærte at ride på. Den tid drømte hun om.

Lidt efter lidt forligede hun sig i nogen grad med den nye tilværelse hos os, men var stadig præget af et lukket og vanskeligt sind. Trods et dagligt, forsonligt samvær, lykkedes det os aldrig helt at komme ind på livet af hende i de 2-3 år, hun var hos os, selv om jeg tror, hun var glad for tiden i vores hjem. Nogle breve tyder på dette.

Det var meningen, at hun skulle undervises sammen med Sigrun og mig i vores hjem. Ligesom vi havde hun heller ikke gået i almindelig skole og havde derfor – ligesom vi – noget at indhente. Dagligdagen blev nu sat i system. Klokkerne 6 om morgenen stod vi op. Far underviste os nede i stuen i historie, dansk og litteratur indtil klokken 8, hvor far efter morgenmaden skulle på kontoret i Kolding. Derefter overtog mor nogle dage med regning, naturhistorie, højtlesning og andet. Der skulle også ordnes værelser, selv om vi havde ung pige i huset. Om eftermiddagen var der som regel arrangeret forskellig undervisning inde i Kolding: Sprog (engelsk, tysk, fransk, - jeg gik hos lektor Nissen og lærte tysk og latin), nogle dage var det musik, gymnastik, folkedans, endog broderi. Samtidig skulle der ordnes indkøb i

byen, inden vi nåede hjem til aftensmad. De fleste aftener sad vi bagefter i dagligstuen med vores håndarbejder og fik højtlesning af far. Det så vi alle frem til. Vi sang også dagligt sange fra højskolesangbogen i forbindelse med højtlesningen. Det kunne være Bjørnsons sange fra hans bondefortællinger, sange fra Øhlenschlägers "Sct. Hansaftensspil" eller fra "Aladdin", Heibergs vaudeviller eller årstids-sange. I denne periode havde vi også regelmæssige "Unge aftener", der var velbesøgte efter husets pladsformåen. Vi havde ingen radio og savnede det heller ikke. Tiden var på sin vis fyldt op. På et tidspunkt kom der endnu et barn på nogenlunde vores alder i huset, for at deltage i livet. Hendes navn var Inger Christensen. Jeg husker intet om hendes baggrund, hun blev der heller ikke længe. Det stakkels barn havde slet ikke Bodils intelligens eller personlighed. Hun har nok slet ikke nået at falde til i en forholdsvis kort tid.

Efter nogen tids forberedelse hos os, var det meningen, at Bodil skulle på realskole. Far kendte realskolebestyrer Futtrup i Grindsted ret godt og værdsatte ham menneskeligt. På hans anbefaling kom Bodil til at gå på denne kostskole nogle år. Derefter blev der – efter familiens ønske – arrangeret et ophold på en skole i Schweiz. Det var en mellemting mellem husholdnings- og efterskole, som vi ved Fritz Wartenweilers hjælp havde fået kendskab til. (Fritz Wartenweiler var en schweizisk højskolemand, der forsøgte at lave højskole i Schweiz efter nordisk mønster. Det var en svær opgave, da ungdommen der ikke er indstillet på at være så mange måneder på højskoleophold. Han forsøgte så andre måder, fik bygget en dejlig skole, "Herzberg" inde i bjergene og holdt nogle kortere kurser her. Han havde god kontakt til far, talte forbavsende godt dansk og har besøgt os flere gange i min barndom på Rebækgård). Efter dette ophold havde vi ikke megen indflydelse på Bodils liv, men forbindelsen blev dog opretholdt. Bodil fik senere en kontoruddannelse og blev ansat i en boghandel i København, hvor hun var i mange år. Hun blev også gift en overgang, men senere skilt.

Hjemme fortsatte det igangsatte undervisningsforløb nogen tid endnu. Jeg spillede violin hos lærer Munk i Kolding, som Eilif også havde spillet hos, og Sigrun tog vældig fat på klaveret under Henny Hansens kyndige ledelse. Hun udviste en daglig flid og lyst, som forekom helt usædvanlig og vakte respekt hos os andre. Man sagde ikke så meget. Ros og dadel var særdeles "diskret", men tingenes tilstand lå i luften. Ville Sigrun spille klaver, skulle hun sandelig have lov, og fremskridtene var både synlige og hørlige.

Siden jeg var 11-12 år havde jeg konstant været forelsket i en eller anden. Mens en langt ældre bondesøn i Rebæk intetanende var genstanden, erklærede jeg frimodigt, at jeg ville være bondekone, når jeg blev stor. Jeg tog oven i købet mod til mig og gik om foråret op til marken, hvor mit hjertes udkårne gik og pløjede. Han tog altid venligt i mod mig, vi fik en hyggelig snak, hvor han fortalte om den dejlige tid, hvor han havde været ansat i livgarden som soldat. Han havde gerne fortsat i den linie, hvis ikke hans far var død, så han havde været nødt til at komme hjem og passe gården. Jeg fik altid lov til at holde i ploven eller hestetømmen. Det var før trakto-

rens tid. Mens jeg var på Vagtelvej, forelskede jeg mig i Ingers bror Mogens, hvad han da heller ikke havde nogen anelse om. Da Inger - uden vidende om noget - foreslog Mogens, at han da kunne tage mig med ind i Studenterforeningen til bal en lørdag aften, bævede jeg af spænding, intet ønskede jeg højere. Men forslaget gjorde vist ikke noget indtryk. Herre Gud! Jeg var jo kun en 13-års tøs. Ingen tvivl, der var andre og mere tiltrækkende muligheder for ham.

Men den dybeste forelskelse indtraf i vinteren 1936. Jeg var lige blevet 14, han var ca. 10 år ældre og forkarl på proprietærgården Bjerregård, der lå på den anden side af Rebæk oppe på bakken. Han deltog som andre af egnens unge i "de unges aftener", vi dansede sammen til den ugentlige folkedanseaften i Dalby forsamlingshus, hvor man havde fast partner. Jeg er ikke i tvivl om, at hans følelser var gensidige, selv om det aldrig kom til nogen erklæring, endsige kys og lignende. Han respekterede uden tvivl min unge alder og også mine forældre. Han var meget glad for at komme til de ugentlige "unge aftner". Om sommeren blev de varieret med sammenkomster i haven med sanglege o. lign. Der blev også foretaget fælles cykelture med madkurve til udflugtssteder, hvor leg og sang kunne fortsætte. Mor og far cyklede også med.

Da sommerferien nærmede sig, hvor de unges aftner holdt pause, spurgte den unge mand mig, om jeg ikke kunne tænke mig at holde nogle dages sommerferie sammen med ham. Vi kunne med telt cykle lidt rundt i Sønderjylland og bl. a. besøge hans forældre, der boede i Haderslev. Jeg var meget betaget ved tanken, men måtte naturligvis sige til ham, at han var nødt til at spørge mine forældre om lov. Jeg ved, at de betragtede ham som et meget tiltalende ungt menneske, men jeg frygtede alligevel - og med rette - at jeg ikke fik lov.

L. M. gik en aften alene ind og bankede på. Jeg var ikke til stede. Bag efter fik jeg - ikke overraskende - at vide, at jeg ikke havde fået lov. Mor og far syntes, det var for voveligt i betragtning af min unge alder.

Jeg har sikkert foretaget mig meget andet i den sommerferie. Jeg tror, Sigrun og jeg var på Bornholm. Ikke noget kedeligt sted at være sammen med Søster og Helge hos farbror Regnar. Gå i den dejlige Østersø og bade ved Nordstranden, cykle rundt og springe på de spændende klipper.

I Dalby forsamlingshus blev der i september arrangeret høstfest med bal. Sådanne gilder havde ikke det bedste ry på sig. Der var offentlig entre, flere af deltagerne fik i løbet af aftenen adskillige genstande inden for vesten, der kunne være højroestet larm både indenfor og udenfor vinduerne. Men da piger og karle valfartede dertil, plagede jeg også om at komme med. Den omstændighed, at vores unge pige, Dagny tog med, holdt øje med slagets gang og naturligvis beskyttede mig på hjemvejen for alskens hændelser, bevirkede, at jeg omsider fik lov.

Naturligvis var L. M. også med. Det blev til mange danse. Han fortalte mig, at han til november skulle til Gråsten Landbrugsskole og dygtiggøre sig yderligere til landbruget. Forinden ville han en dag tage ind og sige farvel til far og mor. Det blev en dejlig, men vemodig aften. Jeg fik ham nok ikke at se mere. Jeg kunne ikke forlange, at han skulle vente til jeg var gammel nok.

Et par dage efter gik rygtet, at der var blevet ballade efter ballet. Nogle fyre havde bemærket L. M.'s engagement i aftenens løb, var blevet jaloux og tænkt, at nu skulle han have det glatte lag. Der var blevet håndgemæng, for ikke at sige slagsmål, hvor nogle endda fik slået tænderne ud, - hed det sig - . Jeg var forbløffet: Det skulle være for min skyld? Det kom også mine forældre for øre, og jeg tror, de var noget rystede. Men jeg tror også, at de opfattede, at det havde været alvor for os.

Hverdagen meldte sig med gråvej, slud og de evindelige roevogne på de sjappede veje på vej til saftstationen i Kolding, hvor roerne blev byttet om med de hvide mask-"orme", der blev brugt til foder. Jeg synes altid, det regnede surt. Alligevel gik jeg med et lille håb om at møde netop den roevogn, som L. M. kørte. Det lykkedes ikke, og da det blev 1. november, var alt håb ude.

Der skulle gå 66 år, før jeg hørte noget om, hvordan det var gået L. M. I anledning af min 80 års fødselsdag fik jeg en erindringsbog foræret af noget familie, der tilfældigvis kendte lidt til L. M. De havde læst bogen og studset ved skildringen af "de unges aftner" på Rebækgård. Det var så den forlængst pensionerede, dygtige landmand, der havde skrevet sine erindringer. Den var fyldt med fotografier, også af den unge folkedanse-gruppe fra vinteren 1936, skildringer af hans år på Bjerregård og aftnerne på Rebækgård. Og derefter var der en karrierepræget udvikling, hvor L. M. havde besøgt mange egne af landet, giftet sig med en pige ved navn Gerda og fået 2 børn. Efter læsning af bogen skrev jeg til ham og takkede for den oplevelse det havde været at læse den. Samtidig skildrede jeg kortfattet mit levnedsløb. Jeg fik et brev med hjertelig tak for mit brev og med mange gode ønsker. Derved blev det. Og der er sandelig også løbet meget vand i åen siden hine romantiske dage.

I februar 1937 fyldte jeg 15. Jeg havde fået flere huslige pligter derhjemme. Vi nøjedes med en ung formiddagshjælp. Hun hed Betty og var vældig på bølgelængde med både os børn og mor og far. Hun deltog tilmed i noget af morgenundervisningen hos far, skrev bl. a. danskstile. Far sagde, at hun skrev fejlfrit dansk, det kunne man ikke sige om os. Vi havde stadig enkelte stave- og kommafejl. Betty var en velbegavet pige, der senere kom på Rødding højskole - året efter mig - i 1940. Som gift og med flere børn blev Betty desværre ramt af en slem leddegigt, der altfor tidligt lænkede hende til en kørestol. Mor besøgte hende jævnligt i hendes hjem og fortalte os, der for længst var hjemmefra, hvor tålmodigt Betty bar sin skæbne og altid var glad, når mor besøgte hende.

Mor opholdt sig i nogen tid dels i Gentofte og dels i Norge, hvor hun var inviteret af moster Ingeborg på højfjeldshotel i Jotunheimen. Derfor har jeg skrevet nogle breve til hende, hvor der står lidt om livet derhjemme.

Rebækgård 4-3-37.

Kære mor! Endelig får du også brev fra mig, men når jeg nu er i Kolding hele eftermiddage omtrent både mandag, tirsdag, onsdag og torsdag, får huset resten af tiden. Om fredagen, lørdagen og søndagen skal jeg nok

være rigtig flittig. Mange tak for det smukke kort! Ja, det må være dejligt i Norge.....Nu har vi været til håndarbejde 2 gange, (Sigrun og Bodil 3 gange). Det er meget sjovt derinde. Der er 10 med lærerinden frk. Pallesen, tre mid-delældre fruer og en gammel frøken, som er temmelig til en side og 2 unge piger og vi.....Frk. Pallesen er meget dygtig, strix og sjov (måske lidt ufri-villigt) og hun har megen temperament og fantasi, så har hun en sort kjole på og en proptrækkerkrølle i panden. Til at begynde med syr vi alle tre en servietpose af noget fint lærred: Knaphulssting og hulsøm og lærer forskel-lige småsting. Vi må også væve, og i dag prøvede jeg det.....Da frk. P. så det, sagde hun, at det vist lige var noget for mig og spurgte, om jeg ikke hav-de lyst til at komme op til hende på Dalbyvej og se hendes væve og vævede ting.....I morges rejste far til Hurup for at tale om Finland, og på torsdag skal han tale om det i Dalby forsamlingshus, det glæder jeg mig meget til. (Året før havde far været til et stort højskolemøde i Finland og været så fuld af oplevelsen, da han kom hjem, så vi børn i høj grad blev smittet af det). I morgentimerne, siden du rejste, har vi også haft Finland. Når du kommer hjem, skulle du egentlig også holde foredrag i forsamlingshuset om Norge. Jeg kan ikke forstå, du kan få tid til at skrive så meget, når du oplever så meget. Det er forfærdelig morsomt at høre dine breve, og hvor er det sjovt, at du kan sige, at du har stået på ski.....Til de unge aftener læser far "Bræen" af Johs. V. Jensen, fordi Sønderjyden foreslog, at vi skulle have noget mo-derne litteratur, den interesserer dem vist...

Rebækgård 10. marts 1937

.....Tillykke med den anden sønnesøn! (Eilifs og Gudruns søn, Asmund blev født d.7.marts) (bare det var blevet en pige!) Det var godt, det gik så godt. Nu er det meget spændende, hvad han kommer til at hedde...Hils alle fra mig.

Mange kærlige hilsner fra Gerda.

Løgumklostertiden

Da vi nærmede os sommer, fik mor et brev fra min kusine Sigrid, datter af fars ældste afdøde søster Gerda Skovmand Jørgensen i Vedsted. Sigrid var gift med Peter Thomsen og boede sammen med mand og lille søn, Bent i Løgumkloster. Hun skrev til mor, at hun i juli måned ventede barn nr. 2 og spurgte, om der var en mulighed for, at jeg efter fødslen kunne komme til Løgumkloster og aflaste hende lidt i huset og hjælpe med børnene.

Vi syntes, det lød spændende, og mor fortalte Sigrid, at jeg havde overrasket hende med en hjemmelavet stikkelsbærgele, da hun efter en rejse kom hjem. Jeg kunne godt udrette lidt i huset.

Det blev aftalt, at jeg skulle have 15 kr. om måneden, helst blive til jul, og ellers deltage i ungdomsforeningens gøremål, gå til gymnastik o.s.v. Jeg kunne også få violinundervisning hos farbror Holger. For han boede jo også dernede med Esther og de 5-6 børn (som langt fra alle var hjemme). Farbror Holger var overlærer (læs: Skoleinspektør) på Løgumkloster skole, formand for ungdomsforeningen, leder af Løgumkloster sangkor og redigerede "Dansk Børneblad", som blev holdt og læst i mange friskole- og højskolekredse. Farbror Holger var et menneske fuldt af ildhu. Nu om stunder ville vi sige dynamisk i alt, hvad han havde med at gøre, inspirerende som leder af ungdomsforeningen og sangkoret. Ved den ugentlige violinundervisning kom jeg i det gæstfri hjem og blev altid modtaget og behandlet godt. En særlig oplevelse havde jeg i forbindelse med "Klostermærked", den årlige høstbegivenhed, hvor mand af hus kom til marked. Der var jeg sammen med mine muntre fætre og kusiner: Erik, Kirsten, Gudmund, Ingeborg og Poul Anker. De to mindste var dog ikke med. Der var en stemning og humør over det, som jeg ikke glemmer.

Bodil blev født den 22. juli og den dag – ca. 10 dage senere, da Sigrid i bil kom hjem med barnet, stod Peter, Bent og jeg og tog imod. Vi fik det godt med hinanden. Peter havde en lun humor og fik sommetider nogle "skøre" indfald med at danse rundt på gulvet til middagsmusikken, så Sigrid hovedrystende, men dog smilende så til. Jeg tog mig en del af Bent, som var en meget sød og vågen dreng. Peters forældre boede lige i nærheden og tog sig også meget af ham. De talte et uforfalsket sønderjysk. De forstod også at lave ægte sønderjysk grønkalssuppe. Jeg fornemmer endnu den specielle smag. Vi fik også haresteg en gang. Det var en omstændelig historie at få den tilberedt. Der var også barnedåb, mens jeg var der.

Jeg gengiver enkelte af de breve, jeg skrev hjem i den tid, jeg var der.

Løgumkloster i beg. af august.

Kære allesammen! Ja, så er jeg kommet godt her ned. Erik og farbror Holger tog i mod mig ved rutebilen og sagde, at jeg skulle blive der til kl. 3. Der spiste jeg så middagsmad og eftermiddagskaffe. Alle børnene var hjemme undtagen Gudmund og foruden lille Bent og Elisabeth (plejebarn) og hele familien Jepsen, (gode venner), som kom lidt efter; hvor var hun dog yndig, den lille Gunhild. Det var næsten som en hel børnehave.

Kl. 3 kom så bilen med Sigrid og den lille fra sygehuset. Så lovede jeg at komme hen til skolen en anden dag og kørte så her til. Det er to søde små børn og et dejligt lille hus, og Sigrid og Peter er også så rare og søde og lige-fremme. Jeg kan ikke rigtig huske, hvordan det var, vi aftalte det med violinspillet, men Sigrid mener, at farbror Holger gerne vil. Hun har også fortalt mig, at der er en sangforening, jeg nok kunne komme med til. Hun er selv med, så det afhænger nok lidt af, om Peter er hjemme den aften til at tage sig af børnene. Jeg har fået sådan et hyggeligt lille lyst værelse ovenpå. Nu vil jeg slutte,....vi skal til at tænke på at komme i seng.

Hvordan går det lille Sven? (Roar og Inger fik en søn den 29. sept. 1936, så han var altså nu knap et år)....Jeg skal hilse meget fra Sigrid og Peter.

Løgumkloster 13-8-37.

Tak for brev! I onsdags var jeg med til sang, som farbror Holger ledede. Vi sang bl. a. en ny melodi til "Goliat drog fra Gat" af Th. Aagaard, firstemigt, det var meget morsomt, jeg blev beordret ned i gymnastiksalen (i forsamlingshuset, hvor vi sang) med farbror Holgers violin for at lære tenorerne deres stemmer, mens de andre også indøvede. Der var vist mellem 20 og 30 i alt. Det er hver 14. dag. Kirsten synes absolut, jeg skal med til gymnastikken, når den kommer, ... så det kan jo godt være, jeg gør det.

På søndag skal der være det store 3-dages "Klostermarked", det er en meget stor fest for egnen. I de dage bestiller folk næsten ikke andet, end at køre i karruseller og gynges i luftgynges, se cirkus o.s.v. Peter får hver gang en mængde gratis billetter, så vi skal også der hen og alle henne på skolen....

Bent (3 år) har været så sød i de sidste dage hele tiden. Det har vist været varmen, der var lidt for meget for ham, nu har han også begyndt at slutte sig til mig. Når han har gjort noget forkert, prøver han på at rette det, mens han siger: "tsådan!" (han kan ikke rigtig sige s og søger så vidt muligt at undgå det). For det meste går han og siger: "da' det?" (hvad er det?) og gentager altid svaret, han er meget opmærksom på alt, hvad vi foretager os og forsøger at stille sig an nøjagtig ligesådan. Ved bordet siger han for det meste "tak!" både, når han får noget og giver noget og selv tager noget, han er meget morsom.

Den lille pige er allerede vokset meget, siden jeg kom. Nu har jeg også været her over en uge, her er dejligt at være. Sigrid siger, hun ville ønske, jeg kunne blive helt til jul. Men, når jeg skal til Kbhvn. til næste år, så er det jo slet ikke for tidligt at komme hjem og få begyndt at læse til nov. Tak, Sigrun for dit brev!

Hvordan går det med Inger (plejebarnet) ? Synes I, der er fremskridt? Vil I hilse Bodil og Inger og Sigrun fra mig. M. h. fra jeres Gerda.

Her følger et brev fra Sigrid:

Kære moster Kirstine og morbror Helge! Mange tak for hilsenen til min fødselsdag, moster Kirstine! – Her går det godt. Vi er meget glade for at have Gerda til hjælp,....Med mig går det bedre for hver dag, jeg kan snart det samme som før, men jeg får jo også ro og hvile, og arbejdet bliver gjort alligevel. I dag havde vi en lille klatvask, og Gerda har rørt en kage og bragt til

bageren, den skal vi smage i aften.....Søster er så rolig i aften, det er hun for det meste. Men i eftermiddag har hun ikke været det. Søster kommer sig, det kan man se, det er dejligt at passe sådan en lille stump igen, og jeg nyder det mere nu end med Bent, for da var jeg så nervøs.

Kærlig hilsen til jer begge og Sigrun fra Peter og Sigrid.

Løgumkloster 22-8-37.

Kære mor og far!.....Jeg havde for nogen tid siden bestemt at tage til Tønder søndag den 29. august, men så fik vi at vide, at "Vardenserne" måske kom den dag, og så bestemte jeg at tage til Tønder i dag. (Sigrids søster, også min kusine, boede på et husmandssted i Varde med sin mand, Niels Madsen og flere børn)I Tønder var der Niels Bukh opvisning. Han var lige kommet fra Paris med 20 af sine gymnaster og lavede en meget flot opvisning. De var helt fantastisk dygtige, og så gik det hele næsten ud i en køre i 5 kvarter. Jeg spiste til aften hos Bitte og Erik og tog så hjem. (Birgitte var faster Alfhilds adoptivdatter, gift med Erik Thomsen, Uffe var deres søn) Jeg skal hilse fra dem . Uffe er kolossal stor, han vejer 21 pund og er 7 måneder.Det var sjovt at være til marked, jeg fik vist i alt 10 svingkaruselture og en luftgyngetur, og så var jeg inde i to cirkustelte og så en dame blive gennemboret og alligevel være levende, og en mand synke en hel masse æg og støde dem op igen, bare man trykkede ham på maven, og meget andet sjovt, men også dygtigt. Til sidst var der et smukt fyrværkeri, og så begyndte det at regne, så vi måtte gå hjem i øsende regnvej. Det er meget morsomt at spille violin med farbror Holger. Der er så mange nydelige stykker i det hefte....

Løgumkloster 27-8-37.

.....Det vil blive forfærdelig morsomt, hvis det kan blive til noget med snart at få jer her ned,....det vil vist blive bedst med sønd. den 19. sept. Her skal være barkedåb d. 5. sept., hun skal hedde Bodil Mathilde Thomsen (efter Peters mor). Kaldes Bodil. Onsd.d.8. skal vi øve i sangforeningen om aftenen, så kan vi ikke være sammen med jer, og det skulle vi gerne have ro til. Det vil Sigrid selv skrive mere om. Vi har desværre fået lidt forkølelse her hos Sigrid, Peter og Bent. Bodil og jeg fejler ikke noget. (Henne hos farbror Holgers er flere syge.)I dag fik jeg brev fra Inger Nielsen (Tved), hun skriver, at hun har fået plads i en præstegård mellem Holstebro og Herning,men det har I jo nok hørt om...

Løgumkloster 3-9-37.

.....Vi havde altså besøg af Helga og Niels og alle fire pigebørn.... Den lille Elsebeth stavrede omkring med forbavsede øjne, og lidt vilde var de også, børnene, men meget søde. Gerda og Elsebeth lod til at være de mest uvorne, dog især den lille Elsebeth, hende kunne Helga ikke rigtig styre. Farbror Holgers kom også.... Sigrid har lidt bøvl med sin hals, hun får den så penslet hver anden eller tredje dag....I skulle bestemt se den lille pige, hun er så rund og buttet og ligner på den øverste ansigtshalvdelen en Skovmand, ligesom Bent, dog lidt mere, men på den nederste er hun rigtignok en Thomsen. I aften var Bent i baljen, det kan han ikke lide, så før han skulle, sagde han

hele tiden: "Ikke enu Benn i baje, datter i baje!" men, da han fik at vide, at det skulle hun ikke før i morgen, sagde han: "Ikke enu græd", og holdt også godt ud med den selvopstrammer lige til hårvask-turen, så kunne han ikke holde sig længer, men det varede ikke så længe. Han kommer til at snakke mere og mere, især snakker han efter sin far og gør ligesom han gør, men hans mor kan alligevel bedst tumle ham. Naboen har en lille dreng 1½ år gammel,de to leger meget sammen. Han hedder Jørgen. En aften havde han hørt mig spille og havde sagt til sin mor: "Gergar synger!". Han er en lille kraftig og lys dreng, en fuldkommen modsætning til Bent, hvad udseende angår, og med to blå øjne, som ikke er til at stå for. Fastrene kommer i morgen aften, lørdag og bliver til mandag morgen, så tager faster Inge hjem og faster Alli (Alfhild) til Tønder....

Løgumkloster 13-9-37

....I går var vi i Abild til efterårsmøde på Landbohjemmet. (For de danske ungdomsforeninger). Mødet begyndte kl. 3. Forstander Jens Marinus Jensen, Brøderup, holdt først foredrag, så Asger Højmark, efter aftensmaden sang så Løgumkloster sangforening nogle sange, og derefter læste forstanderen for landbohjemmet, Folke Trier Hansen noget op om Knud den Helliges død i Odense. Så sang hele forsamlingen kanoner, indøvet af farbror Holger, det var meget morsomt....I kan nok tænke, det hele går slag i slag.Nu begynder det så småt at blive koldt, men vi har nogle dejlige klare septemberdage....

Løgumkloster 11-10-37

.....Ja, det er jo grueligt, så længe I er blevet snydt. Først vil jeg sige tak for dagene hjemme,...og for Sigruns besøg, det var meget morsomt, det var jo bare lidt kort syntes vi.....Ja, nu har I vel hørt om Kirstens plads hos en redaktør Heeland,(Skomagertidende) i Gentofte. Det er morsomt, hun kan komme hen og besøge mormor og mostrene....I søndags var jeg hos farbror Holgers og spillede kort med Kirsten og Gudmund. På lørdag kommer Erik vist nok hjem på efterårsferie....

Løgumkloster 18-10-37

... Det er vist sådan halvt tradition, at Sigrid og Peter en eller to gange om året får en jagtmiddag hos naboen, Jakobsens. Forinden er der eftermiddagskaffe hos os. Ind i mellem spillede herrerne hele tiden kort, det er meget brug her nede, men de fleste koner sidder og er så kede af det. Hvis I ikke har alt for meget i mod det, kommer jeg vist ikke hjem før et par dage hen i november. Den 2. nov. kommer nemlig Det kgl. Teater og spiller "Brudesengen" af Karl Schluter, og det har jeg sådan halvvejs lovet at blive til. Om det så bliver for at være med eller passe børn, vil tiden vise. Farbror Holger fortalte mig torsdag, at du skulle her ned og tale til nytårsstævnet d. 9. jan. På onsdag skal Tønder amts danske ungdomsforening have efterårsmøde her i forsamlingshuset. Der skal jeg vist nok med enten om eftermiddagen eller om aftenen...

Løgumkloster 25. oktober 1937

... Nu er det jo nok et af de sidste breve, I får her nede fra i denne omgang. I lørdags var vi henne i forsamlingshuset til koncert. Det var Statsradiofoniens drengekor, der sang, det var meget kønt, og der var stopfuldt. Sigrid var ikke med på grund af sin dårlige hals, det er rigtignok noget langvarigt noget, det har været ved lige siden august og er ikke ret meget bedre. Hun er i hvert fald næsten udelukket fra at komme nogen steder om aftenen, de er nemt talte de aftener, hun har været ude, mens jeg har været her. Det er jo også derfor, jeg er kommet med til så meget, for ellers skulle vi naturligvis have skiftedes til det.

På fredag skal der efter gymnastikken være en lille såkaldt "afskedsfest" bagefter, fordi der er en del, der skal rejse.

Nu er vi snart færdig med hoveddrengeøringen....

Løgumkloster 1. nov. 1937

...Ja, desværre er det gået sådan, at Sigrid har måttet lægge sig i sengen i dag med Bronkitis. Hun har ingen feber, men er meget sløj og træt, og doktoren rådede hende absolut til det, hvis det på nogen måde kunne lade sig gøre. Der er nok ikke andet for, end vi må spørge, om jeg kan blive 10-14 dage længere, for som det nu er, kan de i hvert fald umuligt være alene. Hun kan vist kun komme af med det på den måde. Selvfølgelig skulle hun jo have været i sengen lige da det begyndte sidst i august med den Angina, men da syntes doktoren ingen nytte det var til, når hun ikke var særlig sløj og ingen feber havde. Vi er også lige ved at tro, at Peter også har sådan noget lignende, han går i hvert fald med en slem hoste, hovedpine og ømmer sig i ryggen. Skal til lægen i morgen. Bent havde også midt i ugen en slem, men kort febertur, som han helt er ovre nu, så det er et værre sygdomshus. Forhåbentlig bliver det ikke videre alvorligt eller langvarigt. Hvad mon I siger? I morges rejste Kirsten over i sin nye plads, det er meget spændende med den. Jeg skal hilse så meget fra Sigrid og Peter. I morgen skal Bent ud til farbror Holgers og være lidt foreløbig, det gør det naturligvis lidt lettere.

Løgumkloster beg. nov. 1937

...Heldigvis går det godt fremad med Sigrid, der har været en dygtig vikar herude og se til hende, men på onsdag kommer den sædvanlige læge herud igen. Vikaren sagde, at når hun begyndte at blive rask og kom op, skulle hun fotograferes. Nu skal I snart høre nærmere om, hvordan det går I morgen skal vi have storvask, jeg har lige lagt i blød. Vi får en dygtig kone i to dage, så kan vi nok omtrent få den til side. Uh! Sikken et væmmeligt koldt og vådt vintervejr, det pludselig er blevet, men hele oktober måned har jo også været enestående. Hvor morsomt, I har haft besøg af Skovgårds.

Bent går så stille omkring og leger og synger med sig selv og er sjældent vrøvlet. Syntes du ikke, han var en yndig dreng, mor?....

Løgumkloster 19-11-37

... I dag er Sigrid kommet på sygehuset og skal være der foreløbig for at blive undersøgt og fotograferet. Den lille Bodil kom også med, skønt hun nu

helt er vænnet fra, men det var også sådan lige netop, hun fik lov. Hvis det imidlertid viser sig efter undersøgelserne, at der er lidt med lungerne, må hun dog ikke være der, men det må Sigrid og Peter ikke vide noget om, det er der jo forhåbentlig ikke, men Sigrid er efterhånden blevet mere og mere nervøs for det. Nu må vi bare håbe, det kan hjælpe hende at ligge der ude, hvor hun får den rigtige pasning.

Med hensyn til pige er der vist en lille mulighed i syne. Det er en ung flink pige på min alder her fra Løgumkloster. Hun er med til gymnastik, så i morgen aften skal jeg snakke lidt med hende. Det er jo ellers meget vanskeligt at få piger på den her tid efter november, men, hvis det kan lykkes med hende her, er de vist godt stillede. Jeg synes, hun ser så sød ud. I morgen skal Bent og jeg ud og se til Sigrid. Bent kan vist ikke rigtig forstå noget af det hele, men han tager det forbavsende sødt...

Løgumkloster 25-11-37

.... Det går fremad med Sigrid, men meget langsomt, jeg kan næsten ikke forstå, om hun virkelig skulle kunne komme hjem om en 10-14 dages tid, som Peter mener. For hun ligger og er så gennemforkølet og tæt i hals og svælg, samtidig med at hun har tandpine. Men at det stadig går fremad er da godt, og den dygtige læge skal jo nok ordne det på bedste måde. Det bliver nok sådan, når jeg rejser, at Bent kommer over til Jakobsens, og Peter går hjem og spiser. De synes vist ikke om, at Bent skal gå alene hjemme ved en fremmed pige, når Sigrid ikke er hjemme, så det er altså ikke meningen, at de skal have en, før hun kommer hjem...

På onsdag d. 1. dec. skal der i ungdomsforeningen være en "Broget aften", som der er en gang i mellem. Bl. a. skal der også være et tableau, der skal vise et par stumme billeder af "Svinedrengen": Hvor gryden koger, kysse-scenen, og den sidste, hvor han ikke vil have prinsessen. Jeg skulle være prinsessen, så kan jeg altså ikke så godt komme hjem før den 2. Men, så i går aftes var jeg til sang, og der fik vi at vide, at vi den 3. skulle holde adventskirkekoncert, så jeg skal hilse fra farbror Holger og sige, at han ansøger om jeres tilladelse til, at jeg må blive til den. Det får jeg jo nok lov til, men så skal I heller ikke vente længere. Lørdag eftermiddag den 4. kl. 15,57 skal jeg nok være i Kolding....

Så var Løgumklostertiden slut, men ikke helt, for nok rejste jeg hjem den 4. dec., men jeg var blevet så knyttet til Løgumkloster, at jeg fulgtes med far derned, da han lige efter nytår skulle holde foredrag i ungdomsforeningen. Jeg tror også, at der var sanglege bagefter under farbror Holgers fornøjelige ledelse, og jeg tror, det forløb så vellykket, at vi også fik overtalt ham til at komme og lede sanglege i Dalby forsamlingshus' nytårsfest. Jeg morede mig utroligt, men jeg kan godt huske, at far og farbror Holger bagefter talte om, at det havde været svært for ham at få ørenlyd blandt en mere udisciplineret og urolig ungdom her end i Løgumkloster, hvor de var vant til at lytte til farbror Holger i ungdomsforeningen.

Tiden i Gentofte – og Norge

Nytår 1938.

Det er meget muligt, at jeg efter udskejelserne både i forbindelse med nytårsturen til Løgumkloster og festen i Dalby forsamlingshus, har fået både kuld, træk og rigeligt med støv. I hvert fald lagde jeg mig også i sengen med hoste og feber. Jeg kom dog vist ret hurtigt oven sene, selvom hosten holdt ved. Da det længe havde været meningen, at jeg skulle have et ophold hos mormor og mostrene i Gentofte og derfra få nogle timer dels hos pastor Welding, der skulle give mig en slags konfirmandundervisning (uden konfirmation), og dels hos Gudrun, der gerne ville hjælpe mig med lidt matematik, kunsthistorie og evt. sprog. De boede endnu i København, flyttede først til Ålborg senere på året.

Mostrene syntes, mit ophold samtidig kunne blive en slags ”rekreation” oven på min dårlighed, og mor arrangerede, at jeg skulle aflægge den kendte lungespecialist Sofus Bang, (som havde behandlet hende som ung), et besøg, så han kunne undersøge mig grundigt.

Også fra den periode er der breve, som jeg bringer nogle uddrag fra, men ellers blev hele ”planlægningen”, mens den var allerbedst i gang, afbrudt, og på en overraskende – og for mig – glædelig måde. Mere om det.

Gentofte 21-2-38

Kære alle! Nu er jeg så her i Gentofte og har det dejligt... I går søndag var jeg ude en lang tur med moster Rosa. Vi tog med rutebil ud til Klampenborg og gik en lang tur i Dyrehaven og så en masse dyr. Så kørte vi et stykke med sporvogn og gik i Alléteatret i Jægersborg Alle. Vi så et stykke, der hed: ”Mille, Marie og mig”. Et dansk stykke med Marguerite Viby. Det var forfærdelig sjovt. Da vi gik ud stødte vi på Kirsten fra Løgumkloster, det var et mærkeligt træf. Hun kommer her hen en dag..... I dag skal jeg med ind og se den nye butik. Bagefter skal jeg så hen til Welding kl. 3, og så tager jeg ud og besøger Gunhild, hun har fri fra kl. 4, men så tidligt kommer jeg nok ikke der udNu må jeg også hurtigst mulig se at komme ud til Eilif og Gudrun, jeg er så spændt på at se Asmund,.....Jeg tager nok op til prof. Bang tirsdag eller onsdag.

Gentofte 23-2-38

....Mandag eftermiddag var jeg hos pastor Welding. Han er rigtignok en rar mand.han fulgte mig ned til sporvognen. Hans kone var hos doktoren. Jeg skal komme igen i morgen, torsdag. Bagefter tog jeg ud til Gunhild. Hun bor rigtignok dejligt. Om aftenen kom Ete Johnsen der på besøg. Hendes lille dreng skal jeg også ud og se i morgen.

(Jeg husker, at det var en ganske dejlig dreng på 9 måneder. Desværre blev han kort efter angrebet af en slem sygdom og blev dybt åndssvag og anbragt på anstalt).

I går tirsdag var jeg ude hos Gudrun og Eilif fra frokost til aften, så jeg fik rigtignok set Asmund, han lod ikke til at være videre anfægtet af min nærværelse og smilede endda efter nogen tids forløb....Han er en lille buttet

strålende dreng og næsten lige så dygtig til alt som Sven. Han er utrolig hurtig og smidig og blød i sine bevægelser, og der skal meget til, før han græder, når han tilsyneladende slår sig forfærdeligt. I går var han kravlet hen til en lille bogreol ved en dør. Der rejste han sig op og begyndte at rydde op i nogle aviser, der lå, men gulvet var så glat, at han gled og satte sig lige ned på en pind, som døren plejer at støde i mod. Man skulle tro, det havde gjort forfærdelig ondt, men han smilte ad det hele. Han er jo en hel del mindre end Sven. Under det røde hårlag er der ved at komme et lysegult lag, så inden længe bliver han nok lyshåret. Det tror jeg nok, mormor blev glad for at høre. Jeg foreslog Gudrun ideen med timerne, og hun er villig til det. Eilif syntes også, det var en god ide. Jeg lod hende selv bestemme, hvad det skulle være, og hun ville så låne de nødvendige lærebøger på biblioteket og planlægge det hele, så jeg kunne få lidt udbytte af det på de 14 dage og så bagefter fortsætte enten på egen hånd eller ved hendes hjælp pr. korrespondance. På fredag skal jeg der ud kl. 2. Naturligvis har vi drøftet forskellige muligheder. Hun tænker på at tage flere forskellige fag som kunsthistorie (udviklingen), Begyndelsesgrunde i matematik og måske også lidt geometri, fysik, kemi og måske sprog og geografi. Nu vil det vise sig, hvad hun bestemmer. Det skal nok blive godt. I eftermiddag var jeg hos prof. Bang. Der var naturligvis ikke noget at høre. Men han ville gerne have sit fotografi og det fotografi, dr. Baagø tog af mig. Hvis Bang ikke kunne få det, ville han selv fotografere mig.....Jeg skal komme til ham igen, når jeg har fået svar fra jer.... Så I ser, jeg hidtil har været i København hver dag. Jeg skal hilse meget fra Gunhild.

Gentofte 9-3-38.

....Hvad siger I? Det var en ufattelig overraskelse for mig, jeg fik det at vide ude til Asmunds fødselsdag. Nu er vi i fuld gang med forberedelserne, jeg er næsten helt udstyret. Tænk! i morgen kl. 4 eftermiddag, torsdag skal vi sejle med "Prins Olav" til Oslo, så dette brev bliver nok det sidste I får fra mig fra Danmark foreløbig. Asmund var utrolig sød på sin fødselsdag, og at han har været det hele året, så I jo nok på vejret. Det har i det hele taget været strålende, bare det ville vare ved. I de sidste dage har det blæst en del, så vi undgår nok ikke at blive søsyge, men det kommer man jo over.... Gudrun forærede mig en nydelig norsk hue, Eilif en skrueblyant, Asmund polyfotobillede, og fra alle andre har jeg tilbud om sokker, støvler, bukser o.s.v....Nu skal jeg hen og købe et rejsekort til Norge.

I går var jeg sidste gang hos Gudrun og pastor Welding, men han ville gerne have mig op og fortælle ham om rejsen, når jeg kommer tilbage.... Mormor sagde, hun mente nok, at moster Rosa tog Sigrun med til sommer.

Fjeldheimen 12-3-38

Kære alle. I går aftes ankom vi efter en lang smuk køretur med toget til Fagernes, hvor Moen (hotelværten på højjeldshotellet) var og hentede os. Der var et par andre rejsende foruden os, der også skulle til "Fjeldheimen". Moen fortalte, at han havde været nede i Oslo om morgenen, da "Kronprins Olav" var ankommet, lige efter, at vi var gået ud og se på byen, da vi ikke nåede toget kl. 8. Så, hvis vi havde vidst det, kunne vi have kørt med ham

helt her op. Det er vist en køretur på 240 km., synes jeg, han sagde. Skønt det var mørkt, da vi kørte fra Fagernes, var det alligevel mærkeligt at se snefjeldene rage op i baggrunden efterhånden som vi nærmede os Skammestein. I Oslo var der ikke det mindste sne, men efterhånden kom der så mere og mere. I lang tid har her ikke været sne, og solen om dagen og frosten om natten og lidt regn, (som ellers er sjældent) har dannet et hårdt lag oven på den sne, der er, og når man kommer lidt højere op, er det slet ikke så lidt; der er sneen også lidt blødere oppe.

Moster I. og jeg bor på posthuset i et dejligt værelse med udsigt over fjeldene. I løbet af natten bliver der koldt i værelset, men om morgenen kommer der en karl ind og fyrer op i kakkelovnen. Der bliver hurtigt varmt i et træhus. Lidt efter kommer han med en stor kande varmt vand, vi kan vaske os i. Så er det om at blive klædt på og ned til det dejlige morgenbord med juice, appelsinmarmelade og brun gedeost. I formiddag kørte Moen en dame og os i bil et langt stykke ud mod Jotunheimen, derefter gik vi så på ski et langt stykke og prøvede af og til en lille bakke. Naturligvis faldt jeg hele tiden, men man slår sig jo ikke. Moster Ingeborg er meget dygtig, hun tør næsten hvad det skal være....Det er forfærdelig sjovt, men den første dag bliver man hurtigt træt. Det er utroligt, som børnene her oppe kan.

13. marts.

I formiddags var vi også ude en tur, men sneen bliver mere og mere våd, så man næsten ingen fart får på nedad, men så kan man naturligvis også bedre øve sig at styre, vende og bremse. Her er en masse gæster på hotellet, både nordmænd og danskere, flest af de sidste, ialt 60.... I morgen skal der vist nok en flok ud på langski, men endnu er vi ikke trænede i så stærk udholdenhed, så vi venter til næste hold. Omtrent hver formiddag kører der en lastbil fuld et stykke op, hvorfra man så kan stå et stykke. Vi håber alle sammen på mere sne.... I morgen skal jeg hen til Sigrid Ekerbakke, så skal I høre nærmere....

Fjeldheimen 20-3-38

....Nu har vi været på flere langture, for længere oppe er der jo en del sne endnu, men her svinder den mer og mer for hver dag, så man må tage skiene på nakken et stykke, før man kan stå. I går var vi oppe ved Moens hytte og fik kaffe. Det er en dejlig hytte med en stor pejsestue og et brændselsrum. I morgen skal vi på en langtur på 30 km., syntes jeg Moen sagde, så det bliver nok den længste. Nu har vi ikke så lang tid tilbage. I onsdags var jeg henne på Eikrebakken. Der var 3 piger: Anna, Sigrid og Randi og en dreng, Knud. Lidt efter kom konen også ind, hun var i færd med at bage en slags pandekager, der kaldes lefsa og rulles sammen med myseost. Det fik vi til kaffen. På torsdag tager jeg derhen igen. I dag er der mange, der er rejst, så i aftes havde vi afskedsfest, stort punchegilde med dans bagefter til kl. 2, det var meget sjovt,.... Jeg har fået navneforandring, de kalder mig alle sammen for "lille Trulle", det kommer naturligvis af, at de først troede, jeg var moster Ingeborgs datter.... Jeg skal nok skrive en gang til, inden vi rejser....

Gentofte 28-3-38

.....Ja, så nåede jeg desværre ikke at skrive en gang til fra Norge,.....men nu kommer jeg hjem på fredag og kan fortælle jer det hele.... Skibet sejlede fra Oslo fredag aften kl. 6 Vi stod oppe på dækket og så på solnedgangen bag de skønne norske kyster helt til det blev mørkt. Desværre sov vi begge så godt, så vi ikke kom op og se Kullen, skønt det var det mest strålende vejr, det ser man jo ikke nede i en mørk kahyt. Det er en stor forskel at komme oppe fra de sorte og hvide fjelde hjem til det flade, men grønne Danmark, og det er mærkeligt: sprogene svarer ganske til terrænet.... Lørdag aften var jeg til Gunhilds fødselsdag. Der var også Ete, hendes mand, Bent Hedemann og moster Rosa (Ete var datter af Johanne Jacobsen, Fåborg, som var mors gode Askov-kammerat, Bent Hedemann var søn af Cæcilie Hedemann, Dalby, som er omtalt i bl. a. afsnittet "Det kristelige islæt")I går søndag var Gunhild, Elisabeth, Marie (begge fra Fæsterholt), Thorhauges, Rigmor, Musse Nørgård og Maren Thorhauges her ude (Rigmor er moster Sinne og Jens Thorhauges datter, Musse Nørgård er datter af mors kære kusine Anna Nørgård, og Maren er Thorhauges niece)Om aftenen legede vi nogle lege, vi havde leget i Norge, og andre med at få en tallerken til at hænge i loftet, "min tepotte" o.s.v. Mormor sad og morede sig over os.... Ih! hvor var den Norgesrejse herlig, den lever man højt på længe. ... Jeg kommer med "Fredericia" fredag middag. Men det er lige netop, jeg har penge nok, så hvis I ville sende mig 5 kr., så jeg havde en lille smule i reserve, som man skal have, ville jeg være meget glad. Nu glæder jeg mig til at komme hjem igen, men jeg har jo også været væk over en måned. Mange kærlige hilsner til jer alle fra Gerda.

Jeg husker ikke særlige begivenheder fra resten af vinteren derhjemme. Vi har nok fortsat på sædvanlig vis med husarbejde, undervisning hjemme og ude, unges aftener, fødselsdagssammenkomster o.s.v.

Der var planlagt et besøg i "Dueås" på Bornholm i august, og det glædede vi os meget til. Det er meget muligt, at Sigrun og jeg har cyklet til Gentofte, boet på vandrehjem undervejs. Det ved jeg i øvrigt også vi gjorde i 1937. Da gjorde vi nemlig ophold ved Næsby strand i nærheden af Trælleborg. Roar og Inger havde den sommer lejet et sommerhus, hvor de boede med Sven, der på det tidspunkt har været $\frac{3}{4}$ år. Roar kunne så passe sit arbejde med udgravningerne på voldstedet, som endnu stod på. Det var rigtig hyggeligt at besøge dem, selv om pladsen vist har været meget trang. Der var nok også kun tale om en enkelt overnatning. Naturligvis har vi også beset Trælleborg, og på hjemvejen mener jeg bestemt, vi tog en afstikker fra Nyborg til Kerteminde fjord, hvor Ladbyskibet fra vikingetiden blev fundet 1935 og udgravet de følgende år af Nationalmuseet. Da der var tale om en gravlægning, var det desværre allerede blevet plyndret for et formodentlig rigt gods. Der var kun lidt tilbage, men den 22 m lange og 3 m brede båd kunne man få et indtryk af ved markeringer. Foruden rester af kostbarheder blev der også fundet 11 hesteskeletter og adskillige hunde.

Men nu i 38 gik cykelturen videre til Gentofte, hvor vi som sædvanligt er blevet modtaget hjerteligt, har hvilet ud og en aften taget båden "Rotna" eller "Poul Anker" til Rønne, hvor vi altid blev modtaget ved landgangen

næste morgen af farbror Regnar og alle de unge fætre og kusiner, der tilsyneladende altid havde glædet sig lige så meget til vores besøg, som vi havde. Som sædvanlig blev vi vejret på den solide lodvægt både ved ankomst og afrejse, (skulle helst tage på under opholdet, efter farbror Regnars mening). Der var som regel lagt en plan for, hvad der skulle nås. Helge, som dette forår var kommet i snedkerlære, havde fået sin ferie i det tidsrum, så han kunne følge med på cykel rundt. Christiansø var det også meningen, vi skulle besøge. Bornholmsbesøgene står i en særlig glans, hvor det altid var varmt solskin, og hvor dagene gik med cykelture rundt til alle de spændende steder at besøge, badning ved den dejlige Nordstrand, spring på klipperne, løb gennem den herlige skov på de lyng- og mosbegrøede stier, dasen i sandet, bær – eller ærteplukning i haven, kartoffelskrabning, mælkehentning ved nabogården, og naturligvis besøg hos anden familie i Rønne.

Men der var også en dæmper på den sædvanlige begejstring. Den gamle bedstemor var død, farbror Regnars kone, faster Karen var efter nogle års psykisk sygdom blevet så svag, at hun måtte indlægges på Sct. Hans sindssygehospital, hvor hun blev til sin død.

Farbror Fridlev, faster Frida og deres 2 døtre, Karen og Helene boede inde i Rønne. Dem besøgte vi naturligvis. En kusine til far, tante Johanne havde et børnehjem lidt uden for byen, som hun bestyrede dygtigt, hun blev meget glad for vores besøg. Et brev hjem midt i opholdet fortæller lidt om forskelligt.

Dueås 4-8-38

.... Tak for brevet i dag. Ja, naturligvis kan det ikke nægtes, at det kom lidt på tværs af vore planer, at vi allerede skal rejse herfra på søndag. Vi skulle have taget nogle ture (Gudhjem, Rø og måske Christiansø) i de sidste dage, hvor vi også kunne få Helge med, da han har gemt et par dage af sin ferie til nu. Men det hører jo også til sjældenhederne, at vi får Eilif, Gudrun og Asmund på besøg. Så der kunne måske være noget, der talte for, at vi rejste og så var hjemme tirsdag og fik huset gjort i stand. Vi vil ikke så gerne tage afgørelsen, men vi kan også sagtens nå at få svar fra jer. De er meget kede af det ved tanken om søndag herovre, men vi kommer jo nok til Bornholm en anden gang.

I tirsdags fulgte Bente (Søster og Helges gode veninde), Søster (Ellen Margrethe), Sigrun og jeg Gunhild til Balka, hvor vi gik i vandet og spiste vores mad på Sonnes (Gunhilds kursus-veninde) græsplæne. Vi cyklede så over Neksø hjem. Og i dag cyklede farbror Regnar, Helge, Søster, Sigrun og jeg til Hammershus. Nede i Hammerhavnen fik vi en dejlig sejltur hen til og ind i den "Våde Ovn", der går ca. 70 m. ind i klippen. Vi fire gik derefter en spændende tur rundt om Hammerknuden og så "Salomons Kapel" og sprang på mange dejlige klipper og løb i lyngstierne. En gang fik Søster held til at se en hugorm. Vi var også henne ved det samme skovløberhus, som du, mor var henne i for 2 år siden. Du kan nok huske rådyret, det så vi også denne gang. I søndags var vi ved "Jons Kapel", det har Sigrun nok skrevet noget om.

Kærlig hilsen til alle fra Gerda.

Jeg tror nu, vi nåede til Christiansø. Vi var der i hvert fald en gang med Søster og Helge, hvor vi sejlede med rutebåden "Peter" fra Gudhjem, blev derovre et par timer og brugte mest tid på sejlturen, hvor man næsten altid blev søsyg. Men det afholdt os ikke fra oplevelsen. Senere tilbragte Gunhild et par somre nogle uger derovre sammen med andre danske kunstnere, der undtagelsesvis fik lov til at være der og blev accepteret på stedet. For almindelige turister var det kun de få eftermiddagstimer, man tålte gæster. I den tid lukkede beboerne sig inde for at få fred.

I 1938 var begge brødre flyttet væk fra hovedstaden med deres familie. Roar fik allerede i 1937 ansættelse ved Askov højskole, hvor han virkede som lærer indtil 1946, hvor Hal Koch fik ham og Inger til Krogerup. I Askov var Inger også travlt beskæftiget med at have en flok elever boende med kost og logi på Askovhus. (I lærerhjemmene var det tradition at pigerne blev fordelt på den måde. En krævende opgave).

Eilif fik i løbet af året 1938 ansættelse som leder af en F.D.B. afdeling i Ålborg. Eilif har fortalt, at de sejlede der op fra København. Men det var i et langsomt tempo, fordi der var lagt miner ud i farvandet. Det var altså langt fra ufarligt her ca. et år før 2. verdenskrig brød ud den 1. september 1939. Det vidste man naturligvis ikke noget om, men frygten har været på spil. Man fulgte med i, hvad der gærede i Nazi-Tyskland. Det besatte Østrig og truede Tjekkoslaviet og Polen. Dertil kom den faretruende situation for jøderne, som man vidste flygtede væk, hvis de kunne. Men selv i Danmark blev de afvist. Bagefter gik deres frygtelige skæbne op for os.

Rødding Højskole – og derefter

I begyndelsen af 1939 fortsatte Danmark og vi alle vores hverdag som sædvanlig indtil videre. Det gjaldt også hverdagen på Rebækgård. De truende skyer over Europa afholdt os ikke fra at planlægge for årets gang. Jeg fyldte 17 år 12. februar og kunne godt tænke mig at komme hjemmefra, for eks. på højskole. Ganske vist var det regel, at man helst skulle være 18 år, men det kunne der nu nok dispenseres fra. Både Roar og Eilif havde været elever på Rødding højskole. Far kendte forstander Hans Lund særdeles godt. Far havde som redaktør af "Højskolebladet" megen kontakt med mange højskolemænd, men Hans Lund satte han særlig pris på. Han var også en betydelig historiker, og særlig det sønderjyske spørgsmål lå ham meget på sinde. Han var særdeles kendt og værdsat som foredragsholder rundt i landet og som skribent af historiske spørgsmål. Før han kom til Rødding, havde han en årrække været lærer på Askov, mens Aksel Appel var leder her. Her var han lærer sammen med J. Th. Arnfred, C.P.O. Christiansen og Jens Rosenkjær, et firkløver, der gik ry af i højskolekredse i mange år. Som bekendt blev de alle senere kendte skoleledere: Arnfred i Askov, C.P.O. Grundtvigs højskole, Rosenkjær leder af Borups højskole i København, chef for Danmarks Radio m.m. og Hans Lund blev forstander for Danmarks første højskole, oprettet 1844. Grundtvigs højskole, Vallekilde og flere andre af de kendte kom først efter 1866. Det hænger også sammen med den vækkelse, der kom efter nederlaget 1864 efter de præjisiske krige, hvor Danmark mistede en stor del af Sønderjylland (Slesvig), grænsen kom til at gå ved Kongeåen helt op til 1920, hvor sønderjyderne efter 1. verdenskrigs afslutning, fik mulighed til at stemme sig hjem. Da fik vi så den nuværende grænse lige nord for Flensborg. Alt dette er en længere historie, som jeg ikke vil komme ind på.

Vi kontaktede Hans Lund. Det skulle gøres i god tid, da skolen hurtigt ville melde fuldt hus. Jeg kunne godt komme der ned, og Hans Lund fortalte, at de som leder af delingsføreruddannelsen for piger endnu havde den dygtige gymnastikleder Anne Marie Børup. Han anbefalede, at jeg fik delingsfører-uddannelse, hvis jeg interesserede mig for Gymnastik. Han lovede også, at jeg – i lighed med mine brødre – skulle komme på hans dansk-hold (hvilket var meget eftertragtet). På vores spørgsmål om eventuel betalingsreduktion for opholdet (understøttelse var udelukket p. gr. af alderen og sikkert også p. gr. af fars indtægt) foreslog Lund, at jeg kunne hjælpe sanglæreren Inger Marie Hanssen med indøvelse af stemmer i koret, da han forstod at jeg spillede lidt violin.

Så ventede vi kun på, at det skulle blive 3. maj, og jeg glædede mig rigtig meget.

Midt i det hele var der hændt noget andet betydningsfuldt. En gang i året 38 var der kommet et brev til Bornholm. Det kom fra New Zealand og var stilet til "Skolemesteren på Bornholm" (jeg ved ikke, om det stod på dansk eller engelsk). Postvæsenet har nok kløet sig lidt i håret over den upræcise adresse. Det endte med, at brevet havnede i Rønne skole. Der

var min farbror Fridlev lærer. Han kunne så fortælle, at han havde haft en morbror, der som ung sømand havnede på New Zealand og stiftede familie.

Min farmor, Karen Augusta Nikoline f. Josefsen, som var født og opvokset i Gudhjem i et lærerhjem med 14 børn, havde blandt dem en ældre bror, Andreas, der som ung sømand emigrerede til Australien. Her blev han gift med en ung enke med børn. Sammen fik de endnu flere børn og flyttede på et tidspunkt til New Zealand, hvor der var bedre eksistensmuligheder. Så længe han levede, han døde 1918, korresponderede de regelmæssigt og havde gjort det, siden han var rejst hjemmefra inden 1865. (Min far fandt den store brevveksling på sine gamle dage, efterladt af hans mor, der døde i 1923). Siden 1919 var der ikke kommet nogen breve fra New Zealand

Familien på New Zealand har været på "Herrens mark" og kun vidst, at Andreas' far, Jacob Josefsen havde været skolelærer på Bornholm. En søn af Andreas ved navn Otto skrev i brevet, at han med kone, to halvvoksne børn + en kompagnon med kone ville foretage en rejse til Europa i sommeren 1939. Deres første ønske var at se farens fødeø Bornholm, besøge fætre, kusiner og familie i det hele taget, naturligvis også se mere af Danmark. Desuden, men lige så vigtigt, ville de besøge hans mors fødeø, Man ud for England, inden de igen satte kursen hjem.

Som ventet, vakte dette brev stor opsigt og opstandelse. Alle sejl blev sat til. Der skulle forberedes en god velkomst og besøget skulle tilrettelægges bedst muligt, så flest mulige af familien kom til at hilse og snakke med dem. Bl. a. skulle vores engelsk sandelig opfriskes og nu for første gang bruges i praksis. Der blev – efter bedste evne og sprogkundskaber – skrevet et hjerteligt svar og sendt af sted. Endnu vidste vi ikke, hvilken dato, de ankom, end sige sted og klokkeslæt. Breve var lang tid om turen. Rutefly var der heller ikke meget af på den tid. De ville nok bruge den tid, som en sejltur ville tage fra den anden side af jordkloden.

Først indtraf den med spænding imødesete 3. maj. Min rejse derned husker jeg intet om, men jeg ser endnu mig selv på gårdspladsen foran Rødding højskole stående sammen med 96 andre forventningsfulde unge piger fra hele landet, kun få fra byerne. Vi havde lige fået os nødtørftigt indrettet i de værelser, vi havde fået anvist - mest 3- og 4-mandsrum. Vores værelse var i et stråtækt hus, der lå lige overfor hovedbygningen.

Nu stod Hans Lund sammen med fru Lund og lærerne og hilste på hver enkelt elev, inden vi skulle ind til aftensmaden. Hans Lund var berømt for sin navnehukommelse af elever. Jeg tror, han bad hver elev sige sit efternavn, så tilføjede han selv prompte fornavnet + hjemsted. Det var imponerende med knap 100 elever, og det sad fast. Han havde også indprentet sig hver elevs udseende. Man var "Des" lærere og elever indbyrdes. Eleverne var naturligvis "dus" indbyrdes.

Efter den første præsentation gik så undervisningen i gang. Der gik også nogle fordelingsprøver til dansk- og regnehold forud. For mit vedkommende vidste jeg, at jeg kom på Lunds danskhold, hvad jeg blev meget

glad for. Regning fik jeg slet ikke, fordi det foregik på de tidspunkter, hvor gymnastik- og delingsføreruddannelsen fandt sted. Af samme grund havde jeg også meget lidt håndarbejde, selvom der var nogle dygtige lærere, for eks. Else Koch (der havde samlet mange gamle korstings- og almuemønstre). I det hele taget var der dygtige lærere:

Richard Andersen var nyuddannet teolog og startede netop nu som højskolelærer, Arne Fogh Petersen, der senere blev Lunds afløser, var også ny tillige med hans kone Mette, der senere blev så syg – vist nok - af sklerose. Men nu var hun ung og frisk og underviste også i forskelligt. Der var Johannes Rosendahl, der senere blev gift med Hans Lunds datter, Åse. Så var der Anne Marie Børup, der dygtigt og indsigtfuldt varetog delingsføreruddannelsen, bistået af en dygtig ung gymnastiklærerinde, hvis navn jeg har glemt. Og endelig Inger Margrethe Hanssen, vores dygtige og livlige sanglærer, kaldet Inger Ma, som jeg fik meget at gøre med, dels fordi jeg skulle hjælpe til med stemmeindlæring ved korsang, og dels fordi hun fik mig med i et lille lokalt amatørorkester, der gav koncerter forskellige steder i og uden for Rødding. Inger Ma skulle jeg have fornøjelsen af at støde på senere i spillemandssammenhæng. Og så havde jeg næsten glemt fru Lund, som spillede en meget central rolle på skolen og helt selvfølgelig levede op til rollen som den altid omsorgsfulde højskolemor. Hun var uddannet sygeplejerske og gav som sådan mange timer i behandling af patienter og spædbørn. Vi skulle alle sammen på opgaver, hun stillede os i praksis, men lagde samtidig selv uhyre vægt på den holdning, som man moralsk og personligt mobiliserede i den sammenhæng. Det var hende livet om at gøre, at hun fik os med i den holdning, hun selv utrætteligt levede ud. Egentlig var hun et legemligt svagt menneske, så det var imponerende, hvad hun kunne præstere.

Fogh Petersen og Johannes Rosendahl havde jeg ikke meget at gøre med den sommer. De holdt på skift nogle foredrag for hele holdet, som jeg ikke husker meget fra. Her var Lund jo virkelig betydelig og naturligvis rutineret. Richard Andersen, der senere blev en meget skattet lærer på Askov, havde jeg litteraturtimer hos. Han var allerede den gang en ildsjæl, så man glædede sig til hans timer. I weekenderne, hvor der ikke var egentlig skole, blev der ofte arrangeret udflugter på cykel. Så drog samtlige lærere, - ofte også deres koner - og alle elever afsted om morgenen med madpakker. Vi var i Ribe, Tønder, Hedeby, Løgumkloster, Skibelund m. fl. steder. På et tidligt tidspunkt var indøvelsen af Henrik Ibsens "Kongsemnerne" startet. Det var lærerne, der besatte rollerne. Lund var en sat storbonde, Richard Andersen var bisp Nicolas osv. Eleverne var så statister, som der var en bunke af. Jeg skulle være page med korte posebukser og en tid holde en fakkell. Stykket tog ved opførelserne 3-4 timer. Det var en enorm opgave, men det blev opført 3-4 gange ved forskellige lejligheder og uden dørs. Jeg husker ikke, at det var dårligt vejr, men at vi var trætte, når det var slut. Det må lærerne, der havde de egentlige præstationer, også have været.

Ved mange lejligheder var der også gymnastikopvisning, det glædede vi os til. Vi glædede os også til instruktionstimerne med fru Børup, som vi beundrede meget. Jeg skylder nok også at fortælle, hvad en delingsføreruddannelse rummer. Først og fremmest får man lært at lede et gymnastikhold. Det var der brug for rundt omkring i landets gymnastikforeninger og på højskoler, efterskoler osv. Man skulle lære at sætte en øvelsesplan sammen, dagsøvelse kaldtes det. Lære at benævne stillinger og bevægelser med bestemte udtryk, så holdet kunne forstå "kommandoen". Sætte en plan sammen, så helst alle kroppens muskler og sener blev tilgodeset og fremstod smukt, harmonisk og helhedspræget. Finde egnet musik til de enkelte øvelser. Der fandtes 3-4 hefter med egnede, smukke melodier, som vi kunne bruge. Der var en pianistinde, der hjalp dem, der ikke kunne noder. Fru Børup fortalte om gymnastikkens historie helt fra de gamle grækere til Elli Bjørksten, som havde været hendes egen lærer. Så skulle man også have en masse fysiologi og lære om muskler og deres funktion. Holdledelse praktiserede vi meget og fik bagefter givende kritik af både kammerater og fru Børup.

Sommeren gik bare lynhurtigt med daglig undervisning og mange særarrangementer: Elevmøde, hvor flere hundrede elever kom til stede. Månedsmøder, fætterbal, hvor man inviterede en "fætter" til fest. Der var først opvisning, så spisning og derefter bal. Jeg inviterede min rigtige fætter, Arne Skovmand, journalist ved Vejle Amts Folkeblad, søn af farbror Regnar på Bornholm. Forældremøde, hvor der både var opvisning og, jeg tror, skuespil. Det beslaglagde mange aftener.

Endnu en ting optog sindene på skolen. Sidst i juli måned skulle der arrangeres lingiade i Stockholm til minde om Pehr Henrik Ling (1776-1839). Den berømte svenske gymnastikpædagog, der kom til at betyde meget for den folkelige gymnastik i Danmark, og som vel også forberedte grunden for arvtagerne: For mændene: den såkaldte primitive gymnastik, især udviklet af Niels Bukh igennem hans mangeårige virke på Ollerup gymnastikhøjskole, hvor både karle og piger fik delingsføreruddannelse og træning, der satsede på optimal smidiggørelse. Niels Bukhs verdensomspændende opvisninger med elitehold gik der ry af. Han havde naturligvis hold med til lingiaden.

Men 100 år efter Ling levede en anden gymnastikpædagog: Den finske Elli Bjørksten (1870 - 1947). Hun blev en betydelig fornyer af børne- og kvindegymnastik og kom ligeledes til at få stor indflydelse på kvindegymnastikken i Danmark. Blandt hendes dygtige elever og gymnastikpædagoger var Anne Marie Børup, Jørgine Abildgård, Anna Krogh, Ingeborg Trier og flere af lærerinderne rundt på danske højskoler. Hun sigtede på - og det lykkedes ikke mindst gennem hendes elever - at få det stive, maskuline væk fra øvelserne, så de blev mere yndefulde og hensigtsmæssige i deres opbygning. Der blev også indført musikledsagelse. Der blev ikke lagt så stor vægt på de kraftkrævende spring, men ligevægtsøvelser og gerne løbetræning.

Ved lingiaden i Stockholm havde både fru Børup og Jørgine Abildgård flotte pigehold til opvisning. Fru Børup havde et permanent elitehold i År-

hus, hvor hun boede. Det blev nu suppleret med nogle dygtige piger fra vores delingsførergruppe. Jeg havde faktisk også tilbudet om at komme med, og det var utrolig fristende for mig. Jeg havde lidt penge i banken, som vist kunne have slået til, men jeg turde ikke bruge dem og sagde ”nej tak”, selv om det kriblede i mig. Nu bagefter, forstår jeg ikke, at jeg ikke slog til. Det havde jo været en kæmpeoplevelse. Pengetabet havde jeg jo nok overlevet. Jeg kan iøvrigt ikke huske, hvad de bankpenge senere blev brugt til.

Nå, men sommeren var jo ellers begivenhedsrig nok i forvejen, og så kom besøget fra New Zealand. Hvor var det spændende. Jeg tog hjem til Rebækgård, hvor fars fætter Otto med kone, Lulu, datteren Audrey 17 år – ligesom jeg, - og sønnen Peter 12 år var ankommet sammen med vennen og hans kone. Sigrun og jeg forsøgte, så godt, vi kunne, at samtale med vores næstkusine og - fætter. Roar og Inger var også kommet fra Askov. Inger havde været et helt år i Wales og talte flydende. Roar kunne også noget. Mor havde været flink til engelsk i skolen og lært Sigrun og mig begyndergrunde, men vi kunne godt høre, at hendes udtale nok var lidt gammeldags. Det var der ingen, der hængte sig i. Far kunne meget lidt, men fik for os at se alligevel en fin kontakt med sin fætter. Senere kom farbror Holger med noget familie og hilste på. Ligeså fastrene fra Kolding. Der har nok været mere familie fra Jylland, der sluttede sig til. Gunhild, Eilif og Gudrun har sikkert også været der. Bagefter gik så turen til Bornholm, hvor familien glædede sig lige så meget, og besøget blev en lige så stor succes. Der blev naturligvis arrangeret besøg i farens fødeby, Gudhjem, i Øster Marie, hvor søsteren havde boet med sin mand i Nordre skole, i Svaneke, hvor bedsteforældrene lå begravet, og hvor andre familiedlemmer boede. Men vigtigst var mødet med fætrene Regnar og Fridlev og deres familier. Alle vegne blev der truffet beslutninger om gentagne besøg i Europa de følgende år. Navne og adresser blev udvekslet. Efter Bornholmsbesøget gik turen til Man ud for England, og i slutningen af august gik turen igen mod New Zealand. Det var i sidste øjeblik, de undslap. 1. september 1939 brød 2. verdenskrig ud. Og der skulle gå 6-7 år, før det igen var muligt at tiltræde så lang en rejse for nogen. Nu blev det så den næste generation, der tog ved. Fætter Otto var død i mellemtiden, men vejen var banet, takket være ham, og det skulle blive til mange besøg fra New Zealand i de næste årtier. Der har også været enkelte besøg den anden vej, men de kan tælles på en hånd, selv om der ikke har manglet indbydelser. Nu flyver alle, naturligvis, og den økonomiske formåen er så afgjort større der end her.

Mange år efter det første besøg, antagelig en gang i 70'erne, var det, at den store brevsamling kom for dagens lys. Det drejede sig om Andreas Josefsens breve - i mange år til hans forældre i Gudhjem, og derefter til hans meget yngre, men højtelskede søster, Karen Augusta Nikoline, endda før hun blev gift med Kristen Hansen Skovmand og flyttede til nordre skole i Øster Marie 1870.

Andreas har i begyndelsen sejlet rundt overalt. Hans løn har ikke været overvældende, og han har ind i mellem skiftet hyre. Omsider er han havnet i Australien og har derefter ikke været så langt omkring. Det har drejet sig om fragt- og kystsejlad, ofte i forbindelse med minedrift af kul. Han var også udsat for pengetab i forbindelse med bankkrak, naturkatastrofer og oversvømmelser. Nogle gange var han besluttet på hjemrejser, men måtte opgive det på grund af pengemangel. Han når at blive 40, før han træffer sin kone. Hun er 28 år, enke med 4 børn. Andreas beskriver hende som en brav, arbejdsom og trofast kone, der altid tager godt vare på hus og hjem. De får sammen flere børn og flytter til New Zealand, hvor der muligvis er endnu bedre fragtsejlad. De slider begge bravt og klarer børneflokkene, der alle også klarer det godt, dog dør en halvvoxen søn af tyfus. På et senere tidspunkt skriver Andreas, at de har 24 børnebørn og alle har det godt. Andreas fortsætter med at arbejde, til han er over 75, man har vel heller ingen alderdomsforsørgelse. Det er så hans datter, der i 1919 sender meddelelsen om hans død. Da næste generation besøgte Danmark i juli og august 1939, var der ikke flere af familien, der ønskede at være sømænd. Mange havde slået sig på fåreavl og industri. Der var øjensynlig ingen pengemangel mere.

Brevsamlingen fra stamfaren skulle naturligvis udleveres til efterkommerne. Roar og Ingers datter, Kirsten Skovmand fik til opgave at oversætte de håndskrevne breve til engelsk og maskinskrive de dansk-skrevne, hvori der efterhånden var kommet mange engelske vendinger, så kunne vi andre også læse dem. Originalerne blev så sendt med engelsk-oversættelsen til New Zealand, hvor man så mere end 50 år efter Andreas' død fik kendskab til deres indhold. Forbindelsen til Danmark blev tættere, og afstanden betød ikke meget at dømme efter hyppigheden af besøgene efter 2. verdenskrigs slutning.

Fra Rødding-opholdet er der kun gemt 2 breve, som jeg har taget lidt fra:

Rødding, søndag den 11. juni, 1939.

Kære mor og far! Ja, det er jo for galt så lang tid, der er gået, siden jeg sidst skrev....Nu har vi jo allerede været her over en måned, hvor den dog er gået forbløffende hurtigt. Tre måneder er nu også efter min mening for lidt. Det skulle være fem ligesom om vinteren, men det er naturligvis rart for lærerne og lærerinderne med lidt pusterum.

Søndag den 2. juli skal der være forældredag, så den må I jo se at reservere. Der er udsigt til, at vi i sommerens løb kommer på en hel del ture. På torsdag, Valdemarsdagen skal vi op til Christiansfeldt og Gravenshoved. Den 25. juni skal vi til Tønder et par dage. Lærerne skal spille "Kongsemnerne", og koret er også kommet med, delvis som nonner, jomfruer og nogle få kertesvende. Det sidste skal jeg være. Det bliver muligvis også opført på forældredagen.... Jeg har i denne uge fået lidt ekstra arbejde, idet jeg på vores litteraturhold, Richard Andersens, er blevet sat til at skulle holde noget i retning af et foredrag på tirsdag om "Adam Homo". Hvordan i al verden spænder det af? Det er jeg meget spændt på.

På søndag tager jeg rimeligvis til Askov og øver med Sigrun (jeg gætter, at Sigrun på dette tidspunkt har opholdt sig hos Inger og Roar, måske for at lære lidt husholdning af Inger), så jeg må skrive en af dagene og spørge, om det passer, ellers må det være en aften.

Vores kommende danske stil hedder: En sammenligning mellem en ældre og nyere fædrelandssang. Af de gamle skal det være enten "Langt højere bjerge" eller "Der er et yndigt land" eller "I Danmark er jeg født". Af de nye: "Som en rejselysten flåde" eller "Hvor smiler fager" eller "Danmark nu blunder". Så må vi selv om, hvad vi vælger.

I aften skal vi høre oplæsning af et skuespil, der hedder "Skærmydsler", jeg tror nok, forfatteren hedder Gustav Wied, men det får jeg opklaret....Nu nærmer New Zealænderne sig efterhånden. Jeg skal nok lade være at glemme dem....

Rødning d. 14. juli 1939.

Kære mor og far!..... Jeg har talt med Lund. Han mente, det måtte blive det bedste, at jeg uddannede mig specielt til nogle enkelte ting, han mente gymnastik og musik. Det er jo sådan, at lærerne på en højskole hver har sit felt at undervise i. Da jeg så nævnte, at der også var andre ting jeg interesserede mig måske lige så meget for, mente Lund sagtens, det kunne forliges ved siden af. Det var bare bedst, at man havde nogle enkelte særlige fag, det mest praktiske. Så talte vi om, hvordan det for det meste var sådan for lærerinderne, at det kun var 3 måneders skole, men der mente Lund, at der ganske sikkert ville ske en forandring på det område inden meget længe.... Han lod til at være meget sikker i sin overbevisning.... Han nævnte seminarieret som mulighed, men megen tilskyndelse synes jeg ikke der var. Den helt frie vej blev naturligvis også taget i betragtning, men Lund advarede lidt i mod det. Det, vi nærmest blev enige om var det bedste, var en studentereksamen og en realeksamen før. Men det hele var jo kun en drøftelse, og nu kan vi jo drøfte det videre, når jeg kommer hjem. Senere kom han hen til mig og sagde, at han nu også havde talt med lærerne, og de og han var enige om, at jeg vist ville egne mig til sådan en gerning på en skole. Han sagde også, at det skulle være en opmuntring til mig.... Jeg var meget glad for den samtale. Det hele er jo meget spændende, og I må endelig skrive til mig, hvad I synes.

Jeg havde i middags en chance, som ganske vist aldrig tilbyder sig mere. Nemlig den at komme med som gymnast til lingiaden i Stockholm. Der er jo et ganske bestemt antal gymnaster indmeldt, som kan være på stadion, og de, der bliver forhindret, skal helst afløses. Rejsen ville under disse omstændigheder blive ualmindelig billig, og en oplevelse ville det have været. Men jeg sagde naturligvis nej! dog efter lidt betænkning. Ellen Hedvig kommer med og Åse Lund. Nogle rejser allerede i morgen, og resten med lyntog søndag aften. Jeg synes alligevel, de penge, jeg har i banken, kan udnyttes bedre. Nå, oven på hele denne smøre får I nu mange kærlige hilsner fra jeres Gerda.

Rødning-opholdet var slut. Det blev ved at stå for mig som en utrolig oplevelse.

Jeg havde også oplevet værdifuldt kammeratskab. Ruth Holmen Nygård var også elev. Hendes familie havde stærke bånd til farbror Regnars familie. Hendes søstre, Solvej og Åse havde været piger på Dueås, deres mor, Marie Nygård havde været bedste veninde med faster Karen, og Ruth skulle som senere mangeårig husbestyrerinde hos farbror Regnar blive en skattet ven af flere grene af Skovmand-familien. Vi var en lille gruppe, der fik startet en vandrebog, der cirkulerede en årrække, hvor efter den gik i stå. Hvor, vides ikke.

Hverdagen meldte sig. Fremtidsvisionerne fortonede sig noget. Den aktuelle situation var den, at jeg ville have en huslig plads, helst et sted, hvor der også var mulighed for at lede gymnastik, som man følte sig rigtig inspireret til at gå i gang med. August måned skulle bruges til forberedelse. Gennem annonce i Højskolebladet fik jeg hurtigt en plads i en præstegård på Vejle-kanten, men den skulle først tiltrædes til november. Derfor fik jeg i september og oktober plads i en fri- og efterskole på Fyn, hvor jeg skulle blive meget glad for at være og ønske, at jeg bare kunne fortsætte der. De ville også gerne have beholdt mig. Ingen af stederne fik jeg anledning til at lede gymnastik. Der var nok mange om budet.

Og lige nu var det august. Den sidste måned i det beskyttende barndomshjem. Gunhild og Sigrun var også hjemme. Vi nød samværet. Vi har et fotografi af os tre sejlene i robåden "Vasco da Gama" en lun augustdag på Kolding fjord lige ud for vores have kort før meddelelsen kom 1. september 1939 om 2. verdenskrigs udbrud, der chokerede os alle, selv om den ikke kunne komme helt uventet.

Der skulle gå nogle år med huslige pladser i Balle, Gentofte, hvor jeg også fik lejlighed til at få violinundervisning hos Lavard Friisholm i København. To vintre på Askov højskole, hvor jeg mødte Viggo, og i mellemliggende somre boede hos Roar og Inger. Dels læste litteratur og dels var sekretær for Roar ved hans arbejde med doktordisputatsen om "Den danske Folkehøjskole", som han forsvarede i 1944. Der blev brugt 3 år på Akademisk Kursus for at redde en studenterhue, 1 år på Snoghøj for at redde en udvidet gymnastik- og håndarbejdsuddannelse, + andre forskellige kurser. Planerne om en lærergerning skulle også blive virkelighed, men det blev sammen med Viggo og vore tre børn i børneskolen og efterskolen. Og det er en helt anden historie.

MODERS SLÆGT
 Peder Christensen, f. 1807, d. 1883, gift med Kirsten i Frederiksbjalling.

MODERS SLÆGT

16. Troels Christensen (Lundgård, Guldum) døbt 4. 6. 1719 begr. 27. 11. 1796 Se side	32. Christen Pedersen f. c. 1685 d. Se side
17. Kirsten Pedersdatter døbt 24. 8. 1721 begr. 8. 3. 1788 Se side	33. Maren Troelsdatter f. c. 1692 begr. 12. 2. 1769 Se side
18. Frands Andersen "Louring" f. c. 1722 begr. 3/2 1783 Se side	34. Peder Sørensen (Skroder) f. c. 1694 d. 1768 Se side
19. Christine Andersdatter f. c. 1728 begr. 9/8 1773 Se side	35. Karen Jensdatter f. c. 1685 begr. 16. 7. 1761 Se side
20. Anders Troelsen (i Nørsgård i Guldum) f. c. 1732 d. 31. 10. 1807 Se side	36. d. Se side
21. Maren Mikelsdatter døbt 14. 5. 1747 begr. 22. 10. 1806 Se side	37. d. Se side
22. Jens Lauritsen Brenning (høveler) f. c. 1751 begr. 27. 9. 1792 Se side	38. d. Se side
23. Kirsten Nielsdatter (Ildsgård) døbt 22. 2. 1756 begr. 30. 11. 1796 Se side	39. d. Se side
24. Niels Nielsen (bedker i Hedlund) f. c. 1758 d. 1795 Se side	40. Troels Jensen (i Trøllund) f. c. 1711 d. 1771 Se side
25. Bodil Jensdatter (i Bildfortøved) f. c. 1752 d. Se side	41. Anne Christensdatter f. c. 1703 d. 1773 Se side
26. f. d. Se side	42. Mikkel Christensen (Kangård) f. c. 1721 begr. 19. 2. 1791 Se side
27. f. d. Se side	43. d. 1787 Se side
28. f. d. Se side	44. Laurids Poulsen (Bandskæ) f. c. 1715 begr. 28. 2. 1798 Se side
29. f. d. Se side	45. d. Se side
30. Christen Christensen Kragelund døbt 17. 2. 1754 d. 13. 11. 1817 Se side begr. 25. 10. 1792	46. Niels Jensen Ildsgård f. c. 1707 begr. 26. 10. 1786 Se side
31. Ingeborg Andersdatter f. c. 1743 d. Se side	47. Inger Madsdatter f. c. 1732 begr. 2. 6. 1787 Se side

8. Jens Troelsen i Blich, Skovhøvd f. døbt 5. 9. 1756 d. 18. 8. 1822 Se side	9. Margrethe Frandsdatter f. døbt 11. 11. 1759 d. 16. 2. 1814 Se side	10. Mikkel Søndergård døbt 6. 7. 1783 d. 16. 1. 1857 Se side	11. Ingermarie Jensdatter døbt 20. 5. 1782 d. 20. 6. 1857 Se side
---	--	---	--

4. Troels Jensen Faurholdt døbt 7. 8. 1796 d. 30. 5. 1865 Se side	5. Maren Mikelsdatter døbt 27. 5. 1810 d. 24. 4. 1896 Se side 54
--	---

2. Knud Troelsen f. 16. 2. 1853 d. 22. 11. 1919 Se side 47

MAREN KIRST Roar - Eilif - Gunhild -

Ole Hanssens Sone * 1946 * 1947-48 * 1949	Gerda * 1922
Morten Jakob Mathine * 1973 * 1976 * 1986	

48. f. d. Se side	52. f. d. Se side
49. f. d. Se side	53. f. d. Se side
50. f. d. Se side	54. f. d. Se side
51. f. d. Se side	55. f. d. Se side
56. f. d. Se side	57. f. d. Se side
58. f. d. Se side	59. f. d. Se side
60. f. d. Se side	61. f. d. Se side
62. f. d. Se side	63. f. d. Se side

12. Niels Nielsen (Kragelund) døbt 28. 2. 1787 d. 7. 5. 1839 Se side	13. Else Jensdatter (Ruskjær) f. c. 1785 d. 16. 2. 1877 Se side	14. Ole Pedersen f. c. 1776 d. 28. 7. 1822 Se side	15. Anne Marie døbt 12. 12. 1779 d. Se side
---	--	---	---

6. Jens Nielsen f. 15. 9. 1817 d. 1908 Se side 62	7. Ingermarie Olsdatter døbt 9. 7. 1815 d. 1890 Se side
--	--

3. Elisabeth Jensen f. 31. 5. 1858 d. 20. 1. 1946 Se side 56

INE PROELSEN Gerda - Sigrun Skovmand

Uigge Holm * 1918	Jada Mette Holm * 1953	Per Kristian Jensen * 1949
Niebecke Kraus * 1949	Hennricke Curts - Bjærke * 1973	Martine * 1945

FADERS SLEGT		Mors Næsten		Sønder	
82	Anders Jørgensen	f.	1666 d. 1741	Se side 16	
83	Anna	f.	1676 d. 1720	Se side 19	
84	Jørgen Jørgensen	f.	d.	Se side	
85		f.	d.	Se side	
86	Nis Madsen	f.	1673 d. 28-6-1744	Se side 19	
87	Eleonora	f.	1685 d. -2-1725	Se side	
88		f.	d.	Se side	
89		f.	d.	Se side	
90		f.	d.	Se side	
91		f.	d.	Se side	
92	Chr. Christensen Lassen	f.	d.	Se side 22	
93	Anne Pedersdatter	f.	1728 d. 4-12-1795	Se side 23	
94	Sander Christensen	f.	1732 d. 14-9-1821	Se side 26	
95	Kirstine Jacobsen	f.	1732 d. 17-2-1817	Se side	
96	Mogens Thomsen	f.	d.	Se side	
97	Karen Mortensdatter	f.	c. 1732	Se side	
98	Jens Andersen	f.	c. 1730	Se side 40	
99	Bertha Pedersdatter	f.	d. 8. 1. 1702 d. begr. 17. 2. 1756	Se side 41	
100	Claus Vibe	f.	c. 1739	Se side 44	
101	Gertrud Andersdatter Vibe	f.	c. 1754	Se side	
102	Jacob Vibe	f.	c. 1738	Se side 45	
103	Martha Rasmusdatter	f.	c. 1744	Se side	
104	Morten Hansen	f.	d.	Se side	
105	Bodil Clausdatter	f.	d.	Se side	
106	Anders Pedersen	f.	d.	Se side	
107	Kirsten Ipsdatter	f.	d.	Se side	
108	Rasmus Jacobsen Vibe	f.	c. 1707 d. 10. 6. 1786	Se side	
109	Signe Pedersdatter	f.	c. 1714 d. 18. 8. 1785	Se side	
110	Rasmus Knudsen	f.	d.	Se side	
111		f.	d.	Se side	

12	Hans Andersen	f.	1711 d. 1755	Se side 15	
13	Maren Jørgensdatter	f.	1713 d. 1777	Se side	
14	Mads Nissen	f.	1718 d. 21-2-1807	Se side 18	
15	Ellen Nisdatter	f.	1719 d. 1764	Se side	
16	Chr. Christensen Lassen	f.	d.	Se side 22	
17	Anne Pedersdatter	f.	1728 d. 4-12-1795	Se side 23	
18	Sander Christensen	f.	1732 d. 14-9-1821	Se side 26	
19	Kirstine Jacobsen	f.	1732 d. 17-2-1817	Se side	
20	Jørgen Hansen Skovmand	f.	1792 d. 9-10-1879	Se side 13	
21	Dorthea Helene Lassen	f.	1804 d. 23-12-1804	Se side 20	
22	Kristen Hansen Skovmand	f.	1841 d. 17-2-1841	Se side 7	
23		f.	1913 d. 14-6-1913	Se side	

19	Joseph Thomsen	f.	1713 d. 3-11-1713	Se side 38	
20	Karen Jensdatter	f.	1766 d. 8-3-1766	Se side 18	
21	Morten Clausen Vibe	f.	1776 d. 25-1-1776	Se side 43	
22	Martha Vibe	f.	1777 d. 9-2-1777	Se side	
23	Gertrud Marie Mortensdatter Vibe	f.	1815 d. 12-11-1815	Se side 42	
24	Karen Augusta Niline Josephsen	f.	1852 d. 22-8-1852	Se side 28	
25		f.	1923 d. 12-5-1923	Se side	

1	Roar - Ellif - Gunhild -				
2	HELGE				
3	SKOVMAND				
4	Gerda - Sigrun Skovmand				